

UNIVERZA NA PRIMORSKEM
FAKULTETA ZA MANAGEMENT KOPER

MAGISTRSKA NALOGA

USPOSOBLJENOST ZA MENEDŽMENT
DRUŽINE

MOJCA BUKOVNIK

KOPER, 2009

UNIVERZA NA PRIMORSKEM
FAKULTETA ZA MANAGEMENT KOPER

Magistrska naloga

USPOSOBLJENOST ZA MENEDŽMENT
DRUŽINE

Mojca Bukovnik

Koper, 2009

Mentor: doc. dr. Kristijan Musek Lešnik

POVZETEK

Magistrska naloga obravnava usposobljenost mladih v Sloveniji za vodenje oziroma menedžment družine. Vsebinsko je razdeljena v tri sklope. V prvem delu opredeljuje sam pojem menedžment družine in ga primerja z menedžmentom v poslovnem svetu. Navaja nekatera ključna znanja in spretnosti, ki naj bi jih imel posameznik oziroma par za vodenje družine ter utemeljuje potrebo po ustrezni izobraženosti in usposobljenosti mladih za menedžment družine. V drugem delu naloge je podan seznam formalnih in neformalnih programov izobraževanja v Sloveniji, ki ponujajo vsebine, potrebne za vodenje družine. Tretji del predstavlja analiza vprašalnika o dejanski usposobljenosti mladih staršev za menedžment družine.

Ključne besede: družina, menedžment, izobraževanje, gospodinjstvo, usposobljenost mladih

SUMMARY

The present MA thesis, comprised of three sections, discusses the Slovene young generation's capability of managing a family. In the first one, the phenomenon of family management is defined and compared to business management. In addition to this, it talks about some of the crucial knowledge and skills which an individual person or couple should indispensably have to be able to manage a family, and argues for the need to properly teach and train young people in the field of family management. The next section offers a list of those formal and informal educational programs in Slovenia that include topics connected with family management, while the final chapter presents the analysis of a questionnaire asking young people about their actual family management abilities.

Key words: family, management, education, household young generation's skills

UDK: 374:005-058.8(043.2)

VSEBINA

1	Uvod	1
2	Menedžment družine	5
2.1	Opredelitev menedžmenta družine	5
2.2	Družina kot institucija in njena vloga v družbi	7
2.3	Spremenjena vloga sodobne družine	12
2.4	Izbrana področja menedžmenta družine	15
2.4.1	Medsebojni odnosi	15
2.4.2	Reprodukcija in starševstvo	21
2.4.3	Skrb za bolne in ostarele	23
2.4.4	Upravljanje z viri	24
2.4.5	Opravljanje gospodinjskih del	30
2.4.6	Usklajevanje družinskega in poklicnega življenja	31
2.4.7	Družinska politika in pravo	36
3	Viri znanj za potrebe družinskega menedžmenta	41
4	Raziskava	45
4.1	Formalno izobraževanje	45
4.1.1	Kurikulum za vrtce	45
4.1.2	Učni načrti za devetletno osnovno šolo	45
4.1.3	Učni načrti za poklicne, srednje in visoke šole	52
4.2	Neformalno izobraževanje	58
4.2.1	Družinska vzgoja in izobraževanje	58
4.2.2	Šola za zakon v okviru katoliške cerkve	59
4.2.3	Materinska šola, priprava na porod	63
4.2.4	Šola za starše	65
4.2.5	Predavanja, tečaji, delavnic	66
4.2.6	Vpliv medijev	67
5	Usposobljenost mladih za družinski menedžment	73
5.1	Vzorec	73
5.2	Rezultati ankete	77
5.3	Interpretacija	84
6	Sklep	87

Literatura	93
Viri	96
Priloga.....	99

PONAZORILA

Slika 2.1	Funkcije menedžmenta družine in njegove nivojske aplikacije	7
Slika 2.2	Matrika menedžmenta družinskih financ.....	25
Slika 2.3	Nujne in pomembne zadeve imajo prednost.....	28
Slika 2.4	Slog vodenja prilagajamo znanju in zavzetosti sodelavcev [članov družine]	28
Slika 2.5	Matrika upravljanja s časom v družini.....	29
Slika 4.1	Spoznavanje okolja	46
Slika 4.2	Družba.....	47
Slika 4.3	Gospodinjstvo	48
Slika 4.4	Državljska vzgoja in etika.....	50
Slika 4.5	Vsebina predmetov Sodobna priprava hrane in Načini prehranjevanja	51
Slika 4.6	Verstva in etika	51
Slika 4.7	Srednja zdravstvena šola.....	53
Slika 4.8	Srednja vzgojiteljska šola	53
Slika 4.9	Srednja šola za gostinstvo in turizem	54
Slika 4.10	Srednja biotehniška šola	54
Slika 4.11	Pedagoška fakulteta	55
Slika 4.12	Pravna fakulteta	56
Slika 4.13	Fakulteta za socialno delo.....	57
Slika 4.14	Fakulteta za družbene vede.....	57
Slika 4.15	Tečajji priprave na zakon.....	61
Slika 4.16	Šola za zakon	62
Slika 4.17	Materinska šola, priprava na porod	64
Slika 4.18	Šola za starše.....	66
Slika 4.19	Tiskani mediji	70
Slika 4.20	Spletne strani	72
Tabela 5.1	Izobrazba.....	74
Tabela 5.2	Poklicni status	75
Tabela 5.3	Starost ob rojstvu prvega otroka	75
Tabela 5.4	Število otrok v družini	75

Tabela 5.5	Tip družine v povezavi s trenutnim zaposlitvenim statusom.....	76
Tabela 5.6	Najpogostejši načini usklajevanja poklicnega in zasebnega življenja s potrebami družine (možnih več odgovorov).....	77
Tabela 5.7	Usposobljenost anketiranih za izbrana področja menedžmenta družine in pomen, ki mu ga pripisujejo	78
Tabela 5.8	Kje ste pridobili znanja, potrebna za menedžmenta družine	80
Tabela 5.9	Kdaj je po vašem mnenju najprimernejši čas za bolj intenzivno usposabljanje mladih za družinsko življenje?.....	81
Tabela 5.10	Kje naj bi se po vašem mnenju mladi usposabljali za družinsko življenje?.....	82
Tabela 5.11	Kje ste (izkušnje) in kje naj bi (pričakovanja) mladi pridobili znanja potrebna za menedžment družine?.....	83
Tabela 5.12	Stališča.....	83

KRAJŠAVE

FM	Fakulteta za management Koper
MDDSZ	Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve
MOL	Mestna občina Ljubljana
MŠŠ	Ministrstva za šolstvo in šport
ReNPEMZM	Resolucija o nacionalnem programu za enake možnosti žensk in moških 2005–2013
SSKJ	Slovar slovenskega knjižnega jezika
UL FDV	Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede
UL FSD	Univerza v Ljubljani, Fakulteta za socialno delo
UL PEF	Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta
UL PF	Univerza v Ljubljani, Pravna fakulteta
UP	Univerza na Primorskem
VVZ	Vzgojno-varstveni zavod
ZDL	Zdravstveni dom Ljubljana
ZDoh-1	Zakon o dohodnini
ZDR	Zakon o delovnih razmerjih
ZEMŽM	Zakon o enakih možnostih žensk in moških
ZŠVDP	Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih
ZZVZZ	Zakon o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju.
ZZZDR	Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih

1 UVOD

Magistrska naloga obravnava zelo specifično področje izobraževanja – izobraževanje za potrebe menedžmenta družine, ki se mu, gledano širše, do sedaj ob upoštevanju redkih izjem v družbi ni namenjal posebne pozornosti. Usposabljanje mladih za družinsko življenje, zlasti deklet, je potekalo večinoma znotraj družin, nekako spontano, naravno, samoumevno, iz roda v rod. Nikoli se na vodenje družine ni pogledalo kot na neko profesionalno delo, za katero človek potrebuje tudi številne menedžerske sposobnosti in znanja. Pogled na družino kot neke vrste organizacijo v zasebni sferi je povsem nov in besedna zveza menedžment družine zato morda zveni nekako neskladno in v nasprotju z našimi pričakovanji do družine. Sam pojem menedžment družine zajema organizacijski vidik družinskega življenja. V nekaterih točkah se zelo približa oblikam organizacije dela v podjetjih (finance, organizacija dela ...), na drugi strani pa so za družinski menedžment značilna številna specifična področja, ki v svetu podjetništva nimajo pomembne vloge oziroma niso predmet poslovanja podjetja, za družino pa so velikega pomena. Predvsem gre tu za medsebojne odnose med člani družine, njihova čustva, pričakovanja, življenjske izkušnje, družinsko tradicijo. Gre za drug sistem vrednot. Kljub temu lahko med podjetništvom in družinskim menedžmentom potegnemo številne vzporednice in poiščemo tiste menedžerske veščine, ki jih mora imeti posameznik oziroma posameznica za uspešno vodenje svoje družine. Chinnchilla in Conseuelo (2005, 160) menita, da se je »potrebno pogovoriti o vsem in tudi o tem. Ne gre samo za vprašanje, katera gospodinjska opravila bo opravil kdo, ampak za spoznanje, da je dom (družina) projekt, ki zahteva vključenost. Ure, porabljene za to, so simptom, ne pa garancija. Naš profesionalni dnevnik mora vsebovati tudi čas, namenjen za družino in za srečanja z najpomembnejšimi, odločilnimi strankami.«

Verjetno ne bodo vsi ljudje vodilni menedžerji v podjetjih, kjer so zaposleni, večina ljudi pa si bo ustvarila svojo družino, ki jo bo potrebno tudi voditi. Od vodilnih oseb v podjetju se pričakuje vrhunska usposobljenost in izobraženost za delo, ki ga opravljajo. Kako je s tem v družinah?

Za Slovenijo je značilno enakovredno vključevanje žensk na trg delovne sile. Na ravni menedžmenta družin so pričakovanja in zahteve do žensk še vedno veliko večje kot do moških. Ženske so zato dvojno obremenjene. Kanjuo Mrčela in Černigoj Sadar (2005, 6) v novejših raziskavah ugotavljata, da »je neplačano gospodinjsko in skrbstveno delo v Sloveniji feminizirano: ženske prevzemajo večino skrbi za otroke in druge odvisne družinske člane ter večino gospodinjskega dela. Če upoštevamo tako plačano kot neplačano delo, ugotovimo, da je delovni čas žensk v resnici daljši kot delovni čas moških.« Plačano delo je v Sloveniji zelo pomembna vrednota, kar potrjujejo podatki o visoki stopnji zaposlenosti tako moških kot žensk. Visoko

kvalificirana delovna mesta zahtevajo celega človeka. Prav tako zahteva celega človeka tudi družina. Zlasti vzgoja in skrb za otroka sta v sodobni družbi postavljeni na piedestal. Od staršev se zahteva popolnost. Predvsem ženske so zato na določeni točki življenjske poti postavljene pred dilemo, ali službena kariera ali družina. Usklajevanje poklicnega in družinskega življenja predstavlja osrednji problem večine žensk in posledično tudi parov, saj se z aktivnim vključevanjem žensk na trg delovne sile obveznosti do družine deloma prenesejo na partnerja, druge odrasle člane družine in družbo.

Pomembno vlogo v zasebnem življenju imajo mediji, ki lahko zelo močno vplivajo na vrednostni sistem posameznikov, zlasti mladih. Mediji pogosto povečujejo lepoto človeškega telesa in ego posameznika. Uspešna podjetnica, super mama, odlična kuharica in lepotica z idealnimi telesnimi merami oziroma glavni menedžer podjetja, vrhunski športnik in ljubeč mož in očka v eni osebi, to je najmanj, kar morate postati, da boste srečni.

Merrill in Merrill (2003) v delu *Life matters* zagovarjata, da »so za človeka pomembna vsa področja njegovega življenja, kot so delo, družina, čas in denar ter da je zato potrebno med njimi ustvariti dinamično ravnotežje, ki istočasno ohranja živa vsa področja človekovega delovanja, poudarja pa tista, ki so za posameznika v določeni življenjski situaciji najpomembnejša.«

Dokler gre samo za enega človeka, je oblikovanje nekega sistema zadovoljevanja lastnih potreb in uresničevanja želja, seveda v okviru naših finančnih, časovnih in zdravstvenih zmožnosti, dokaj preprosto. Na ravni družine se stvari močno zapletejo. Ne zadošča več, da si izoblikujemo svoj prednostni sistem, ampak je le-tega potrebno uskladiti in prilagoditi glede na želje, potrebe in zmožnosti prav vseh družinskih članov. Dodatno se potrebe, želje in zmožnosti posameznih družinskih članov z leti močno spreminjajo, zato so potrebni vedno novi dogovori, iskanje vedno novih rešitev in predvsem veliko razumevanja in znanja, ki se dotikajo prav vseh področij človekovega življenja od medsebojnih odnosov in vzgoje otrok, prehrane, družinskih financ, logistike usklajevanja delovnega časa doma in v službi, opravljanja rutinskih gospodinjskih opravil, skrbi za zdravje družinskih članov itd. Naloga postavlja pod vprašaj usposobljenost mladih staršev za družinsko življenje. Predvideva, da v času formalnega izobraževanja mladi ne dobijo zadosti informacij in izkušenj za uspešno vodenje družine, izkušnje njihovih staršev pa v spremenjeni družbeni situaciji ne zadoščajo več. »Od časov klasične moderne so se osnovna pravila, na katerih ljudje utemeljujejo svojo zasebnost, temeljito spremenila. /.../ Oblike družinskega življenja so se silno pluralizirale. /.../ Predvsem pa mladi ljudje zelo različno prehajajo v partnersko skupnost in lastno družino in prehodi niso več vnaprej usmerjeni, ritualizirani, kolektivni, ampak so vedno bolj individualizirani, diferencirani.« (Ule in Kuhar 2003, 49) Usposobljenost mladih za menedžment družine je zato v veliki meri odvisna od

neformalnih oblik izobraževanja in lastne iniciative posameznikov, da se takšnih izobraževanj udeležujejo.

Namen in cilji raziskave

Gre za aplikativno raziskavo, katere osrednji namen je identificirati osrednje funkcije družine in določiti znanja, potrebna za uspešen menedžment družine. Preko analize obstoječih izobraževanj in virov informacij ter njihovo uporabnost v praksi želi naloga postaviti temelj za oblikovanje celostnega izobraževanja za potrebe menedžmenta družine. Cilji raziskave so:

- ugotoviti, katera znanja mora posameznik oziroma par imeti za uspešno vodenje družine,
- oblikovati seznam virov, kjer lahko pridobimo znanja potrebna za menedžment družine,
- ugotoviti, kako svojo usposobljenost za menedžment družine ocenjujejo starši s predšolskimi otroki,
- identificirati področja delovanja družinskega menedžmenta, ki so po mnenju staršev predšolskih otrok osrednjega pomena za kvalitetno družinsko življenje,
- ter ugotoviti, na kakšen način starši predšolskih otrok najpogosteje usklajujejo svoje poklicno in zasebno življenje s potrebami družine.

Hipoteze

1. Za uspešen menedžment lastne družine v sodobnem času izkušnje naših staršev ne zadoščajo več – potrebno se je dodatno izobraževati.
2. Formalni sistem izobraževanja je na področju izobraževanja mladih za potrebe menedžmenta družin pomanjkljiv.
3. Celostno izobraževanje za potrebe menedžmenta družin ne obstaja – znanja so razpršena.
4. Za kakovostno družinsko življenje je ključnega pomena uspešen menedžment medsebojnih odnosov v družini.
5. Za usklajevanje poklicnega in zasebnega življenja s potrebami družine je pri starših s predšolskimi otroki odločilna delitev dela med partnerjema.
6. Glavni menedžerji družin so ženske. Vključevanje moških v menedžment je postopno in selektivno.

Metodologija

Naloga je zastavljena tripartitno.

V prvem delu poskuša na podlagi strokovne literature opredeliti sam pojem menedžmenta družine in določiti njegova ključna področja.

Uvod

V drugem delu na podlagi sekundarnih virov kot so učni načrti, programi neformalnega izobraževanja ..., oblikuje seznam virov znanj za potrebe menedžmenta družin in analizira tematiko, ki jo obravnavajo.

V tretjem delu z analizo primarnih podatkov, zbranih z anketnim vprašalnikom raziskuje usposobljenost staršev s predšolskimi otroki za menedžment družine in njihove načine usklajevanja poklicnega in zasebnega življenja s potrebami družine.

Vzorec za anketni vprašalnik predstavljajo starši s predšolskimi otroki, ki so vključeni v pet naključno izbranih vzgojno-varstvenih zavodov (vrtcev) na dan raziskave. Odzivnost vodstva vzgojno-varstvenega zavoda je ključna za izbor le-tega v raziskavo. Anketni vprašalnik je anonimen.

2 MENEDŽMENT DRUŽINE

2.1 Opredelitev menedžmenta družine

V najožjem pomenu besede pod menedžment družine uvrščamo upravljanje z družinskimi financami (družinski proračun, investicije, zavarovanja ...), uravnoteženo družinsko delo in učinkovitost gospodinjskega dela ter upravljanje s časom in energijami (vodenje dejavnosti, projektov, organizacije ...). V širšem pomenu besede lahko v okviru družinskega menedžmenta govorimo o rojevanju otrok in starševstvu ter medsebojnih odnosih med člani družine (vodenje in usmerjanje družinskih članov), saj so ta področja danes vedno bolj podvržena načrtovanju, usklajevanju, dogovarjanju in drugim »menedžerskim« pristopom.

Menedžment družine je nadgradnja besedi gospodinjenje. Gospodinjiti namreč pomeni »opravljati ali voditi domača, hišna dela« (SSKJ 1994, 250). Vendar se beseda gospodinjenje preveč omejuje na »hišna dela«, ne govori pa o družinskih financah, upravljanju s časom, medsebojnih odnosih med člani družine, družinski vzgoji itd., ki so sestavni del družinskega življenja. Na to pomanjkljivost je opozarjala že Lap-Drozgova (2001) s Katedre za gospodinjsko izobraževanje na Pedagoški fakulteti v Ljubljani. Po zgledu drugih narodov predlaga poimenovanje študijskega predmeta gospodinjstvo kot ekonomika gospodinjstva. Turk (1981, 15) in Lap-Drozg (1999, 119) opredeljujeta: »Ekonomika gospodinjstva je teoretska disciplina, ki proučuje gospodarske pojave v okviru posameznega gospodinjstva pri njegovih stikih z okoljem, ki ga obdaja in pri njegovem vključevanju v celotno gospodarstvo dane družbe.« To poimenovanje še vedno ne zajema emocionalne funkcije družine, ki v zadnjem času dobiva osrednji pomen pri formiranju družine kot institucije, niti starševstva kot skoraj izključno družinske dejavnosti.

Pomembno je, da se gospodinjsko področje ne zaključuje samo v sebi kot »opravljanje hišnih del«, temveč so posamezniki, družine in gospodinjstva integralna celota družbe ter ji tvorijo osrednjo življenjsko hrbtenico, ker ustrezajo osnovnim življenjskim potrebam ljudi po varnosti, rasti in razvoju, zdravju, medsebojnih odnosih in vsakodnevnem preživetju. Z gospodinjstvom razumemo upravljanje z viri. (Lap-Drozg 2001, 26)

In kateri so ti viri, s katerimi naj bi upravljala gospodinjstva? Lap-Drozgova (2001, 26) navaja naslednje:

1. človeške zmogljivosti, ki jih sestavljajo:
  - kognitivne/miselne sposobnosti,
  - manipulativne/motorične sposobnosti,
  - afektivne/čustvene sposobnosti in medsebojni odnosi;

7. čas za delo, čas za počitek in prosti čas za oskrbo samega sebe in družine, za izobraževanje, za ustvarjalni hobi ter rekreacijo;
8. energija: stvarna/človekova in materialna/vse dovedene energije;
9. hrana in prehrana;
10. dobrine: proste dobrine, denar, blago in storitve;
11. okolje:
  - naravno – ožje in širše bivalno okolje,
  - družbeno: politično-pravno, socialno in gospodarsko,
  - tehnološko.

Beseda menedžment, pisano tudi management, se nanaša na »vodenje podjetja« (SSKJ 1994, 520). »Vodja« je po SSKJ (1994, 1528): »1. kdor kaj vodi [...] 2. kdor z zgledom, nasveti vodi koga [...]«, kar zajema tako vodenje dejavnosti, projekta, organizacije ... kot oseb. Besedno zvezo menedžment družine bi potemtakem lahko neposredno prevedli kot vodenje podjetja, ki v našem primeru predstavlja družino oziroma družinsko gospodinjstvo. Da je menedžment tesno povezan z družino in domom, ne le s poslovnim svetom, nam pove tudi razlaga izvora besede menedžment, kot jo poda Snoj (1997, 334).

Slovenski etimološki slovar navaja: menedžer-ja, menedžerski, management, pisano tudi manager, managerski, management. Prevezeto iz angl. manager 'direktor, upravitelj', kar je izpeljano iz angl. manage 'upravljati, voditi', to pa je izposojeno iz. fr. ménage v pomenu 'voditi (domače) gospodarstvo, voditi, vladati, ravnati'. Slednje je izpeljano iz fr. ménage 'gospodinjstvo, domače gospodarstvo', kar se je razvilo iz galorom. *mansionacticum, izpeljanke na osnovi klas. lat. mansio 'prenočišče' fr. maison 'hiša' (ibidem).

Vendar obstaja med vodenjem podjetja in vodenjem družine nekaj temeljnih razlik, ki menedžmentu družine dajejo edinstveno noto:

1. Sodobna družina je predvsem socialno-emosivna skupnost in ne ekonomska. V družinah iščemo varnost, ljubezen, sprostitev, v podjetjih pa imajo osrednji pomen finance.
2. Družinski člani so lahko istočasno dobavitelji, sodelavci in odjemalci. Tako na primer moški prinese domov plačo – dobavitelj, skrbi za urejenost vrta – sodelavec in je deležen pozornosti s strani drugih družinskih članov – odjemalec.
3. V družini imamo več vlog oziroma smo »zaposleni« na več »delovnih mestih« istočasno. Od ženske se na primer pričakuje, da bo skrbna menedžerka družine, partnerica/žena, mama in gospodinja, obenem pa naj hodi še v službo in skrbi zase.

4. Za opravljanje poklica se usposabljam v različnih formalnih programih izobraževanja, ki običajno trajajo več let. Med njimi ni programa, ki bi izobraževal za družinsko življenje.

Slika 2.1 Funkcije menedžmenta družine in njegove nivojske aplikacije

Vir: Lap-Drozg 2001, 46–47.

Izvajanje je najnižja, rutinska funkcija in v družinskem menedžmentu dejansko pomeni opravljanje vseh del, ki jih za oskrbo družine opravimo sami, kot je kuhanje kosila, čiščenje, pranje, likanje perila itd.

Vodenje družinskega gospodinjstva vključuje vse tiste dejavnosti, ki so namenjene spodbujanju družinskih članov, bodisi da hitro in kakovostno opravijo gospodinjsko delo, bodisi da spodbujajo razvoj sposobnosti in nadarjenosti posameznih družinskih članov.

Organiziranje obsega povezovanje družinskih članov in sredstev, ki jih ima družinsko gospodinjstvo na voljo za doseg svojih ciljev, na primer organizacija letnega dopusta.

Koordiniranje zajema časovno usklajevanje ter upoštevanje notranjih in okoljskih dejavnikov. Koordinacija je proces nenehnih sprememb, ki lahko poteka le s stalno komunikacijo med družinskimi člani.

Upravljanje je najvišja funkcija odločanja in sprejemanja odgovornosti ter je najpogosteje opredeljeno kot ustvarjanje in vzdrževanje pogojev, da družinski člani lahko zadovoljijo potrebe, dosežejo zastavljene cilje in razvijajo svoje interese, sposobnosti in nadarjenosti. Spretnosti družinskega upravljanja /menedžmenta zahtevajo znanja, povezana z racionalnimi procesi, ki bolj vključujejo glavo kot srce.

2.2 Družina kot institucija in njena vloga v družbi

Poskusi definiranja pojma družine v preteklosti so se zaradi izredno različnih oblik bivanja ljudi izkazali za zelo zahtevne. Tradicionalna oblika »popolne patriarhalne družine« z možem, ženo in njunimi otroci se umika širokemu spektru alternativnih oblik skupnega življenja od različnih oblik jedrne družine z dvema partnerjema (najpogosteje moškim in žensko) in otroki (ki niso nujno od obeh), do različnih oblik enostarševskih družin na eni strani in še pestrejših oblik razširjene družine na drugi strani, kjer v skupnem gospodinjstvu z jedrno ali enostarševsko družino živijo še drugi (najpogosteje

stari starši otrok in ožji sorodniki). Starejše definicije npr. iščejo oporno točko v sorodstvenih in zakonskih razmerjih, druge v skupnem gospodinjstvu, tretje v dejavnostih, ki se odvijajo znotraj družine (npr. starševstvo), sodobnejše konceptualizacije pa večji pomen pripisujejo intimnim razmerjem. Za večino definicij pa se je v praksi izkazalo, bodisi da izključujejo katero od oblik bodisi so preveč neopredeljujoče in pojma družina ne opredelijo dovolj jasno.

Za popise prebivalstva v Evropi se od leta 2000 dalje priporoča naslednjo popisno definicijo družine: »Družino definiramo v ožjem smislu kot jedrno družino, to sta dve osebi ali več oseb, ki živijo v skupnem gospodinjstvu in so med seboj povezane z zakonsko zvezo, kohabitacijo ali starševskim razmerjem.« (Keilman 2003, 11) Z vidika menedžmenta družine je družina brez otrok zelo poenostavljena. Številni avtorji celo zagovarjajo, da so otroci za oblikovanje družine osrednjega pomena. V primeru, da par nima otrok (v Sloveniji 19 %), torej raje kot o družini brez otrok, govorimo o paru kot takem. Za potrebe naloge so veliko primernejše opredelitve družine, ki temeljijo na vlogah oziroma funkcijah, ki jih družine kot institucije opravljajo v družbi. Sociološke definicije družine kot konstruktivni element družine najpogosteje opredeljujejo prav starševstvo. Nowotny, Fux in Pinnelli definirajo družino »kot skupino oseb, ki živi v skupnem gospodinjstvu in jo sestavlja vsaj en otrok in vsaj ena odrasla oseba ter je med seboj povezana z zakonsko zvezo ali s kohabitacijo in starševskim razmerjem« (Rener 2006a, 16). Ta definicija izpostavlja pojem skupnega gospodinjstva, ki ga razumemo kot »gospodinjstvo/ekonomsko - prostorsko skupnost, v kateri so osebe (ali ena oseba) vezane na določen prostor (stanovanje).« (Rener 2006a, 22) S tem izključi družine, ki ne živijo v skupnem gospodinjstvu, samska gospodinjstva in pare brez otrok.

Tudi definicija OZN opredeljuje družino kot dvogeneracijsko skupnost in družbeno institucijo, ki skrbi za otroka/e in kot taka vključuje tudi družinske oblike, ki jih zahodna kultura ne pozna ali celo izrecno prepoveduje (npr. poligamija, poliandrija, kibuci) (povzeto po Rener in drugi 2006). Tu je/so v ospredje postavljen otrok/ci in skrb zanje, s čimer se že približamo menedžmentu družine.

Na podlagi različnih definicij družine so se oblikovale tudi temu primerno različne tipologije družin, ki posamezne oblike družin bolj ali manj posrečeno poskušajo razvrstiti v kategorije (tipe, vrste) družin. Rener (2006a, 17) zagovarjajo, da je »glede na družinske aranžmaje v našem okolju smiselno razlikovati med dvema vrstama družin:

- *jedrne družine* (dvostarševske družine, enostarševske družine in reorganizirane družine) in
- *razširjene družine* (klasične razširjene družine in razpršene razširjene družine, [...])«.

Ker je z vidika menedžmenta družine ključno predvsem vprašanje, kdo v družini se ukvarja z menedžmentom le-te ter koliko oseb (lahko tudi ustanov, servisov ...) in v

kolikšni meri pri izvajanju funkcij družine sodeluje, njihovo sorodstveno razmerje pa je drugotnega pomena, je za namen naloge uporabljena nekoliko prirejena tipologija družin, ki razlikuje med:

- *enostarševskimi družinami* (en starš in otrok/otroci, ki živijo v istem gospodinjstvu), kjer je celoten menedžment družine na ramenih edinega starša,
- *jedrnimi družinami* (dva starša/skrbnika in otroci, ki živijo v istem gospodinjstvu), kjer naj bi si tako menedžment kot ostala družinska opravila partnerja enakopravno delila med seboj in
- *razširjenimi družinami* (enostarševska ali jedrna družina + stari starši, sorodniki in drugi, ki živijo v istem gospodinjstvu), kjer na odločitve vrhnjega menedžmenta (starš/-a) in tudi delitev dela bolj ali manj intenzivno vplivajo predvsem drugi odrasli člani razširjene družine.

Poudarek je na upravljanju in opravljanju družinskih funkcij, kot je po OZN definiciji družine na primer skrb za otroke. Niso pa otroci in skrb zanje edina dejavnost, s katero se ukvarjajo družine. Funkcije družin so številne in raznolike.

Murdock v delu *Social Structure* (1976) na podlagi svoje analize 250 družb dokazuje: »da opravlja družina v vseh družbah štiri temeljne funkcije, ki jih označuje kot seksualno, reproduktivno, ekonomsko in vzgojno. [izraz, ki ga Murdock uporablja za socializacijo]« (Haralambos in Holborn 1999, 329).

Persons in Bales v *Family, Socialization and Interaction Process* (1955) kot »osnovni in nezamenljivi funkciji« sodobne ameriške družbe, ki sta skupni družinam vseh družb, navajata (povzeto po Haralambos in Holborn 1999, 330):

- Primarno socializacijo otrok (socializacija v zgodnjem otroštvu, ki se odvija predvsem v družini in vključuje dva temeljna procesa: ponotranjanje družbene kulture in strukturiranje osebnosti).
- Stabilizacijo odraslih osebnosti (Tu je poudarek bolj na razmerju v zakonski zvezi in čustveni varnosti, ki jo partnerja nudita drug drugemu in deluje kot protiutež destabilizirajočim stresom in pritiskom vsakodnevnega življenja.).

Bergant (1981, 10) navaja naslednje funkcije:

- biološko reproduktivna – nadaljevanje rodu,
- gospodarska – skrb za materialne potrebe družine,
- pravno-varstvena
- kulturno-vzgojna.

Lap-Drozgova (2001, 20) opredeljuje naslednje funkcije družin(-e):

- Biološka – temeljna zveza moškega in ženske, ki omogoča reprodukcijo družbe z rojevanjem potomstva.

- Socialna – ustvarjanje sistema sorodstvenih odnosov, omogočanje socialnega razvoja osebnosti.
- Ekonomska – omogoča zadovoljevanje osnovnih življenjskih potreb po stanovanju, obleki, prehrani, s tem da družinski člani skupaj upravljajo z razpoložljivimi viri v sedanjosti in prihodnosti.
- Emocionalna – pričakovanje moralne in čustvene podpore in emocionalna stabilnost.

Po mnenju zakoncev Merrill (2003, 118) imajo starši z vidika vodenja družine naslednje štiri temeljne naloge:

- zadostiti temeljne življenjske potrebe družinskih članov – fizične, socialne, emocionalne in duhovne;
- ščititi družinske člane pred fizičnim, socialnim in emocionalnim nasiljem;
- vzgajati družinske člane v ljubezni in prijaznosti;
- poučevanje družinskih članov načel in vrednot, ki jim omogočajo bogate, hvaležne medsebojne odnose ter srečno in zadovoljno življenje.

Različni avtorji se pri poimenovanju funkcij družine nekoliko razlikujejo med seboj, vendar le na prvi pogled. Gledano z vsebinskega vidika zajemajo bolj ali manj ista področja, le da jih poimenujejo z drugimi besedami in posameznim področjem pripisujejo različen pomen. Vzporednice lahko potegnemo med naslednjimi poimenovanji funkcij:

- reproduktivno (Murdock 1976) ter biološko (Bergant 1981, Lap-Drozg 2001),
- vzgojno (Murdock 1976, Merrill in Merrill 2003), primarno socializacijo (Persons in Bales 1955) in kulturno (Bergant 1981),
- ekonomsko (Murdock 1976, Lap-Drozg 2001), gospodarsko (Bergant 1981), zadoščanje temeljnih življenjskih potreb (Merrill in Merrill 2003).
- stabilizacija odraslih osebnosti (Persons in Bales 1955), emocionalna (Lap-Drozg 2001) in oblikovanje hvaležnih medsebojnih odnosov (Merrill in Merrill 2003).

V praksi se izvrševanje teh funkcij praviloma medsebojno tesno prepleta in pogojuje, ne izvršujejo pa se vse funkcije enako intenzivno ves čas »življenja družine«. Tako lahko obdobju intenzivnega zagotavljanja ekonomske in socialne varnosti ter zadoščanju temeljnih življenjskih potreb sledi obdobje vzdrževanja omenjenih funkcij, ki sovпада z intenzivnejšo aktivnostjo na področju reprodukcije, vzgoje in primarne socializacije otrok, temu pa na primer obdobje intenzivnejše osebostne rasti ali skrbi za onemogle stare starše. Ti življenjski poteki so zelo individualizirani in se v vsaki družini odražajo na njej specifičen način. Za lažjo analizo usposobljenosti mladih za opravljanje

številnih funkcij družine so v nalogi izpostavljena zgolj nekatera osnovna področja delovanja družine, in sicer:

- medsebojni odnosi,
- starševstvo,
- skrb za bolne in ostarele,
- upravljanje z viri: družinske finance, čas, energija,
- opravljanje gospodinjskih del: kuhanje, čiščenje ...,
- usklajevanje družinskega in poklicnega življenja,
- poznavanje družinske politike in zakonodaje na ravni države.

Teh funkcij družine ne opravljajo povsem same, ampak jim je pri tem v pomoč država oziroma družba kot taka s specializiranimi institucijami, kot so vzgojno-varstveni zavodi, šole, zdravstveni domovi in bolnišnice, domovi za ostarele, čistilni in drugi servisi, verske organizacije ... Prav tako funkcije družine niso fiksne, nespremenljive, ampak sledijo družbenim razmeram. Vloga družine se je razvijala in preoblikovala vzporedno z razvojem človeka, njegove kulture in načina življenja skozi celotno človeško zgodovino. Razlike v življenjskem slogu, funkcijah in delitvi vlog med člani družine v plemenski skupnosti, patriarhalni in moderni družini so številne. Nekatero funkcije (povzeto po Ule in Kuhar 2003):

- izgublajo svoj pomen; družina kot proizvodna enota, otroci kot socialna varnost za starost,
- druge na pomenu močno pridobivajo; emocionalna funkcija, vzgoja otrok, potrošništvo,
- družine prevzemajo nove funkcije, ki jih prinaša »čas«; kvalitetno preživljanje prostega časa, aktivno očetovstvo, enakomerna delitev gospodinjskih opravil med partnerja.

Simetrični odnosi in uravnotežena delovna aktivnost partnerjev v javni in zasebni sferi so značilnosti »nuklearne družine tretje stopnje« oziroma »simetrične družine«, kot jo imenujeta Young in Willmott v delu *Family and Kinship in East London* (1961). Avtorja že napovedujeta možno družino četrte stopnje, ki je značilna za družinsko življenje menedžerjev z geslom » Moje delo je moje življenje.« (Haralambos in Holborn 1999, 35)

Te spremembe posegajo v samo jedro posameznika, para ali družine, njihov način življenja in sistem vrednot, zato ugotovitve raziskovalcev, da: »od vseh sprememb, ki pretresajo življenje danes, so za ljudi vendarle najpomembnejše spremembe vsakdanjega življenja: seksualnost, ljubezen, partnerstvo, odnosi, starševstvo« ne presenečajo (Ule in Kuhar 2003, 49). Po zaslugi velikega tehnološkega in informacijskega napredka se danes »sodobni svet vrti« mnogo hitreje kot nekoč. Temu

tempu skušajo slediti tudi družine, ki iščejo primernejše oblike in načine življenja v skladu z vrednotami sodobne družbe. Bolj tradicionalni misleci zato govorijo o »krizi družine« in »krizi vrednot«. Vendar na podlagi raziskave, ki sta jo med mladimi izvedli Mirjana Ule in Metka Kuhar (2003), ne moremo trditi, da družina izgublja svoj pomen. Prej obratno, da mladim družina predstavlja veliko vrednoto, da pa na poti do oblikovanja lastne družine vidijo številne ovire, ki jih morajo poprej še razrešiti, kot je ekonomska neodvisnost in lastno stanovanje. Rener (2008) zato raje govori o spremembah družinskega sloga. Lukas (1993) celo ugotavlja, da le ni vse tako črno kot zgloda, kar pomeni, da naša sodobna družina ni v krizi ali razsulu, marveč nasprotno, na prehodu v novo, popolnejšo obliko z globljim smislom in bogatejšo vsebino. »Družina je gravitacijsko središče ljubezni, ki v veselju in trpljenju priteguje tiste, ki pripadajo drug drugemu, jim daje varnost in zatočišče, jih vzpodbuja in ščiti, hrani in varuje, spremlja od rojstva do smrti.« (Lukas 1993, 110) Vendar Merrill in Merrill (2003, 138) opozarjata: »Kvalitetno družinsko življenje ni nekaj, kar se zgodi samo od sebe. Je dosežek, ki ga gradimo korak za korakom, je nikoli končan proces.. Prav tako si velja zapomniti, da ta najpomembnejši »uspeh« lahko dosežemo le znotraj zidov lastnega doma.« »Idealna« družina po mnenju Merrill in Merrill (2003, 110) ne obstaja, je le družina, ki raste, učeča se družina, družina v nastajanju.

2.3 Spremenjena vloga sodobne družine

Giddens (1995) ugotavlja, da odnosi v družini postajajo vedno bolj »partnerski« in demokratični. Družine prevzemajo vrednote sodobne družbe, za katero so značilni: pluralizacija, individualizacija, fleksibilnost, mobilnost, relativno visok življenjski standard in nizka stopnja socialne varnosti, težnja po čim večji izobraženosti in visoko kvalificiranih delovnih mestih ter zahtevnost starševstva. »Rezultat ni razkrajanje družine, temveč njeno novo zgodovinsko preoblikovanje.« (Ule in Kuhar 2003, 51)

Od časov klasične moderne so se osnovna pravila, na katerih ljudje utemeljujejo svojo zasebnost, temeljito spremenila. Seksualnost se je ločila od reprodukcije. Oblike družinskega življenja so se silno pluralizirale. [...] Družina izgublja pomen ekonomske skupnosti in vse bolj postaja socialno-emosivna skupnost. [...] Spremembe v družini v zadnjih dvajsetih ali tridesetih letih lahko razumemo kot postopno deinstitutionaliziranje družine. Ta proces je del obsežnejšega procesa deinstitutionaliziranja moderne družbe, ki prizadeva zlasti družino (Ule in Kuhar 2003, 49 in 54). Te spremembe se odražajo tako v strukturi družine, kot povezanosti med člani družine, številu otrok in njihovi vzgoji ter nenazadnje vrednotah, ki jih sprejemajo in živijo. Značilnosti sodobnega družinskega življenja so predvsem naslednje (povzeto po Ule in Kuhar 2003):

- družina ne zagotavlja več ekonomske varnosti, ampak postaja vse bolj socialno-emotivna skupnost,
- enakopravnost in ekonomska neodvisnost med spoloma,
- podaljševanje izobraževanja, velik pomen poklicne kariere in »osebne izpolnitve«,
- individualizacija življenjskih usmeritev in življenjskih poti,
- problem usklajevanja družinskega in poklicnega življenja,
- ločitev seksualnosti od reprodukcije,
- visoka odgovornost starševstva, odlaganje starševstva in majhno število otrok,
- neaktualnost in krhkost partnerskih zvez ter pluralizacija oblik družinskega življenja,
- močan vpliv kulture potrošništva in množičnih medijev,
- poudarjanje »postmaterialnih« vrednot (kakovost življenja in medsebojni odnosi, svobodno odkrivanje duhovnosti, skrb za telesno zdravje in lepoto ...).

Te značilnosti nimajo kaj dosti skupnega s tradicionalnim pojmovanjem patriarhalne družine, ki je bila v prejšnjem stoletju na območju Slovenije in tudi širše priznana kot edina sprejemljiva, druge oblike pa so bile bolj ali manj družbeno obsojane in stigmatizirane.

Sodoben človek od družine zelo veliko pričakuje predvsem na emocionalnem področju. Pričakovanja odraslih so identična tistim, ki jih Haralambos in Holborn (1999, 365) ugotavljata za zakonsko zvezo: »Zakonska zveza je postala edina institucija, v kateri lahko posameznik pričakuje spoštovanje in ljubezen. Odrasli sploh nimajo nikogar, od kogar bi imeli pravico pričakovati vrsto podpore, kakršno smejo pričakovati od svojega zakonskega partnerja.« Razočaranja so prav zaradi tako velikih pričakovanj na tem področju številna. V Sloveniji se zaradi neizpolnjujoče zakonske zveze razdre vsak tretji zakon, med izvenzakonskimi skupnostmi je delež še višji.

Drglin in Vandramin (2007, 20) ugotavljata: »Odločitev za družino je danes v Sloveniji v večini izjemno skrbno načrtovana in pretehtana, odvisna pa je od objektivnih in subjektivnih pogojev zanjo. Med najpomembnejše objektivne pogoje štejemo ekonomske pogoje – pomembni so predvsem zaposlenost, in to zaposlenost za nedoločen čas, finančna varnost, zagotovljeni osnovni stanovanjski pogoji, možnost uskladitve dela, kariere in družinskega življenja ter varstvo otrok.« Ekonomska varnost torej ni več razlog za sklepanje zakonske zveze, ampak postane njen glavni pogoj, kar posledično povzroči, da zaradi vedno daljšega izobraževanja in negotovih zaposlitev mladi vedno bolj odlašajo z družino. Obenem ta čas izkoristijo za preverjanje medsebojnih odnosov s potencialnim partnerjem v obliki »koruzništva« ali kot to imenujejo nekateri »živeti skupaj–narazen«. V kolikor par ugotovi, da ju odnos ne osrečuje, se razide brez formalnih ovir. V kolikor je njun odnos zadovoljiv in se

zahtevani ekonomski pogoji uresničijo ali se rodi otrok, svojo zvezo lahko potrdita tudi zakonsko.

Na podlagi zgoraj navedenih dejstev: svoboda pri sklepanju zakonske zveze in razveze, poroka iz ljubezni, ekonomska neodvisnost partnerjev, zrelost partnerjev, možnost načrtovanja otrok in njihova zaželenost, pomoč številnih inštitucij pri vzgoji in skrbi za ostarele ... bi lahko sklepali, da so današnje družine mnogo srečnejše kot nekoč. Da to ni tako, opozarja klinična psihologinja Elizabeth Lukas (1993), ki trdi, da njeno pomoč potrebuje vedno več žensk in moških, ki so izgubili smisel svojega življenja.

»Kajti tako nesrečni, tako duševno bolni kot v današnji *narcistični kulturi* niso bili ljudje našega naprednega *prvega sveta* še nikdar.« (Lasch 1979 v Lucas 1993, 75)
»Preživetje je postalo samoumevno. [...] Smiselnost hišnega dela je ženski našega časa šla bolj ali manj po zlu, smiselnost njenega poklicnega dela pa se tako rekoč še ni pojavila; ženske se nahajajo med dvema blokoma vrednot in na oba gledajo s skepsjo. [...] Ženske, ki nimajo ne družine ne poklica, tožijo nad praznino in nekoristnostjo svojega poklica, nad osamljenostjo, ki jih hromi, in nad enoličnostjo odtekajočih se dni. Ženske pa, ki imajo poklic tožijo nad grozno napetostjo, nad razdvojenostjo med obema nalogama in občutkom, da niso pravične do obeh in da se nikdar ne morejo umiriti. Ženske, ki delajo samo v družini, gojijo manjvrednostne komplekse in se čutijo odrezane od sveta, finančno odvisne, utesnjene v svojem osebostnem razvoju in izkoriščane od drugih družinskih članov kot Pepelka, ki je preneumna, da bi delala kaj drugega. In ženske, ki delajo samo poklicno ter nimajo družine, menijo, da so zamudile najpomembnejše v svojem življenju, hrepenijo po partnerstvu in po materinstvu ter se bojijo, da se jim bo strop sesul na glavo, ko bodo zvečer odprle temno stanovanje, v katerem jih nihče ne pričakuje.« (Lukas 1993, 75–80)

Nekoliko drugače, a prav nič lažje, ni sodobnim moškim. Lukasova (1993) opozarja na zelo resne skrbi, ki jih imajo danes očetje, »kajti bolj in bolj izgublajo svoje otroke. [...] Podobno se dogaja tudi s poklicnim življenjem moškega: brez smisla in smotra sploh ne zdrži pri vsakodnevnem delu; brez družine, ki jo s svojim delom prehranjuje, brez otrok, ki jih s tem vzdržuje, ali brez kakega drugega cilja, ki mu določa smer, je ves njegov prihodek brez vrednosti. Zaradi tega se v naši ločitvam naklonjeni družbi, še bolj kot je videti na prvi pogled, povečuje tragedija očetov, ki izgublajo svoje sinove. Ne izgubijo le otroci svojih očetov in s tem pomemben del starševskega zgleda in starševskega odnosa, ampak tudi delovno mesto, kjer je oče zaposlen, izgubi del polnosti delovne zmogljivosti takšnih sodelavcev, kajti tam, kjer namen ni razviden, bliskovito upada vložena energija. Tako so zakonski brodolomi tudi izguba za delovno področje, družinske težave pa pobudnice poklicnega neuspeha.« (Kompan Erzar 2003, 88–89)

2.4 Izbrana področja menedžmenta družine

2.4.1 Medsebojni odnosi

S prehodom osrednjega pomena družine iz ekonomske skupnosti na socialno-emotivno skupnost v ospredje stopijo družinski odnosi. Medsebojni odnosi predstavljajo »jedro« sodobne družine v kakršnikoli obliki, v logoterapiji bi rekli smisel družine in življenja. V prvi vrsti so to odnosi med partnerjema in odnosi med starši in otroki. Sledijo odnosi med otroki, z bližnjimi sorodniki, prijatelji, sosedi ter širšo družbo. Lukasova (1993, 21–22) zagotavlja: »V zdravi družini ima vsak družinski član smiselno funkcijo. [...] Kdor že živi v družinski zvezi, ne more živeti izključno za lastne interese, ker sicer prihaja v družini tako do praznin, torej do bolečih funkcijskih vrzeli kot tudi do prekrivanj, torej do pogosto še bolj bolečih kolizij, trkov.« Ljudje smo socialna bitja in iz tega vidika je po mnenju Frankla (1947) in Lucasove (1993) za nas smiselno le delo oziroma življenje za nekoga, delo oziroma življenje za nekaj, pa slej ali prej zgubi svoj smisel, v kolikor ni v ozadju zopet nekdo. »V splošnem velja, da intimni odnosi posamezniku omogočijo, da v njih zavestno gradi zaupanje, pripadnost, prepoznavnost, dostojanstvo in sočutje tako, da je ob drugem vedno bolj v stiku z afektivno podlago njunega odnosa, kar pomeni, da odnos postane dovolj prožen in varen, da omogoči zavedanje vseh šestih temeljnih emocij in vključevanje teh emocij v afektivni prenos in kroženje v odnosu.« (Kompan Erzar 2006, 181). Družine so v povprečju srečne in uspešne v kolikor njeni člani zaupajo drug drugemu, se imajo radi, verjamejo drug v drugega in si pomagajo, skrbijo drug za drugega, si odpuščajo, skupaj delajo, služijo, sodelujejo, se skupaj igrajo in praznujejo (Merrill in Merrill 2003, 107–108). Po mnenju Kompan Erzarjeve (2003, 26) »odnosi, zlasti odnosi v družini, omogočajo razvoj človeškega bitja.«

Odnosi med zakoncema / partnerjema

Vse do 20. stoletja je v Evropi veljal običaj, da so poroke svojih otrok sklepali starši, njihova temeljna vez pa so bile ekonomske koristi obeh družinskih skupnosti (povzeto po Bergant 1981, 44–45). Poroka je bila torej neke vrste ekonomska pogodba med dvema družinskima skupnostma in je bila kot taka nujna. Posest in rojevanje čim večjega števila otrok, ki so predstavljali socialno varnost staršev za stara leta, so predstavljali osrednje gibalno zakonskega odnosa. »Ločitev je možna le v primeru ženske neplodnosti, saj v tem primeru pričakovanja niso bila izpolnjena. Danes pa mladi utemeljujejo svoje zveze na emocionalnih, intimnih odnosih. Od partnerskega odnosa se pričakuje v prvi vrsti osebna čustvena podpora in sprejetost, ki jo partnerja nudita drug drugemu (povzeto po Rener 2006a, 25–26). Za to ne potrebujeta ne otrok, ne pogodbe v obliki poroke, lahko pa tako prvo kot drugo vpliva na njun občutek izpolnjenosti odnosa. V kolikor pričakovanja niso izpolnjena, se (po zgledu patriarhalne družine)

odnos najpogosteje razdre. Družinske skupnosti na izbiro partnerja v tem primeru nimajo velikega vpliva. Z ekonomskega vidika je za začetek družinskega življenja pomembna predvsem ekonomska samostojnost para, da zaživi lastno ekonomsko neodvisno življenje. Medsebojni odnosi, zlasti intimni odnosi, so najpomembnejši vir sreče ali obupa, saj po mnenju Kompan Erzarjeve (2003, 180) prav »ljubezen med odraslima partnerjema oziroma med možem in ženo nosi v sebi potencial za razvoj sreče in osebne izpolnitve ali pa povzroča bolečino in trpljenje.« »Kakor je zakonski (partnerski) odnos gibalo družine, tako je zakonski (partnerski) konflikt glavni vzrok blokade razvoja družine in vsakega posameznika v njej.« (ibidem, 37) Osnovni odnos med partnerjema v sodobni družini naj bi bila torej ljubezen, temelječa na medsebojnem zaupanju, razumevanju in spoštovanju. »Frankl (1947) v svoji knjigi *Zdravniška skrb za dušo* v znamenitem 4. poglavju *O smislu ljubezni* opiše tri različne stopnje ljubezenskega odnosa med možem in ženo, ki jih imenuje seksualna ljubezen (spolnost, telesna privlačnost), erotična ljubezen (zaljubljenost, čustvenost) in prava ljubezen. [...] Samo prava ljubezen prodre do duhovnosti in individualnosti druge osebe in jo zazre v polnosti lika njene biti. Ker pa *biti* v nasprotju z vsem, kar človek *ima*, ni moč izgubiti, je tudi prava ljubezen neminljiva, ne potrebuje nujno izvrševanja seksualnega srečanja, ne čustvene skladnosti, ne potrebuje niti prisotnosti, niti bližine, niti živosti partnerja.« (Lukas 1993, 137)

Vendar sama ljubezen ni dovolj, če je partnerju ne znamo na njemu pravi način pokazati. Chapman (2008) v svojem delu *Pet jezikov ljubezni* govori o tem, da ljudje zelo različno doživljamo in izkazujemo ljubezen. Nekomu morda največ pomeni posvečen čas, drugemu besede potrditve, tretjemu usluge, četrtemu dotik, petemu darila. V odnosu med partnerjema je zato zelo pomembno, da drugemu izkažemo ljubezen v njegovem (in ne našem) »jeziku ljubezni« ter mu tako damo vedeti, da ga ljubimo. Zato moramo partnerja dobro poznati in se naučiti ustreznega izkazovanja ljubezni, ki je nam morda povsem tuje.

Velik izziv za partnerski odnos predstavljajo otroci. »Otrok z vsemi zahtevami, ki jih prinaša, s popolno nemočjo in odvisnostjo od drugih predstavlja resen izziv za partnerja, ki morata sedaj svoj čas razdeliti še na nekoga.« (Torkar 2006, 35) »Na ravni urnika in gospodinjskih opravil postavi otrok vse na glavo, zlasti pa postavi pod vprašaj dotedanjo strukturo časa za službo, časa zase, za drugega in za dom.« (Kompan Erzar 2003, 105)

Stern (1998 v Torkar 2006, 31) meni, da je za medsebojne odnose med partnerjema zelo pomembno »obdobje, ki sledi rojstvu otroka, [...] način, kako se moški vključi kot oče svojemu otroku in kot mož svoji ženi, je vzporeden s tem, kako bo njegova žena videla njega kot moža in kot partnerja v prihodnjih letih.« Aktivna udeležba moških pri vzgoji otrok in gospodinjskih opravilih razbremeni preobremenjene sodobne ženske in zelo pozitivno vpliva na njune medsebojne odnose. »Če mati ve, da lahko računa na

moža (partnerja) v delitvi odgovornosti, ko bo spet v službi, lahko laže prenese pritisk v prvih mesecih po otrokovem rojstvu. Mnogo žena (mater) zato čuti globoko hvaležnost in prijateljstvo do moža (partnerja), kar še utrdi njun zakon (partnerski odnos).« (Stern 1998 v Torkar 2006, 35) Poleg naštetega na uspešnost partnerske zveze bolj ali manj intenzivno vplivajo še številni drugi dejavniki, od izkušenj posameznikov iz izvorne družine, do finančnega položaja in naključnih dogodkov. »Tako kot je eden izmed ključev, kakšen bo zakon mladega para, zakon njunih staršev, je drugi enako pomemben ključ tudi odnos med njima in njunimi brati in sestrami. Zelo pomembno je, ali je bil mož najstarejši brat v družini, ki je vzgajal in učil mlajše sestrice, in ali je bila njegova žena najmlajša sestra, ki je samo čakala na to, kaj bodo naredili drugi. Povsem drugačna izkušnja je živeti samo med brati ali samo med sestrami, kot pa če partner izhaja iz družine, kjer je živel z brati in sestrami, ali pa je bil celo edinec, okoli katerega se je vrtel ves družinski svet. Vse te vezi zaznamujejo posameznikov odnos do zakona in do skupnega življenja s partnerjem.« (Kompan Erzar 2003, 75)

Problemi so sestavni del vsakega partnerskega odnosa, od odnosa samega pa je največ odvisno, kako uspešno jih bosta partnerja reševala, ter obratno, največ problemov v zakonu je prav zaradi odnosa samega. Gostečnik v delu *Srečal sem svojo družino II* (2003) postavlja »dvanajst temeljnih kamnov zakonskega odnosa«. Pri tem med drugim opozarja na nujnost po stalni aktivnosti in rasti partnerjev v odnosu, na sprejemanje partnerjeve drugačnosti in prevzemanje lastne odgovornosti.

Odnosi med starši in otroci

Še bolj kot odnosi med zakoncema/partnerjema so se od začetka 20. stoletja do danes spremenili odnosi med starši in otroki. Lahko rečemo, da so se pogledi družbe kot celote, ne samo staršev, na otroke v marsičem postavili na glavo. »Pomembni dejavniki pri tem preobratu so bili tako gospodarski (industrijska revolucija), politično-socialni, filozofski in kulturni (racionalizem, humanizem, prosvetljenstvo) kot pojav in razrast šolstva, predvsem osnovne šole.« (povzeto po Bergant 1981, 19–20) Otroci kot izvor delovne sile na posesti, socialna varnost staršev na stare dni in nasledniki družine (velja bolj za moške potomce), popolnoma podrejeni volji staršev, so do danes postali predvsem (zahteven) življenjski projekt para ali posameznika/ce in osebnosti z lastno voljo. »Rojevanje otrok ni več niti poklic niti dolžnost do družine, temveč je osebna pravica ljudi. Ljudje naj bi se za rojstvo otroka odločali svobodno, individualno, glede na svoje želje in zmožnosti.« (Bergant 1981, 31–32) Kljub vsem spremembam ostaja družina za razvoj otroka osrednjega pomena. »Prvi pogoj, ki je bistvenega pomena za otroka, je njegova družina oziroma odnosi, ki vladajo v njej.« (Zalokar Divjak 1998, 85) »Družina je [...] temeljna struktura, v kateri in po kateri nastaja človekov jaz. Otrok se razvije v odnosih s starši in med staršema [...].« (Kompan Erzar 2003, 25) Vedno več

empiričnih raziskav kaže na raznolikost vpliva posameznih odnosov in s tem na kompleksnost družinskega sistema ter sistemsko naravo navezanosti in notranjih delovnih modelov. Kompan Erzar (2006, 177-178) navaja, da starševstvo in zakonski odnos vsak drugače vplivata na otroka, da skupno starševstvo ni samo vsota posameznega odnosa starši – otrok, ampak ima ločen vpliv od vpliva, ki ga ima vsak od staršev na otroka in da kakovost zakonskega odnosa vpliva na otrokovo navezanost in socialno zrelost neodvisno od vpliva starševstva. O izrednem pomenu medsebojnih odnosov in doživetij v krogu družine v zgodnjem otroštvu in mladostništvu na razvoj posameznika ni več dvoma. Gostečnik (1999), tako kot številni drugi strokovnjaki, ugotavlja, da so zgodnja zanemarjenost, nasilje, zlorabe in zavrženost ter izdajstvo rane, ki jih čas nikoli ne zaceli, ampak zahtevajo dolg in boleč proces postopnega sprejemanja in predelovanja hrepenenja po navezanosti, ki je vpisano v človeški ustroj. »Otroci so neverjetno občutljivi na držo in odnos staršev do njih in se vedejo v skladu s to držo. [...] Pa ne samo do njih/otrok, ampak v prvi vrsti do samih sebe in zakonca/partnerja. Firestone je presenetljivo ugotovil, »da na otroke najbolj vpliva odnos staršev do samih sebe.« (Kompan Erzar 2003, 33–34) Odnos starš–otroci ni zgolj enosmeren. O povratni zvezi tega vzajemnega odnosa se ne razpravlja tako obširno, kar pa ne pomeni, da ne obstaja. Tudi otroci namreč vplivajo na oblikovanje osebnosti starša, na medsebojne odnose med staršema in celo na njun partnerski odnos. Kompan Erzarjeva (2006, 243) takole opiše povratno povezavo med materjo in otrokom: »Tudi odnos mati–otrok je vzajemen, kar pomeni, da tudi otrok soustvarja mamine odzive in tako spreminja mamo. Bolj ko se mati preda temu soustvarjanju, boljše in lažje se bo tudi odzivala na otroka.« Naj dopolnim, da to velja tudi za očete, ki se aktivno ukvarjajo s svojimi otroki. Da vpliv otrok na odnose v družini ni zanemarljiv, kažejo tudi pogosto slišane izjave parov v družinskih in zakonskih posvetovalnicah, da vztrajajo v odnosu s partnerjem samo še »zaradi otrok« ter očitki nekaterih mož, češ, da so se žene po rojstvu otroka spremenile. Gostečnik (1999) in Kompan Erzar (2003) poleg tega ugotavljata, da otroci v družinah prevzemajo prav posebne vloge glede na sam partnerski odnos, njegovo dinamiko, otrokov temperament, čustveno odzivnost in celo vrstni red rojstva.

Odnosi med sorojenci

Z večanjem števila otrok v družini se dinamika družinskega življenja močno pospešuje. Večja družina zahteva več gospodinjanskega in skrbstvenega dela. Logistika usklajevanja zadovoljevanja osnovnih potreb posameznikov in prevozov otrok na različne dejavnosti pa postane glavna dejavnost staršev. Poleg odnosa otroka s starši postanejo za otroka zelo pomembni tudi odnosi s sorojenci. Kavčič in Zupančič (2006, 138) takole povzemata ugotovitve svoje in nekaterih predhodnih raziskav o pomenu odnosov med sorojenci:

»Sorojenci otroku ponujajo priložnosti za razvoj občutljivosti in skrbi za druge, razumevanje drugih in za učenje učinkovitega reševanja konfliktov (Dunn 1983) ter mu omogočajo, da svoje starše zaznava tudi v drugačni vlogi, kot starše svojih sorojencev. Sorojenci so lahko pomemben vir opore otroku, ki doživlja stresne izkušnje (Brody 1998). [...] Poleg tega so čustveno intenzivne interakcije med sorojenci kontekst, v katerem otroci v zgodnjem otroštvu razvijajo razumevanje mentalnih procesov in socialnega vedenja, kar se kaže kot prepoznavanje namer sorojenca, uravnavanje konfliktov, zavzemanje perspektive sorojenca, uporaba prevar, vključevanje v sodelovalno simbolno igro, manipuliranje s sorojencem, pogovarjanje o vzrokih in posledicah vedenja ipd. (Dunn 2003). V številnih kulturah otroci že zgodaj prevzamejo vlogo skrbnikov mlajših sorojencev. Sorojenci so pomembni tudi za razvoj spolne vloge, vsaj v obdobju srednjega otroštva in zgodnjega mladostništva najverjetneje celo bolj kot starši (McHale in drugi 2001).«

Spekter odnosov med sorojenci je zelo širok; od velikega prijateljstva/medsebojne naklonjenosti tekmovanja/rivalstva za pozornost staršev do odkritega sovraštva in konfliktnosti, ki zahteva posredovanje staršev. Na kakovost odnosov med sorojenci naj bi po rezultatih raziskav (npr. Kavčič in Zupančič 2006) najbolj vplivale značajske lastnosti otrok oz. njihovo ujemanje v temperamentu, mnogo manj spol ali starost otrok. Odnosi med sorojenci v posamezni družini so zato dokaj stabilni, se pa spreminjajo z razvojem otrok (povzeto po Kavčič in Zupančič 2006, 114–115). V vseh primerih je za odnose med sorojenci značilno gibalno, kako ob konkurenci sorojencev priti do pozornosti staršev. Med sorojenci se izoblikuje nekakšna »tržna ekonomija odnosov« ali iskanje prostih »ekoloških niš« v družini na ravni odnosov do staršev in med seboj. Raziskovalci (Kavčič in Zupančič 2006; Pike 2003; Plomin in drugi 2000; McCartney in drugi 1990) ugotavljajo, da so »za otrokov osebnostni in socialni razvoj pomembni predvsem tisti dejavniki družinskega in zunaj družinskega okolja, ki si jih s sorojenci ne deli« npr. osebni interesi, prijatelji, razlikovalno odzivanje staršev itd.

Razreševanje konfliktov kot ene od osnovnih značilnosti odnosov med sorojenci je tako za sorojence same kot tudi njihove starše kot opazovalce in »mirovne posrednike« lahko zelo naporno in »boleče«. Ti pojavi so najbolj intenzivni in čustveno nabiti v novih reorganiziranih družinah, kjer otroci niso med seboj v sorodu ali le po eni strani. Na drugi strani medsebojna naklonjenost med sorojenci in dobri medsebojni odnosi med otroki lahko v marsičem razbremenijo starše pri igri, pomoči z domačimi nalogami in varovanju mlajših otrok. Takšno vedenje je najbolj izrazito zlasti v času stisk, ki jih doživljajo otroci ob odsotnosti staršev, boleznih itd.

Odnosi s starimi starši in ožjimi sorodniki

Empirične raziskave mladih v Sloveniji v devetdesetih letih na Centru za socialno psihologijo Fakultete za družbene vede v Ljubljani so v odnosih med generacijami pokazale na izrazit »generacijski mir«. Renner (2006b, 89–90) celo ugotavljajo, da »današnji mladi postajajo vse bolj podobni svojim staršem [...] v stališčih, vrednotah in življenjskih strategijah [ter da celo] poslušajo podobno glasbo in volijo enake stranke.

[...] [D]družina deluje kot zavetje, terapevtsko protiokolje, ki blaži strese in konflikte iz zunanjega sveta, ki je za mlade vse bolj zahteven in ogrožujoč.« Na pozitivnost povezovanja nuklearne družine s širšim sorodstvom in okoljem opozarja tudi Leach v delu *Runaway World* (1967), ki ugotavlja: »Obsežna mreža družbenih razmerij med številnim sorodstvom zagotavlja posamezniku praktično in psihološko oporo. To podporo dodatno krepi tesno povezana zgradba odnosov v majhni skupnosti kot celoti. [...] Prepuščena skoraj izključno lastnim virom, postane nuklearna družina kot preobremenjeno električno vezje. V njeni izolaciji družinski člani preveč pričakujejo in zahtevajo drug od drugega. Posledica je konflikt. [...] Starši se prepirajo; otroci se upirajo. (Haralambos in Holborn 1999, 333) »Odsotnost zunanjih vezi prisili posameznika, da te vezi, ki so ključne vezi njegovega življenja, ohranja v svoji notranjosti za ceno lastne individualnosti in samostojnosti. Ohranjati mora namreč živa vsa čutenja, ki bi se sicer vzbujala in razreševala ob normalnih stikih z osebami, s katerimi je morala prekiniti stik.« (Kompan Erzar 2003, 73) Stari starši in ožji sorodniki so mladi preobremenjeni družini lahko v veliko pomoč in oporo pri varovanju otrok in gospodinjskih opravilih. Tudi finančna podpora in pomoč starih staršev pri reševanju npr. stanovanjskega problema mlade družine ni zanemarljiva. Švab Alenka opozarja še na druge oblike pomoči v obliki dobrin, kot je domača pridelava hrane ipd. (Švab 2006, 71) Lahko pa s svojimi pristranskimi odnosi in pričakovanji le-ti razdiralno vplivajo na odnose med zakoncema (partnerjem) ter svojimi vnuki in njihovimi starši. Prav zahtevni odnosi s starimi starši in ožjimi sorodniki so tisti, ki odločilno vplivajo na željo mladih družin, da »gredo na svoje« takoj, ko je to mogoče. Ta delček resnice iz življenja razširjene družine odražajo tudi številne smešnice na račun »nemogočih tašč«. Zelo resno na destruktivne odnose in interakcijsko izčrpavanje v družini opozarjajo psihiatri, saj so le-ti v večini primerov glavni vzrok za nastanek motenj in bolezni obravnavanih pacientov. Samostojno želijo živeti tudi starejši. Sociologi ugotavljajo, »da so medgeneracijski odnosi najbolj kakovostni, ko generacije živijo ločeno, vendar dovolj blizu, da imajo pogoste stike.« (Černigoj Sadar 1995, 139) Švab (2001) ta odnos poimenuje z »neke vrste intimnost z distanco« (Švab 2006, 71) Na drugi strani odrasli otroci (najpogosteje hčere in snahe) ostajajo skrbniki ostarelih in onemoglih staršev, ne toliko po finančni strani, saj ima v tem trenutku večina ostarelih v Sloveniji še zadostne dohodke za preživljanje (pokojnina ...), pač pa z raznimi storitvami od prevozov, gospodinjskih opravil do nege in pogovora. Švab ugotavlja, da medgeneracijski odnosi temeljijo na vzajemni pomoči. S podaljševanjem obdobja praznega gnezda se vse bolj večajo potrebe po obojestranski komunikaciji (povzeto po Švab 2006, 71).

Odnosi z okolico

Zdrava družina ni zaprt samozadosten sistem, ampak so zanjo značilne številne povezave in mreže odnosov z drugimi družinami, posamezniki, okolico in družbo na

splošno. Za razliko od časov pred industrijsko revolucijo, ko se je družina vključevala v družbo kot celota (1 družina = 1 proizvodna enota) in ko so možje za svoje delo izven doma prejeli t. i. »družinsko plačo«, je za odnos družina – družba v današnjem času značilna »individualizacija življenjskih potekov družinskih članov« (Ule in Kuhar 2003). Družinski člani se kot posamezniki, le izjemoma družina kot celota, vključujejo v različne družbene skupine in dejavnosti; vzgojno-izobraževalne, verske, športne, karitativne, politične ... ter tako s svojim prispevkom vplivajo na družbo, v kateri živijo. V obratni smeri družba ravno preko svojih institucij, v katere se družinski člani vključujejo, sooblikuje njihovo družinsko življenje. Tako so sodobne družine prisiljene prilagajati svoj način življenja delovnemu času staršev in vzgojno-varstvenih ustanov, urniku šolskih in obšolskih dejavnosti otrok itd. Istočasno družine preko posameznikov, ki so vključeni v določene družbene skupine, postopoma prevzemajo vrednote te skupine. Za družine so najpomembnejše povezave z vzgojno-varstvenimi institucijami, delovnim mestom staršev, zdravstvom, sosedi, prijatelji, verskimi, političnimi, in prostočasnimi skupinami. Intenziteta in pomen vpliva družine kot celote na družbo se prav tako odraža predvsem preko posameznikov, ki se vključujejo v družbo. Najbolj očiten je ta vpliv v primerih družin z motenimi družinskimi odnosi, ki se pojavljajo kot skupni imenovalec največjega števila negativnih pojavov, problemov in težav, pred katerimi trepeta vsaka družba. Musek (1995, 169) ugotavlja, da so: »moteni družinski odnosi pravcati peklenski generator najbolj problematičnih negativnih pojavov, ki jih poznamo: lahko začnemo pri šolski neuspešnosti in nadaljujemo pri nasilju, agresivnosti, kriminalu, alkoholizmu, uživanju drog, pri vseh oblikah odvisnosti in končamo pri nevrotskih težavah in samomorilnosti.« Ti problemi pa »niso omejeni na družino«, povzemata ugotovitve sociologov Haralambos in Holborn (1999, 333): »Napetosti in sovražnost, ki se ustvarjata v družini, se izražata skozi družbo.« In obratno! »Družbene razmere, v katerih se destabilizira družinski odnos (včasih celo politično načrtno), so torej najboljša pot v destabilizacijo družbe in morale. Tam, kjer odpove družina, tam se začenja katastrofa posameznika in družbe.« (Musek 1995, 169)

2.4.2 Reprodukcijska in starševstvo

Starševstvo danes ni več samo po sebi razumljiv in edino sprejemljiv način življenja. Otroci kot finančna in materialna garancija za stara leta so v sodobni družbi postali predvsem veliko finančno breme in odgovornost za svoje starše. To je tudi eden od odločilnih razlogov, da se mladi odločajo za starševstvo zelo premišljeno in vedno kasneje ter da imajo manj otrok, katerim pa lahko nudijo več. Starševstvo nam ni »položeno že v zibelko«, ampak kot navaja Erzarjeva: »Starševstvo zahteva od očeta in matere, da vsak posebej v sebi odkrijeta potencial za starševstvo.« (Kompan Erzar 2003 108)

»Mati tudi v današnji družbi ostaja primarni skrbnik in vzgojitelj otroka.« (Torkar 2006, 31) Vendar pa Ule in Kuhar (2003, 50) ugotavljata: »Materinska vloga pa je za sodobne ženske prej emotivna vloga kot poslanstvo.« Materinstvo sodobno žensko v individualizem in karierizem usmerjeni družbi postavlja pred številne dileme in vprašanja glede poklicne kariere, emancipacije, »vprašanja ženskosti in materinstva, strah pred spremembo in izgubo kontrole svojega telesa, strah pred izgubo partnerskega odnosa, pred odvisnostjo. [...] Občutek ujetosti, nemoči, jeze ... so sestavni del 'odraščajoče« matere'.« (Tobin 1998 v Torkar 2006, 31–32)

Očetje kot svojo primarno nalogo še vedno navajajo skrb za ekonomsko blagostanje družine, čeprav se je njihova vloga v moderni družbi korenito spremenila, saj se od očeta »pričakuje, da bo s svojo ženo (partnerico) delil nego in skrb za otroka« (Torkar 2006, 31), tako kot tudi žena (partnerica) z njim deli skrb za ekonomsko blagostanje družine. Kot navaja Stern (1998), so »k temu pripomogli trije glavni trendi sodobnega življenja: 1) ekonomska realnost zahteva, da sta oba starša polno zaposlena; 2) ideologija enakopravnosti, ki jo je spodbudilo feministično gibanje; 3) oslABLJENA vloga razširjene družine in tako oče vstopa v vloge, ki so jih nekdaj lahko zapolnjevali stari starši, tete, strici.« (Stern 1998 v Torkar 2006, 31)

Kompan Erzarjeva (2003, 45) poudarja: »da se očetovstvo in materinstvo v polnosti najbolj razvije tam, kjer sta moški in ženska sposobna medsebojnega sodelovanja. Razvoj starševske vloge je tako povsem odvisen od posameznikovega razvoja v njegovi izvorni družini in njegove samopodobe.« Nadalje pa ugotavlja: »Sodelovanje pri starševstvu je najtežje področje sodelovanja dveh odraslih ljudi. [...] Starševstvo namreč zahteva izrazite organizacijske sposobnosti, sposobnost regulacije čutenja, sposobnost empatije do sebe in drugega, zvestobo, potrpežljivost, odgovornost, sprejemanje sebe in drugega ter soočenje s svojimi notranjepsihičnimi vsebinami, vzorci odnosov, izvirno družino ter preseganje in razreševanje teh vezi. Po drugi strani pa zahteva izrazito funkcionalnost v svetu, poklicu in izgrajevanje identitete.« (Kompan Erzar 2003, 111–112)

Zlasti glede vzgoje otrok so mnenja staršev zelo različna, saj temeljijo na lastnih izkušnjah in zgledih iz izvorne družine in so globoko zakoreninjeni v podzavesti posameznika. »Vzgoja je učenje otrok, da znajo sprejemati prave odločitve. Namen vzgoje je, da otroke naučimo sodelovanja. [...] Vzgoja pomeni učiti otroke, da se imajo v oblasti. Če hočete, da vaši otroci odgovorno sprejemajo odločitve, jih morate naučiti samoobvladovanja. (Severe 2000, 16) Povedano drugače: »[N]aloga staršev je, otroke osamosvojiti [...]« (Zalokar Divjak 2008, 152) in to na vseh področjih, tako telesnem, kot emocionalnem, psihičnem in socialnem. Kako uspešno, na kakšen način, s katerimi vzgojnimi prijemi bomo to dosegli, je zelo kompleksno vprašanje, odvisno v prvi vrsti od samega starša, okoliščin in ne nazadnje tudi od otrokovega značaja. »Spremljanje in discipliniranje otroka sta dve ključni dimenziji starševstva. Cilj vzgoje v povprečni

družini, pri čemer imamo v mislih samo zunanje socialno relevantne in najbolj očitne vidike vzgoje, je naučiti otroka družinskih vrednot, sprejemati otrokov zorni kot in regulirati njegovo vedenje (Kompan Erzar 2003, 114). V osnovi ločimo tri osnovne vzgojne stile: 1) represivni, avtorski oziroma avtoritarni; 2) socialno integrativni, integracijski, demokratični oziroma avtoritativni; 3) permisivni, dopuščajoči oziroma laissez faire. Omenjeni stili se v praksi uporabljajo v vseh možnih »odtenkih« in kombinacijah, vsak od njih pa ima svoje pozitivne in negativne plati.

2.4.3 Skrb za bolne in ostarele

»Isti socialni trendi, ki vplivajo na oskrbo otrok, vplivajo tudi na vzorec skrbi za starejše.« (Ule in Kuhar 2003, 61) Spričo izrednega pomena, ki ga pripisujemo skrbi za otroke ter finančne neodvisnosti večine starostnikov, ostarele in bolne neupravičeno porivamo na »drugi tir«. Že res, da ostareli starši danes večinoma ne potrebujejo finančne podpore svojih odraslih otrok, potrebujejo pa njihovo pozornost in v bolezni tudi skrbno nego. Domovi za ostarele so na prvi pogled idealna rešitev za starostnike, ki si to lahko privoščijo. Zdravstvena oskrba, strokovna nega in druženje z vrstniki so vsekakor zelo pozitivni vidiki življenja v domu, vendar le v redkih primerih odtehtajo iztrganost starostnika iz domačega okolja, občutek pozabljenosti in stalne prisotnosti umirajočih. Tudi dolge čakalne vrste za sprejetje v dom, (tudi po več let), naraščanje števila ostarelih in vedno nižje pokojnine, kažejo na to, da bo odnos do ostarelih in bolnih v prihodnosti nujno potrebno spremeniti. Med ostarelimi je bil zelo dobro sprejet program pomoči na domu, ki ga izvajajo centri za socialno delo. Gre za nekajurno pomoč na domu, ki dopolnjuje domačo oskrbo starostnika v času, ko so svojci zaradi službenih in drugih obveznosti odsotni in vključuje pomoč pri vsakdanjih opravilih, kot so pospravljanje, kuhanje in družabništvo. Strokovno pomoč pri zdravstvenih težavah ostarelih in obolelih, kot so rane, preležanine ... na domu nudijo predvsem patronažne službe zdravstvenih domov. Različne ustanove, kot so domovi za ostarele, šolske in druge kuhinje, ostarelim nudijo pripravo ali celo dostavo toplega obroka. Nikakor pa pri skrbi za bolne in ostarele ne smemo prezreti številnih prostovoljk in prostovoljcev, ki bodisi neodvisno bodisi preko centrov za socialno delo, župnijske Karitas, društev ... po svojih najboljših močeh pomagajo ostarelim in bolnim ter njihovim svojcem in jim v težkih trenutkih stojijo ob strani. Kljub vsemu je družina še vedno tista, ki prevzema »levji« delež skrbi in odgovornosti za bolnega ali ostarelega člana družine, in od katere le-ta tudi največ pričakuje. Na emocionalni ravni še veliko več kot na materialni. Skrb za bolnega ali ostarelega člana družine si lahko ostali člani medsebojno delijo, še bolj običajno je, da večji delež skrbi prevzame eden od njih, praviloma ženska, ki za ta namen žrtvuje svoj prosti čas, lahko tudi poklicno kariero. Z daljšanjem življenjske dobe, s staranjem populacije in spremembami v pokojninskem sistemu lahko v prihodnje pričakujemo še izdatnejšo potrebo starejših tako po negi in skrbi kot tudi po

finančni pomoči. Nekateri avtorji tako domnevajo, »da bo v prihodnosti skrb za starejše postala precej obsežen del družinskega produktivnega procesa.« (Drew, Ruth in Mahon 1998, 28)

2.4.4 Upravljanje z viri

Družinske finance

Finance so za delovanje družine izrednega pomena, saj je prav od količine razpoložljivega denarja in še bolj od načina, kako z denarjem ravnamo, odvisna osrednja dejavnost družinskega življenja – zadovoljevanje potreb družinskih članov. Kaj in kako nakupujemo, močno vpliva na kvaliteto družinskega življenja, na medsebojne odnose ter zapuščino, ki jo posredujemo svojim otrokom, pa ne le v obliki denarja, ampak tudi v obliki vrednot, značaja, finančne inteligence in usposobljenosti potomcev za pozitivno upravljanje s financami. Glede financ se moramo v družinah obnašati poslovno. »Naloga managementa je pridobivanje in razporejanje sredstev, obvladovanje uporabe teh sredstev in ustvarjanje dodane vrednosti. V ta namen management postavlja finančne cilje organizacije ter organizira, usmerja in nadzoruje dejavnosti za doseganje le-teh.« (Tavčar 2000, 120) Ali z besedami zakoncev Merrill (2003): vedeti moramo, kam gre naš denar in kam želimo, da gre. Zato pa moramo izboljšati svojo finančno inteligenco, načrtovati porabo in si določiti mejo. Razporejanju sredstev in načrtovanju porabe le-teh je potrebno v okviru družinskega menedžmenta nameniti posebno pozornost. S pridobljenimi finančnimi sredstvi:

- zagotavljamo osnovne življenjske potrebe družinskih članov po hrani, pijači, obleki, obutvi, stanovanju, izobrazbi ...,
- zagotavljamo njihovo varnost z zdravstvenim zavarovanjem, varčevanjem za starost, s prihranki za »hude čase« ... in
- uresničujemo njihove želje po luksuznih dobrinah, potovanjih ...

Ker so finančna sredstva družin bolj ali manj omejena, želje družinskih članov, zlasti otrok, pa ne, predstavlja obvladovanje uporabe sredstev za marsikatero družino velik problem. Družba preko različnih medijev močno spodbuja potrošništvo in ustvarja umetno potrebo po določenih artiklih in storitvah. Pri obvladovanju uporabe sredstev se družine pogosto znajdejo v konfliktni situaciji, saj je le-to v nasprotju s temeljno funkcijo družine, ki je zadovoljevanje potreb posameznika in družine. Ker so danes gospodinjstva predvsem potrošne enote in ne proizvodne enote, mora biti potrošniška vzgoja sestavni del družinskega življenja. Dejstvo, da so finančne težave v Sloveniji eden od glavnih razlogov za odlašanje z družinskim življenjem in v Ameriki za ločitev, nas navede na misel, da ljudje s financami ne znamo ravnati najbolje.

Slika 2.2 Matrika menedžmenta družinskih financ

	<i>Nujno</i>	<i>Ni nujno</i>
	Kvadrant 1	Kvadrant 2
<i>Pomembno</i>	<ul style="list-style-type: none"> – Računi, – plačila, – neodložljive potrebe, – davčne kazni, – zakonite sodbe, – nujni zdravstveni stroški zase, za družinske člane ali prijatelje. 	<ul style="list-style-type: none"> – Prihranki, – investicije, – zavarovanje, – glavne naložbe (izobraževanje, trening ...), – naložbe v poslovanje in izboljšave, – investicije v preventivne ukrepe za ohranjanje zdravja, – investicije v učinkovitejši osebni sistem ali orodja.
	Kvadrant 3	Kvadrant 4
<i>Ni pomembno</i>	<ul style="list-style-type: none"> – Nepremišljeno (impulzivno) nakupovanje, – obresti na sposojen denar, – prekomerno zabavanje, – pretirano nakupovanje orodij ali priprav, – nujni stroški (n.pr. stroški za izredni prevoz, ker želiš imeti nekaj <i>takoj</i>). 	<ul style="list-style-type: none"> – Zapravljanje, – izguba zaradi slabe sodbe, – samouničevalne razvade, – igralništvo, – pretirani nakupi (n.pr. tretji avto), – orodja s funkcijami, ki jih nikoli ne uporabljaš, – več oblačil kot si jih sposoben kadarkoli nositi, – nakupovalna mrzlica, – karkoli kar nima vrednosti glede na vrednote in načela.

Vir: povzeto po Merrill in Merrill 2003, 202.

Po mnenju Merrill in Merrill (2003) živimo, kar se tiče denarja, bolj v svetu iluzij kot realnosti. Nasedamo zlasti trem mitom, ki se v realnem življenju izkažejo za neresnične in na dolgi rok celo škodljive:

- Mit 1: denar in »stvari« = uspeh in sreča
- Mit 2: najboljši način za izboljšanje finančnega položaja je povečati dohodek
- Mit 3: denar = privilegij = uspešnost otrok

Ugotavljata, da številni ljudje potrošijo večino razpoložljivega denarja za potrebe v 1. in 3. kvadrantu matrike menedžmenta družinskih financ – v tem primeru za plačevanje računov, zadovoljevanje neodložljivih potreb in nepremišljene nakupe. Več denarja, kot imajo, več ga zapravijo, ali za zadovoljevanje nebrzdano rastočih potreb najemajo celo kredite. To jih v primeru nepričakovanega dogodka (izguba službe,

naravna nesreča, huda bolezen ...) spravi v hude finančne težave. Avtorja zagotavljata, da je ključ v 2. kvadrantu – kvadrant investicij ali kot ga imenujeta avtorja, kvadrant finančne svobode. Z vlaganjem denarja v naložbe, zavarovanja in glavne investicije poskrbimo tudi za varnost družine v primeru nepričakovanih dogodkov v prihodnosti. (povzeto po Merrill in Merrill 2003, 194–203)

»Večina sodobnih družin nima več sredstev za proizvodnjo – razen družinskega podjetja in družinske kmetije – zato so odvisna od dohodkov, ki pritekajo iz zaposlitve ali samozaposlitve družinskih članov.« (Lap-Drozg 2001, 73) Posredno pa lahko v družini pridobivamo sredstva z opravljanjem storitev za družinske člane, ki bi jih sicer morali plačati, če bi to opravil nekdo drug izven naše družine. Sem spadajo vsa gospodinjska opravila, urejanje okolice doma, varovanje otrok, wellness in frizerske storitve, pridelovanje živil ... V kolikor bi družinski člani plačevali drug drugemu za opravljene storitve, bi gledano z vidika družine kot organizacije, šlo le za interno prerazporejanje finančnih sredstev, ne pa za pridobivanje sredstev. Plačevanje za opravljeno delo znotraj družine je smiselno, če opravila niso uravnoteženo porazdeljena na vse družinske člane glede na njihove zmožnosti, ampak so zgolj v domeni enega, običajno žene oziroma matere, ki se zato mora odreči lastnim prihodkom iz dela ali večjemu delu prostega časa. Smiselno in vzgojno je tudi za odrasle otroke, ki imajo lastne dohodke iz dela, živijo doma in so deležni vseh uslug »mama servisa«, v opravljanje potrebnih gospodinjskih in drugih del pa niso vključeni ali le v zanemarljivo majhnem deležu, da v družinski menedžment prispevajo po finančni plati iz lastnih dohodkov iz dela.

Dodano vrednost družinskemu življenju predstavlja občutek, da se v družini dobro počutimo, da se počutimo varne, sprejete in ljubljene, kar je predvsem sad dobrih medsebojnih odnosov. Na materialni ravni dodano vrednost predstavljajo storitve in dobrine, ki jih opravimo ali proizvedemo v krogu družine in nam zanje ni potrebno plačevati na trgu. Verjetno najbolj popularna dodana vrednost družinskega življenja v zadnjem času je tako imenovano kakovostno preživljanje prostega časa, ko se ukvarjamo z nam ljubimi prostočasnimi dejavnostmi in ne s službenimi ali z gospodinjskimi opravili.

Čas

»Gospodarjenje s časom je gospodarjenje z lastnim življenjem.« (Tavčar 1998, 12)

Lap-Drozg (2001) čas sodobnega delovno aktivnega človeka deli v tri kategorije:

1. Čas za delo; to je čas, namenjen pridobivanju finančnih sredstev za življenje in je skupaj s časom, ki ga porabimo za pot na delo in nazaj, večinoma daleč najobsežnejši.

2. Čas za počitek in zadovoljevanje osnovnih življenjskih potreb, kot je spanje, prehrana in osebna higiena.
3. Prosti čas, kamor v nadaljevanju uvrščamo:
  - čas za gospodinjsko delo,
  - čas za družinsko življenje,
  - čas za rekreacijo,
  - čas za izobraževanje, hobije in vse ostalo.

Čas za gospodinjsko delo oziroma »reproduktivno delo« (Hrženjak 2007) je razvrščeno med prostočasne dejavnosti in ker ni niti plačano niti ni stvar javnega interesa, se pogosto obravnava kot ne-delo, delo iz »ljubezni«. Vrednost tega »nevidnega« (Hrženjak 2007) gospodinjskega dela v družinah hitro spoznamo, ko le-to ni opravljeno in postanejo vidne posledice neopravljenega dela. Gospodinjsko delo ostaja delo ne glede na javno prepoznavnost in to delo, ki ga v družinah dejansko najpogosteje opravljamo v prostem času in brezplačno. Ker pa si pod sodobnim trendom kakovostnega preživljanja prostega časa v družinah zagotovo ne predstavljamo opravljanja gospodinjskih del, poskušamo čas, namenjen opravljanju teh opravil, čim bolj racionalizirati. Pravila za upravljanje s časom in učinkovito izrabo le-tega na ravni menedžmenta družine so povsem enaka kot v poslovnem svetu. Če si sebe predstavljamo kot menedžerja/-ko svoje družine in določimo prednostne naloge svojega »podjetja«, potem se lahko ravnamo kar po navodilih za obvladovanje časa poslovnežev. Tudi v družini namreč velja da »Nikdar ni dovolj časa za to, da bi postorili vse - zato pa ga je vedno dovolj, da postorimo najpomembnejše.« (Tracy 2002, 294) V družinah se najpogosteje »zatakne« že na tej točki. Kaj je za nas kot družino najpomembnejše? Je to brežhibno pospravljeno stanovanje, ocene otrok v šoli, višina osebnega dohodka, ki ga prinesemo iz službe, število ur, ki jih namenimo rekreaciji in hobijem, je to morda kakovostno preživljanje skupnega časa s partnerjem in otroki ali morda telesna masa, ki jo kaže naša osebna tehtnica? Vsaka od naštetih stvari je lahko v določenem obdobju družinskega življenja zelo pomembna, zato je potrebno, da se »vršni menedžment« družine vedno znova dogovarja o prednostnih nalogah družine v določenem času in glede na to oblikuje načrt delovanja in delitev dela.

Slika 2.3 Nujne in pomembne zadeve imajo prednost

Nujnost zadeve ↑ ↑ ↑ ↑	Manj pomembna, a nujna zadeva. Prepusti urejanje drugim.	Pomembna in nujna zadeva. Uredi takoj – osebno.
	Manj pomembna in ne nujna zadeva. Naj se uredi samo.	Pomembna, a ne nujna zadeva. Uredi sam, ko pride na vrsto.
	→→→ Pomembnost zadeve →→→	

Vir: povzeto po Tavčar 1998, 27.

Največ časa privarčujemo z učinkovitim vodenjem menedžmenta družine. Ne smemo pozabiti, da družinski člani niso le naši odjemalci, ampak so obenem tudi naši sodelavci. Tavčar (1998, 59) svetuje: »Slog vodenja kaže prilagajati okoliščinam. Najpomembnejši sta zavzetost in zmožnost sodelavca.«

Slika 2.4 Slog vodenja prilagajamo znanju in zavzetosti sodelavcev [članov družine]

Znanje ↑ ↑ ↑ ↑	SPODBUJANJE Zmerna poraba časa	DELEGIRANJE Nič porabe časa
	NAROČANJE Majhna poraba časa	USPOSABLJANJE Velika poraba časa
	→→→ Zavzetost →→→	

Vir: Tavčar 1998, 60.

To še zlasti velja za otroke. Le-ti so namreč kot dojenčki povsem odvisni od nas, torej so popolni odjemalci naših dobrin in storitev. Z leti naj bi postajali vedno bolj naši sodelavci in bi naj bili ob odhodu iz družine 100 % usposobljeni za vodenje lastnega gospodinjstva. Kot menedžerji družine bi morali največ časa nameniti za poučevanje sodelavcev oziroma članov družine, brez katerega ne gre, manj časa za spodbujanje usposobljenih sodelavcev, najmanj za ukazovanje (povzeto po Tavčar 1998, 60).

Kot menedžerji družine moramo vedno težiti k temu, da postopoma čim več nepomembnih, a nujnih zadev, kot so gospodinjska opravila, skrb za hišne ljubljence itd. delegiramo svojim sodelavcem (članom družine), sami pa se ukvarjamo le z bolj ali manj nujnimi a pomembnimi zadevami.

Slika 2.5 Matrika upravljanja s časom v družini

	<i>Nujno</i>	<i>Ni nujno</i>
	Kvadrant 1	Kvadrant 2
<i>Pomembno</i>	<ul style="list-style-type: none"> – Odpeljati poškodovanega otroka na urgenco, – rešiti problem z zavrnitvijo kreditne kartice, – pripeljati otroka iz šole, – poiskati izgubljene avtomobilske ključe soprogu, ki že zamuja na delo, – izrabiti priložnost za poučevanje 	<ul style="list-style-type: none"> – Resnično razvedrilo, – gojenje medsebojnih odnosov, – ustvarjanje izjave o družinskem poslanstvu, – redno imeti čas za družino, – iti ven na obed, – izboljševanje družinskega zdravja.
	Kvadrant 3	Kvadrant 4
<i>Ni pomembno</i>	<ul style="list-style-type: none"> – Priti pravočasno za ogled nepomembne televizijske oddaje, – opravljanje nekih opravkov, – odgovarjanje na reklamno in nepomembno pošto, – hitenje med načrtovanimi, toda ne zelo pomembnimi aktivnostmi in dogodki. 	<ul style="list-style-type: none"> – Gledanje brezzvezne TV, – prekomerno, zasvojeno igranje računalniških igric, – zasvojeno branje lahkih novel, – brezglavo »sprehajanje« po internetu, – nervozno prehranjevanje.

Vir: povzeto po Merrill in Merrill 2003, 150.

Po mnenju Merrill in Merrill (2003) naj bi največ časa namenili za opravila v 2. kvadrantu. Pri tem nam je lahko v veliko pomoč nadzorovanje porabe časa, tedensko in dnevno načrtovanje porabe časa in načrtovanje »časovnih con« za obsežnejša opravila. Potrebno je graditi zaupne medsebojne odnose in izkoristiti razpoložljivo tehnologijo.

Stvarna in materialna energija

»Upravljanje z energijami pomeni takšno ravnanje, da z manjšo porabo dosežemo enak ali celo večji učinek.« (Lap-Drozg 2001, 71) Pri smotrnem upravljanju s stvarno oziroma človekovo energijo je pomembna predvsem kakovostna organizacija dela in ergonomski razporeditev prostorov in elementov, kjer delo poteka. Veliko pomoč pri varčevanju s stvarno energijo pri gospodinjskih opravilih predstavljajo gospodinjski aparati, ki namesto nas opravijo fizično naporna ali časovno zelo obsežna dela, kot je na

primer pranje perila. Vendar tudi ti za svoje delo potrebujejo energijo, in sicer materialno. V času vedno večje energijske krize, visokih cen energije in globalnih posledic onesnaženja je zelo na mestu tudi smotrna raba in varčevanje z materialno energijo. Gospodinjstva največ materialne energije porabijo za ogrevanje in hlajenje prostorov ter prevoze. Na drugem mestu je energija, potrebna za pripravo hrane, gospodinjska opravila ter sprostitev (TV, računalnik, radio). Gospodinjstva ob strokovni podpori iščejo rešitev predvsem v kvalitetnejši in energijsko varčni gradnji ter alternativnih obnovljivih virih energije, kot so sončna in geotermalna energija, toplotne črpalke, biomasa ... Stroški za porabljeno energijo predstavljajo veliko finančno breme družinskega proračuna, zato so dileme o rabi energije in dragih investicijah v obnovljive vire energije sestavni del menedžmenta družine.

2.4.5 Opravljanje gospodinjskih del

Opravljanje gospodinjskih del je prav gotovo ena od najmanj priljubljenih dejavnosti družinskega življenja. Pred industrializacijo so večino domačega dela opravili najeta služinčad, otroci in neporočena dekleta. Poročena ženska, gospodarica, jih je pri tem nadzorovala, medtem ko je sama delala v družinski industriji. Potem so se okoliščine spremenile. Z industrializacijo se je delo preneslo ven iz doma, družbene in ekonomske spremembe so ženske postopoma zapirale v dom, h gospodinjstvu, otrokom in v zasebno sfero. »Z ločitvijo dela od doma, ki nastopi z industrializacijo, se domače reproduktivno delo spremeni v ne-delo. Velikanske količine domačega dela, ki ga ženske opravijo za vzdrževanje gospodinjstva, in skrbi za družinske člane, zlasti otroke, postanejo nekaj zasebnega in neproduktivnega, s tem pa tudi nevidnega.« (Hrženjak 2007, 25) Druga svetovna vojna je, tako kot prva, potrebovala žensko delovno silo v proizvodnji, saj so bili možje na bojiščih. Ženske so se vrnile na trg delovne sile, vendar se po koncu vojne številne niso več želele vrniti zgolj za zidove doma. Ženske v Evropi so v 20. stoletju pod vplivom ženske emancipacije, feminističnih gibanj in demokratične miselnosti masovno vstopile v javno življenje, zlasti v procese izobraževanja in na trg dela. Ostalo pa jim je še vse domače gospodinjsko in skrbstveno delo. Teoretiki 20. stoletja so iskali rešitve v avtomatizaciji gospodinjskih opravil in prenosu skrbstvenega dela na družbene vzgojno-varstvene ustanove in institucije. Vendar ne prvo ne drugo ni uspelo nadomestiti domačega dela, morda ga je le nekoliko olajšalo. Ženske so se zato ponovno obrnile na plačano pomoč na domu in v zadnjem času tudi na svoje partnerje. »Raziskava *Working Women's Choices for Domestic Help* razkriva, da je odločitev za najem plačane gospodinjske pomoči na domu še najbolj odvisna od števila ur, ki jih ženska preživi na delu, od njenega položaja na delovnem mestu in od višine njenega (in ne partnerjevega) dohodka.« (Hrženjak 2007, 31) Ženske najemajo plačano pomoč predvsem za čiščenje, pranje in likanje, ki so na dnu hierarhične lestvice gospodinjskih opravil, medtem ko si »smetano«, povezano s skrbjo za otroke, kuhanje in nakupovanje,

delijo s svojimi partnerji in vzgojno-varstvenimi institucijami. »Procesi vključevanja moških v delitev dela v zasebni sferi prek 'novega očetovstva' sodobnih družinskih politik potekajo veliko počasneje kot procesi vključevanja žensk v javno sfero in na trg dela. Moški se le postopno in selekcionirano vključujejo v domače delo, in še to le v tiste dejavnosti, ki so bolj zaželeni in bolj prijetni. To na primer pomeni, da se moški vključujejo v delitev domačega dela predvsem na področju varstva otrok in sicer pri tistih opravilih, ki so prijetnejša in prinašajo več osebnega zadovoljstva, kot je, denimo, igra z otroki, sprehodi, izleti, pomoč pri učenju, medtem ko 'manj prijetna skrb' za bolnega otroka ostaja žensko delo.« (Hrženjak 2007, 25) Ženske še vedno opravijo glavnino gospodinjanskega in reproduktivnega domačega dela same in za to porabijo večino svojega 'prostega časa'. Moški svoje delo v gospodinjstvu pojmujejo zgolj kot pomoč partnerki in zanj ne prevzemajo odgovornosti. »Na podlagi študij v Španiji bi vrednost neplačanega gospodinjanskega dela [...] v primeru tržne vrednosti predstavljalo kar 40 % bruto narodnega proizvoda.« (Chinnchilla in Consuelo 2005, 3) Sodelovanje otrok pri opravljanju gospodinjanskih opravil je zelo različno od družine do družine. Nekateri starši že zgodaj uvajajo svoje otroke v gospodinjanska opravila. Veliko več je tistih otrok, ki se vse do 'odhoda na svoje', kar je običajno zelo pozno, spretno izogibajo vsem domačim opravilom in obveznostim, najpogosteje pod krinko zahtev študija ali plačanega dela izven doma.

2.4.6 Usklajevanje družinskega in poklicnega življenja

Družinsko in poklicno življenje sta neločljivo povezana. Za Slovenijo je značilna visoka stopnja zaposlovanja žensk izven doma in to za poln delovni čas. »Ženske v Sloveniji predstavljajo 44 % vsega delovno aktivnega prebivalstva. Med njimi so tudi matere z otroki, mlajšimi od 12 let. Leta 2003 je bilo po statističnih podatkih s polnim delovnim časom zaposlenih 85 % takšnih mater, pri čemer je razlika glede na število otrok zanemarljiva. To je daleč nad povprečjem EU, ki znaša 60 %.« (Drglin in Vendramin 2007, 20–21)

Po podatkih Eurostata (v Kanjuo Mrčela in Černigoj Sadar 2005, 4) je delovna aktivnost žensk v Sloveniji leta 2003 (57,6 %) nad povprečjem EU (blizu lizbonskega cilja 60 %), delovna aktivnost moških (67,4 %) pa pod povprečjem EU. [...] V nasprotju z večino evropskih držav, v katerih obstaja negativna povezanost med materinstvom in zaposlitvijo žensk [...] je v Sloveniji materinstvo povezano z večjo stopnjo delovne aktivnosti (za 7,9 % leta 2003) [...]. Stopnja delovne aktivnosti moških v Sloveniji, ki imajo otroke, je višja od povprečja EU: pri moških v Sloveniji starševstvo poveča stopnjo delovne aktivnosti za 13,3 % (ibidem, 4).

Zaposlitev – po možnosti za poln in nedoločen čas je pogosto ključna postavka pri odločanju mladih za družino. Otrok namreč predstavlja za posameznika oz. par predvsem veliko finančno breme, 'lonc brez dna', ki pa mora biti v sodobni v otroka

usmerjeni družbi, ves čas poln. Otroku je potrebno nuditi vse in še več, kar potrebuje in si želi, da bi njegov razvoj potekal čim bolj optimalno in bi v maksimalni meri razvil vse svoje potenciale, to pa stane. Vsak dodaten otrok pomeni še več stroškov in posledično še več dela. 'Nevarnosti' potencialne nosečnosti in starševstva pri iskalkah prve zaposlitve po končanem študiju (zlasti tistih s končano fakulteto) se zavedajo tudi delodajalci in zato poskušajo čim dlje odlašati z redno zaposlitvijo visoko izobraženih žensk, kar je razvidno tudi iz strukture iskalcev zaposlitve na zavodih za zaposlovanje. »Ne le, da vse več žensk želi imeti delo in kariero; to morajo imeti zaradi ekonomskih razlogov, da vzdržujejo sebe in otroke, da si zagotovijo varnost za starost ali ob razvezi.« (Ule in Kuhar 2003, 62) Po drugi strani, pa »izobrazba, delo, kariera [predstavljajo] pomemben del identitete odrasle ženske«. (Ule in Kuhar 2003, 50) Pomenijo potrditev njene osebnosti in osmislijo trud, ki ga je do sedaj vložila v izobraževanje. Delo, ki ga ženska opravlja v družbi (velja tudi za moške), in plačilo, ki ga za to prejema neupravičeno, a pogosto predstavlja vrednost in uspešnost posameznika v življenju v smislu – če nimaš dela, nisi nič.

»Družina, v kateri sta zaposlena oba starša, je postala norma.« (Kanjuro Mrčela in Černigoj Sadar 2005, 5) Usklajevanje poklicnega in družinskega življenja zato predstavlja osrednji problem sodobne slovenske družine. Raziskave o usklajevanju profesionalnega in zasebnega življenja v Veliki Britaniji (Houston 2005, 3) so pokazale, da so ljudje, ki uspejo svoje profesionalno delo uskladiti z drugimi vidiki zasebnega življenja, najbolj motivirani in učinkoviti pri delu. S to trditvijo se je strinjalo 94 % anketiranih zaposlenih in 95 % delodajalcev. Na drugi strani niso uspeli dokazati, da bi nadure, ki so jih 'prisiljeni' opravljati tudi številni starši, zlasti očetje, doprineslo k njihovi produktivnosti, prej raje obratno. »Dolgi delavniki negativno vplivajo na družinsko življenje.« (Houston 2005, 8) Raziskave v Španiji (Chinnchilla in Consuelo 2005, xi) so dokazale, »da se posledice dolgih delavnikov izkazujejo v nizki stopnji rodnosti, neuspešnosti otrok v šoli, visoko stopnjo ločenih zakonov in nizko produktivnostjo.« Rešitev za preobremenjenost žensk z dvojno zaposlitvijo in odsotnostjo očetov zaradi zahtev dela iščejo družine na pet osnovnih načinov in s številnimi kombinacijami med njimi:

Vključevanje starih staršev (in širšega kroga sorodnikov).

Stari starši in sorodniki se vključujejo zlasti v skrb za otroke, ko se mati po prenehanju dopusta za nego in varstvo otroka vrne na delo, ter pomoč pri gospodinjskih opravilih, kot je priprava glavnega obroka in likanje. Pred leti je bil to najpogostejši način usklajevanja družinskega in poklicnega življenja, danes pa je s podaljševanjem delovne dobe, trendom nuklearne družine in trendom aktivnega preživljanja prostega časa v tretjem življenjskem obdobju za redno varovanje in pomoč v gospodinjstvu na voljo vse manj starih staršev.

Prenos pretežno ženskega dela v družini na institucije.

»Vlogo starih staršev« v odnosu do otrok so v pretežni meri prevzele vzgojne institucije, kot sta vrtec in program podaljšanega bivanja v osnovnih šolah. Otrokom poleg rednega strokovnega varstva nudijo tudi tople obroke hrane ter zabavni in izobraževalni program. Po podatkih Statističnega urada Republike Slovenije je bilo v šolskem letu 2006/2007 v vrtce vključenih 64,8 % otrok ustrezne starosti, kar je 1,7 % več kot v letu poprej. V primerjavi s prejšnjimi leti se je med otroki, vključenimi v vrtce, povečalo zlasti število otrok v prvem starostnem obdobju (to je od 1. do 3. let starosti) in sicer skoraj za 9 % glede na preteklo šolsko leto. Po »šivih pokajo« tudi vsi domovi za ostarele in druge institucije za pomoč bolnim in ostarelim, saj je za sprejem v dom potrebno čakati tudi več let. Na tržišču se pojavlja vedno več zasebnih servisov za občasno varovanje in spremljanje otrok ter negovanje in pomoč ostarelim. Pomoč lahko poiščemo tudi med študenti preko študentskega servisa. Študentje bodo za primerno plačilo pripravljene občasno pomagati tudi pri gospodinjskih opravilih. Za čiščenje zasebnih domov se specializira vedno več čistilnih servisov. Kot je pokazal projekt SIPA (Hrženjak 2007), je največje povpraševanje po generalnih čiščenjih in enkrat tedensko pomočjo za dve do tri ure. Pri pripravi hrane se lahko razbremenimo tako, da glavni obrok zaužijemo na delovnem mestu oziroma otroci v vrtcu ali šoli. Občasno lahko koristimo storitve servisov za dostavo in razvoz jedi ali pa se s celotno družino zapeljemo v restavracijo. »To je seveda olajšava za družino, ne samo za ženske. Vendar se tu postavlja neprijetno vprašanje, kdo bo to plačal. Država blaginje kleca pred dejstvom, da na vedno manj zaposlenih pride vedno več oskrbovanih državljanov« (Ule in Kuhar 2003, 62). Tudi pri projektu Sipa (Hrženjak 2007) se je izkazalo, da si povprečna slovenska družina gospodinjske pomoči ne more privoščiti.

Vrnitev h klasičnim družinskim vlogam.

Nekateri še vedno razlagajo: »Če bi se ženske odpovedale poudarjenemu individualizmu, razlagajo, in se vrstile k družini, bi bil problem rešen« (Ule in Kuhar 2003, 61) Raziskave (Kanjuro Mrčela in Černigoj Sadar 2005) kažejo, da takšna delitev dela ustreza le peščici družin. Po prenehanju plačanega dopusta za nego in varstvo otroka je trg delovne sile zapustilo le 7,4 % mater in 1,1 % očetov, 6,6 % mater in 3 % očetov pa začasno prekine delovno razmerje. To so zelo nizke številke. »Zgornje idilične razlage namreč ne upoštevajo, da je imelo družinsko življenje včasih mnogo temnih strani, posebej za ženske. In da se je danes nepovratno spremenila »normalna biografija žensk«; ne po naključju ali nesreči, ampak kot posledica dolgega zgodovinskega razvoja modernih družb in velikih sprememb v vsakdanjem življenju. To je nova realnost, ki ne omogoča vrnitve.« (Ule in Kuhar 2003, 62) Zavedati se moramo,

da profesionalno delo tako za ženske kot za moške predstavlja pomembno področje osebnostne realizacije in socializacije.« (Chinnchilla in Consuelo 2005, 3)

*Zaposlitev za polovičen delovni čas in druge oblike fleksibilnega delavnika
(izmensko delo ...)*

Tudi zaposlitev za polovični delovni čas in druge oblike fleksibilnega delavnika se v Sloveniji, v nasprotju z državami EU in ZDA, niso uveljavile. Kljub temu da je z Zakonom o starševskem varstvu in družinskih prejemkih iz leta 2001 staršem omogočeno delo za skrajšan delovni čas ob polnem plačilu prispevkov s strani države do treh let otrokove starosti, se za to obliko ne odloča veliko staršev. Po izsledkih raziskav v Veliki Britaniji, kjer so oblike fleksibilnega delavnika mnogo bolj uveljavljene kot v Sloveniji (Houston 2005), je težko, skoraj nemogoče, dobiti ustrezno zaposlitev za skrajšan delovni čas. Poleg tega so delavke in delavci zaposleni za skrajšan delovni čas diskriminirani v primerjavi z delavci, zaposlenimi za polni delovni čas. Nanje se gleda kot na nekakšne drugorazredne, neresne delavce. Raziskave v Veliki Britaniji (Houston 2005, 3) so potrdile, da delo za skrajšan delovni čas zelo negativno vpliva na delovno kariero posameznika. Sama fleksibilnost dela pa se najpogosteje izraža bolj kot delo ob »nemogočih« urah, kadar koli te potrebujejo itd., kar v večini primerov še oteži usklajevanje dela z družinskim življenjem. Delovna mesta za skrajšan delovni čas so tudi slabše plačana in v večini primerov ne zagotavljajo ekonomske neodvisnosti niti možnosti napredovanja na delovnem mestu.

Delitev dela med družinske člane.

»Rezultati novejših raziskav potrjujejo, da je neplačano gospodinjsko in skrbstveno delo v Sloveniji feminizirano« (Kanjuo Mrčela in Černigoj Sadar 2005, 6) kljub zakonski enakosti med spoloma tako v javni kot zasebni sferi in kljub visokemu deležu žensk na trgu dela. Premike v smeri pravičnejše delitve domačega dela med oba spola je zaznati, vendar so spremembe, tudi zaradi kulturnih ovir, predsodkov ...) zelo počasne. »Kot je mogoče ugotoviti s primerjanjem podatkov, pridobljenih z leti, se kaže trend naraščanja časa, ki ga moški namenjajo gospodinjskemu delu. Medtem ko so na začetku 90-ih let tem aktivnostim namenjali povprečno sedem ur tedensko, novejše raziskave kažejo, da moški, zaposleni s polnim delovnim časom, skrbi za gospodinjstvo in pomoč drugim gospodinjstvom namenjajo v povprečju 14,5 ur tedensko. Zaposlene ženske pa se s temi aktivnostmi ukvarjajo povprečno 25 ur tedensko.« (Drglin in Vandramin 2007, 22) Moške se, tudi z zakonodajo, spodbuja predvsem k bolj aktivnemu očetovstvu, gospodinjstvo in skrb za bolne in ostarele pa zaenkrat ostaja v domeni žensk. »Pogosto je vključevanje moških v opravljanje gospodinjskih del razumljeno in percipirano (tudi s strani žensk) kot pomoč in podpora partnerki.« (Švab, 83) Po podatkih raziskav (Rener in drugi 2006, Hrženjak in drugi 2002) je tovrstna delitev dela med partnerjema značilna

predvsem za starše predšolskih otrok, nato s starostjo otrok sodelovanje moških hitro upade. »V zadnjih letih je videti, da moški namenljajo družinskemu delu več časa, predvsem posvečajo več časa varstvu in vzgoji otrok. Podatek, ki kaže na to, je tudi koriščenje očetovskega dopusta. Še vedno pa so matere tiste, ki v večini primerov koristijo druge oblike dopustov, ki omogočajo skrb in nego dojenčka do skrbi in nege bolnega otroka. To pa je povezano tudi z drugačnimi možnostmi žensk pri iskanju zaposlitev, vstopu v zaposlitev, dodatnemu izobraževanju in usposabljanju, napredovanju in dostopu do pravic in ugodnosti na delovnem mestu, če jih primerjamo z možnostmi moških na trgu delovne sile.« (Drglin in Vandramin 2007, 95)

Diskriminacija žensk na trgu delovne sile zaradi potencialne nosečnosti in materinstva je najbolj očitna pri visoko izobraženih ženskah, ki po končanem šolanju iščejo prvo zaposlitev. To dejstvo po drugi strani vpliva na usklajevanje družinskega in poklicnega življenja in se kaže kot odlašanje z družinskim življenjem, dokler ne dobijo zanesljive in trajne zaposlitve oziroma dokler niso ekonomsko neodvisne in varne. Kasneje pri ustvarjanju poklicne kariere ambiciozne ženske na določeni stopnji pogosto trčijo ob tako imenovani »stekleni strop« To je »vrsta nenapisanih pravil podjetniške kulture, ki ženskam onemogoča doseči vrh. [...] Ali pa se napredovanju na delovnem mestu odpovedujejo same zaradi morebitnih težav pri usklajevanju družinskega in poklicnega življenja kljub temu, da si napredovanja želijo in so primerno usposobljene. Ta pojav samoodpovedovanja imenujemo 'betonski strop', izvira pa iz žensk samih in predstavlja skoraj nepremagljivo oviro na poti do poklicne kariere.« (povzeto po Chinnchilla in Consuelo 2005, 66–69)

S pojavom t. i. »'protektivnega otroštva', ki se izraža v intenzivni skrbi za otroke, njihovo blaginjo, izobraževanje ipd.« (Švab 2001, 135) pa pri delitvi domačih opravil pogosto izvzamemo otroke. Tudi otroci so del družine in bi, glede na svoje zmožnosti, lahko opravili tudi svoj delež gospodinjskih opravil. To na eni strani še povečuje preobremenjenost staršev, na drugi strani pa oblikuje zdolgočasene otroke brez ali z zelo slabimi delovnimi navadami. Na negativne posledice takšne permissivne vzgoje opozarjajo številni pedagogi in psihologi. Merrill in Merrill (2003) celo predlagata, da otroke oziroma družino pritegnemo v naše profesionalno delo, da jim povemo, kaj delamo in zakaj. Na ta način vzpostavimo povezavo med našim družinskim in profesionalnim življenjem, otroke učimo delati in krepimo družinske vezi. Profesionalno delo in družina po naravi nista sovražnika, zagovarjata Merrill in Merrill (ibidem), le uravnotežiti in povezati ju je potrebno. Na kakšen način bodo starši usklajevali svoje profesionalno in družinsko življenje je odvisno predvsem od možnosti, ki jih imajo (bližina in razpoložljivost starih staršev, razumevanje delodajalcev, finančno stanje ...) ter njihove življenjske naravnosti. »Usklajevanje dela in družine ne zajema zgolj vprašanja družin in skrbi za otroke. To ne pomeni delati manj, ampak delati pametneje. Usklajevanje poklicnega in zasebnega življenja pomeni, imeti dovolj

energije in biti dovolj svež, da damo vse od sebe, tako na delu, kot doma, brez ogrožanja prvega ali drugega. Potrebno je za vsakogar, na kateri koli stopnji v življenju.« (Houston 2005, 1) Prav ženske so najpogosteje postavljene pred dilemo, služba ali dom ali oboje in kako. Houston (2005, 88) ter Chinnchilla in Consuelo (2005, 2) ločijo med »ženskami, ki so osredotočene na dom (20 %), prilagodljivimi ženskami (60 %), ter ženskami, katerim največ pomeni profesionalno delo in uspeh na delovnem mestu (20 %).« Težave z usklajevanjem družinskega in profesionalnega življenja imajo predvsem t. i. prilagodljive ženske, ki želijo ohraniti oboje, tako delo kot družino in pri tem narediti še kaj zase. »Ženske v 21. stoletju želijo biti matere, žene, profesionalke, državljanke ... vse obenem in tega procesa ni mogoče obrniti nazaj.« (Chinnchilla in Consuelo 2005, 1)

2.4.7 Družinska politika in pravo

»Nujna potreba po usklajevanju profesionalnega in družinskega življenja vedno bolj prodira v svetovno politično diskusijo in medije. V okviru upravljanja s človeškimi viri (»human resource management«) se tudi znotraj podjetij oblikuje nova politika. [...] Vlade in podjetja se osredotočajo na mednarodni ekosistem našega sveta in usklajevanje poklicnega in zasebnega življenja (»work/life balance«) posameznikov in družin« Chinnchilla in Consuelo (2005, 121) zagovarjata spodbujanje in razvoj politike »družinam prijaznih podjetij« in priznanje socialnih pravic. Na teoretični in pravni ravni je tudi v Sloveniji zaznati premike v smeri zagotavljanja boljših pogojev usklajevanja družinskega in poklicnega življenja in odpravo diskriminacije na trgu delu. »Potreba po zadovoljstvu zaposlenih, ne le s plačilom, temveč tudi z njihovo željo po napredovanju, karieri in podpori pri usklajevanju njihovega zasebnega in poklicnega življenja je [postala] ena od zahtev nove verzije ISO 9000.«

V nadaljevanju so navedeni nekateri aktualni zakoni, ki se nanašajo na usklajevanje družinskega življenja s poklicnim, zagotavljajo enakost med spoloma in omogočajo družinam določene pravice.

Politika enakih možnosti

- Zakon o enakih možnostih žensk in moških

Zakon o enakih možnostih žensk in moških (2002) je splošen in krovni zakon, ki pokriva področje enakosti spolov. Vendar pa poudarja uveljavljanje enakih možnosti predvsem v javni sferi, zanemari pa zasebno sfero, družinsko življenje. (Rener in drugi 2005, 29–30)

- *Resolucija o nacionalnem programu za enake možnosti žensk in moških (2005–2013)*

Enakost spolov obsega v Resoluciji o nacionalnem programu za enake možnosti žensk in moških (2005) področje celotne družbe, ki vključuje tako zasebno kot javno sfero. »Zasebna sfera se v Resoluciji pojavi v dveh poglavjih, in sicer v navezi na trg dela in zaposlovanje, kjer je obravnavano razmerje delo – družina in v poglavju o odnosih med spoloma v kontekstu družinskega življenja. Resolucija izpostavi kot temeljni cilj « enakovredno delitev družinskega dela med ženskami in moškimi ter odgovorno starševstvo ter opredeli posebna cilja, to sta odpravljanje obstoječih stereotipov o vlogah žensk in moških v družini ter enakovredna porazdelitev družinskega dela in starševskih odgovornosti med partnerjema« in »bolj odgovorno in kakovostno partnerstvo in starševstvo.« (Rener in drugi 2005, 31)

- *Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih*

Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih iz leta 1976 je kljub številnim dopolnitvam in novelam pomanjkljiv in na določenih delih celo neskladen z novejšimi mednarodnimi predpisi. Predlagana je celovita ureditev družinsko pravne snovi v novem predpisu: Družinskem zakoniku. Celotna družinsko pravna snov je, tako kot doslej v Zakonu o zakonski zvezi in družinskih razmerjih regulirana v enem zakonskem aktu. »Predlog Družinskega zakonika ureja zakonsko zvezo in razmerja med zakoncema, zunajzakonsko skupnost, z rojstvom otroka in s posvojitvijo nastalo razmerje med starši in otrokom, oblike pomoči države pri težavah partnerskega in družinskega življenja, rejništvo in skrbništvo za otroke in druge osebe, ki potrebujejo posebno varstvo.« (Predlog, 18. 6. 2007)

- *Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih*

Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih (2003), je bil sprejet leta 2001 in nato še dopolnjen, nazadnje leta 2006. Ureja varstvo starševstva; dopuste, nadomestila in dodatke ter pravico do skrajšanega delovnega časa iz naslova starševstva. V primerjavi z ostalimi državami v Evropi je po obsegu nadomestil in fleksibilnosti oblik starševskih dopustov primerljiv z najboljšimi trenutno obstoječimi shemami dopustov in nadomestil zanje v Evropi.

- *Zakon o delovnih razmerjih*

Bistvena področja, o katerih govori Zakon o delovnih razmerjih in so povezana z družinskim življenjem, so: prepoved diskriminacije (tudi glede družinskega statusa) in zagotavljanje enakih možnosti, varstvo staršev na delovnem mestu, splošno varstvo materinstva, varstvo med načrtovanjem družine in med nosečnostjo, zdravje in varnost pri delu med nosečnostjo in dojenjem, odmor za dojenje, varstvo staršev z majhnimi in večjimi otroki, začasna zadržanost od dela in nadomestilo zaradi nege ožjega družinskega člana, minimalni letni dopust in način njegove izrabe, nadurno delo in delo

ponoči, pravica do odklonitve napotitve v tujino, pravice do plačane odsotnosti z dela zaradi osebnih okoliščin, pravica staršev do krajšega delovnega časa zaradi starševstva in pravica do plačila prispevkov za socialno varnost zaradi starševstva, varstvo staršev s težje bolnimi otroki in otroki z motnjami v telesnem in duševnem razvoju, odpuščanje delavcev ali delavk. Tretja točka 187. člena pravi, da mora delodajalec delavcem omogočiti lažje usklajevanje družinskih in poklicnih obveznosti, vendar pa je v praksi najpogosteje ravno obratno, saj zakon obravnava obveznosti, ki izhajajo iz družinskega življenja kot zasebna stvar vsakega posameznika in se zato družinsko življenje prilagaja trgu dela in njegovim potrebam.

- *Certifikat Družini prijazno podjetje*

V letu 2006 smo v Sloveniji začeli izvajati projekt oziroma podeljevati certifikat Družini prijazno podjetje. To je ena od pionirskih iniciativ v Evropi in temelji na socialni odgovornosti podjetij do usklajevanja vizije podjetja s splošno narodno blaginjo in zasebnim življenjem zaposlenih. Namen projekta je »prispevati k dolgoročnemu procesu spreminjanja kulture v podjetjih in v javnosti nasploh, ozavestiti posameznike in delodajalce, da uspešna kariera in družina nista nezdržljivi in se ne izključujeta ter da za uspešno kariero ni potrebno žrtvovati družinskega življenja.« (MDDSZ b. l.) Različne politike družinam prijaznih podjetij lahko razvrstimo na štiri področja (povzeto po Chinnicilla in Consuelo 2005, 111–119):

1. fleksibilnost v času in prostoru: fleksibilen delovni čas, delo na domu ...
2. socialne ugodnosti, dodatki pri plači: davčne olajšave, pomoč ob rojstvu otroka ...
3. strokovna podpora: pravni in finančni nasveti, psihološka podpora, podpora kariere, svetovanje o usklajevanju družinskih in poklicnih obveznosti ...
4. storitvena politika: vzgojno-varstvene storitve, čistilni servisi ...

Drugi zakoni, pomembni za menedžment družine:

- *Zakon o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju*

»V skladu z Zakonom o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju je z obveznim zdravstvenim zavarovanjem vsem zavarovanim osebam zagotovljeno plačilo določenih zdravstvenih storitev v celoti. Te storitve obsegajo zdravstveno varstvo žensk v zvezi s svetovanjem pri načrtovanju družine in kontracepcijo, zdravstveno varstvo žensk v času nosečnosti in poroda ter zdravstveno varstvo otrok.« (Drglin in Vandramin 2007, 35) Zakon določa tudi posebne pravice staršev v času bolezni otroka ter pravico zavarovancev in njihovih družinskih članov do pogrebne in posmrtnine.

- *Stanovanjski zakon*

Stanovanjski zakon daje pri najemu socialnega stanovanja prednost družinam z mladoletnimi otroki, enostarševskim družinam z mladoletnim otrokom, družinam z manjšim številom zaposlenih ipd. (povzeto po Drglin in Vandramin 2007, 42)

- *Zakon o dohodnini*

Na podlagi Zakona o dohodnini lahko starši za vzdrževane otroke uveljavljajo davčne olajšave. Med vzdrževane družinske člane se šteje tudi zakonec, ki nima lastnih sredstev za preživljanje. Davčne olajšave veljajo tudi pri nakupu avtomobila za potrebe velike družine, to je s tremi ali več otroki, mlajšimi od 18 let.

Nekateri vidiki pravic s področja družinskega življenja, starševstva in podobno so omenjeni v drugih zakonih, dotikajo pa se specifičnih življenjskih obdobij kot na primer v vzgoji in izobraževanju; znižano plačilo vrtca, učbeniški skladi, pravice nosečih dijakinj/šudentk in dijakinj/šudentk – mater in drugo.

Ti zakoni dajejo družinam številne pravice in ugodnosti. Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih (2003) velja po obsegu nadomestil in fleksibilnosti oblik starševskih dopustov celo za enega najboljših trenutno obstoječih zakonov na tem področju v Evropi. Vendar pa tudi ta ni idealen in je v marsikateri točki v realnem življenju težko izvedljiv. Samo na papirju tako pogosto ostaja pravica očetov do neplačanega (RS plača le prispevke za socialno varnost od minimalne plače) dela očetovskega dopusta v obsegu 75 dni, pravica staršev do krajšega delovnega časa in pravica do plačila prispevkov za socialno varnost zaradi starševstva. Tako je v letu 2004 koristilo očetovski dopust brez nadomestila le približno 9 % očetov (Švab 2006, 77) V praksi se usklajevanje družine in starševstva s profesionalnim delom še vedno najpogosteje prepušča zasebni bitki posameznikov z delodajalci. Diskriminaciji na trgu delovne sile so kljub zakonodaji zaradi potencialne nosečnosti podvržene predvsem ženske v rodni dobi in matere z majhnimi otroki, zaradi potencialno pogostejše bolniške odsotnosti z dela spričo pogostejših obolenj pri otrocih. Družinska politika ima še eno zelo veliko pomanjkljivost. Iz nje je namreč popolnoma izključena tretja generacija (generacija starih staršev), saj se kot osnova še vedno jemlje nuklearna oziroma jedrna družina. »Tretja generacija ni subjekt družinske politike niti pri razširjenih družinah, ki v Sloveniji niso tako redke. Medgeneracijski odnosi so predmet obravnave le v socialni politiki v zoženem razumevanju kot skrb za starejše, za katero se določa delitev odgovornosti med družino in državo. [...] Skrb za starejše je tako pravno iztrgana iz medgeneracijskih družinskih odnosov.« (Švab 2006, 71)

3 VIRI ZNANJ ZA POTREBE DRUŽINSKEGA MENEDŽMENTA

Začetek proučevanja gospodinjstva najdemo že v stoletjih pred našim štetjem pri starih Grkih. Le-ti so imeli upravljanje z gospodinjstvom (Oikos – hiša ali gospodinjstvo) za zelo pomembno dejavnost, h gospodinjstvu pa štejejo tudi obdelovanje zemlje. Prvi ohranjeni zapisi o upravljanju gospodinjstva segajo v leta 425–355 pred našim štetjem. To je delo Ekonomika atenskega zgodovinarja Ksenofonta.

V industrijski dobi pride do ločitve med gospodinjstvom in gospodarstvom. Tradicionalno hišno ekonomijo zamenja politična ekonomija. Ekonomika gospodinjstva, ki je bila ciljno usmerjena predvsem na kmečko gospodinjstvo, je z odpiranjem novih delovnih mest v industriji in možnostjo zaslužka izven hiše in kmetije izgubila svoj pomen. Gospodinjstva postanejo samo še mesta potrošnje in ne več proizvodnje. Gospodinjstva skrbijo predvsem za kritje lastnih potreb, zato so z vidika proizvodnje nepomembna, vodijo pa jih ženske.

S spremembo življenjskih pogojev ob koncu 19. in v začetku 20. stoletja se institucionalizira nova disciplina Home economics oziroma gospodinjska veda. Home economics predstavlja sistem znanja s posebnimi aplikacijami na zasebno/domačo sfero, to je na družinski ekosistem vsakodnevnega življenja ter poklice gospodinjenje, negovanje, socialno delo in zgodnja otroška vzgoja.

Razvoj Home economicsa je bil zaustavljen v času obeh svetovnih vojn. Po 2. svetovni vojni je vloga in pomen Home economics dobila nove razsežnosti in postala predmet proučevanja in poučevanja od osnovnih šol do univerz (povzeto po Lap-Drozg 1999, 8–11).

Na Slovenskem se izobraževanje za potrebe družine začne z ustanovitvijo prve javne dekliške šole v Ljubljani leta 1702. V njej so poučevale uršulinke, ki so žensko mladino poleg splošnih predmetov, tujih jezikov, umetnosti itd. učile tudi različnih ročnih del in jih vzgajale »za bodoče žene in družinske matere.« (Kogoj 2006, 146) »Ljubljanske uršulinke so proti koncu 19. stoletja spoznale, da mnoga dekleta zelo potrebujejo gospodinjsko šolo. V času od leta 1889 do 1927 so se v okrilju svojih šol trikrat podale na to področje.« (Kogoj 2006, 184) Mati Luidgarda Rihard je za potrebe prve višje dekliške gospodinjske šole napisala knjigi *Vrla gospodinja* in *Poetika*. Šola je bila namenjena dekletom, starejšim od 14 let, v njej so gojenke razširile in poglobile znanje, pridobljeno v ljudski šoli, »obenem pa so jih poučevali o najvažnejših opravilih in pravilih umnega gospodinjstva.« (Kogoj 2006, 184) Kljub temu da je bilo poučevanje v tovrstnih šolah na »hvale vredni« ravni, da so uršulinke pripravljale tudi kuharske in druge tečaje za odrasle žene in da so bile v okolju, kjer so delovale, zelo zaželene in uspešne, pa so bile uršulinke zaradi finančnih težav in zahtev strogo klavzurnega reda prisiljene vodenje gospodinjskih šol prepustiti šolskim sestram oziroma jih opustiti.

Do prve svetovne vojne je bilo gospodinjsko izobraževanje usmerjeno bolj v poučevanje ročnih del, kuhanja in znanj za potrebe kmetovanja.

Na kmetijsko-gospodinjskih šolah in penzionatih za mestna dekleta (starejša od 16 let) med obema svetovnima vojnama se predmetnik zelo razširi. Učni predmeti so različni: gospodinjsko spise, računovodstvo in knjigovodstvo, socialna ekonomija, državoznanstvo, verouk, slovenščina, nauk iz gospodinjstva, vzgojeslovje, živiloznanstvo in hranoslovje, zdravstvo, ravnanje z bolniki, vrtnarstvo, sadjarstvo, serviranje, kuhanje, šivanje in krojno risanje, pranje, likanje in vsa domača opravila, vrtnarstvo s čebelarstvom in rejo malih živali, mlekarstvo ... »Gospodinjske šole usposabljaajo učenke za razumno in strokovno vodstvo gospodinjstva, vzgajajo dobre in prosvetljene žene, matere in gospodinje.« (Lap-Drozg 1999, 20) Kmetijsko-gospodinjskim tečajem, pretežno kuharske smeri, se pridružijo tudi tečaji »O negi dojenčka«.

Po drugi svetovni vojni se leta 1954 v osnovno šolo uvede gospodinjski pouk, ki je sprva neobvezen, a skupen za žensko in moško mladino. Poučevanje gospodinjskega pouka se je tako z organizacijskega kot vsebinskega vidika ves čas prilagajalo spreminjajočim se družbenim razmeram. V osemletni osnovni šoli se je predmet gospodinjstvo poučeval v šestem, sedmem in osmem razredu v skupnem obsegu 95 ur, bil je obvezen in skupen za oba spola.

Še večje spremembe je pouk gospodinjstva po drugi svetovni vojni doživljal na ravni poklicnega in srednjega izobraževanja. Posamezna področja gospodinjskega izobraževanja so se postopoma specializirala v samostojne študijske programe gostinskih, kmetijskih, zdravstvenih, pedagoških, ekonomskih, tekstilnih in turističnih smeri. »V srednjem izobraževanju je predmet gospodinjstvo s prehrano oziroma dietetiko integriran k drugim predmetom: na vzgojiteljski šoli z 175 urami in zdravstveni šoli z 250 urami. V kmetijskem šolstvu je za poklic kmetovalka–gospodinja v dvoletnem in triletnem programu gospodinjskih predmetov za 988 ur. Leta 1991 se pri nas oblikujeta dve eksperimentalni šoli z gospodinjskim programom.« (Lap-Drozg 1999, 76)

Po letu 1945 ima gospodinjsko izobraževanje svoje mesto v osnovnih, poklicnih, srednjih, višjih in visokih šolah ter v tečajih. Pomembno vlogo pri gospodinjskem izobraževanju imajo do leta 1960 tudi Zavodi za napredek gospodinjstva, ki po okrajih in občinah s tečajno obliko izobraževanja usposabljaajo za delo v šolskih kuhinjah in delo v javnih pralnicah. Izobraževanje za individualna gospodinjstva je razmeroma slabo zastopano. Za mestna in delavska gospodinjstva je nekaj tečajev pri delavskih univerzah, za kmečka gospodinjstva pa preko Službe za pospeševanje kmetijstva pri Zadružni zvezi Slovenije.

Usposabljanje in izobraževanje učnih kadrov za gospodinjski pouk v Sloveniji se začne po drugi svetovni vojni. Najprej leta 1952 kot specializacija po opravljeni srednji

šoli, že leta 1954 kot dvoletna višja gospodinjska šola v Grobljah pri Domžalah. Leta 1975 se začne dvopredmetni študij gospodinjstva na Pedagoški akademiji v Ljubljani, ki se v šolskem letu 1986/87 preoblikuje v visokošolski dvopredmetni študij v povezavi z biologijo ali tehniko in traja osem (oziroma devet) semestrov. Diplomant pridobi naziv profesor gospodinjstva in ... in je poleg poučevanja na osnovni in srednji šoli, kjer se predmet pojavlja, usposobljen tudi za gospodinjsko svetovalno delo.

Za gospodinjsko učiteljstvo je na ozemlju Slovenije v tridesetih letih zasebno Krekovo gospodinjsko učiteljske, ki deluje po letu 1935. Po letu 1945 je gospodinjsko učiteljsko izobraževanje na Višji gospodinjski šoli Groblje pri Domžalah. Po trinajstletnem premoru pa je leta 1976 vpeljana gospodinjsko izobraževanje kot dvopredmetni študij na Pedagoško akademijo v Ljubljani. Do leta 1986 je študij dvoleten in v povezavi z biologijo ali kemijo. Po letu 1986 je na Pedagoški fakulteti Univerze v Ljubljani štiriletni študij v povezavi z biologijo ali tehniko (povzeto po Lap-Drozg 1999, 13–14).

Po osamosvojitvi in vzpostavitvi samostojne države Slovenije leta 1991 je gospodinjsko izobraževanje kot osrednji predmet izobraževanja za menedžment družine prisoten v:

- obvezni osemletni oziroma devetletni osnovni šoli,
- poklicnem kmetijsko-gospodinjskem dvoletnem programu za poklic kmetovalka-gospodinja,
- srednjih šolah za gospodinjske storitve kot dveletni in triletni ter 2+3-letni programi,
- univerzitetnem programu v pedagoški usmeritvi za poklic profesor gospodinjstva.

Posamezne vsebine, pomembne za menedžment družine, so integrirane tudi v kurikulume drugih predmetov. V kolikšni meri in s katerimi vsebinami na družinsko življenje otroke in mladino dejansko pripravlja formalni izobraževalni sistem v Sloveniji v tem trenutku, bomo poskušali ugotoviti s podrobnejšim pregledom veljavnih predmetnikov in učnih načrtov za posamezne predmete na vseh nivojih od vrtca do visokega šolstva. V nadaljevanju bomo oblikovali še seznam in kratek vsebinski pregled najbolj razširjenih in obiskanih neformalnih programov izobraževanja in drugih virov informacij, pomembnih za menedžment družine.

4 RAZISKAVA

4.1 Formalno izobraževanje

4.1.1 Kurikulum za vrtce

Družbena vzgoja in izobraževanje posameznika se začne že z vstopom otroka v vrtec nekje med prvim in petim letom starosti, v skrajnem primeru šele z vstopom otroka v prvi razred osnovne šole pri starosti šest let.

Predšolska vzgoja in kasneje tudi program osnovnošolskega izobraževanja za prvi razred devetletke sta usmerjena predvsem v spoznavanje in vključevanje posameznika v družbeno okolje. Osredotoča se na socializacijo posameznika in na postopen prehod iz ozkega kroga domače družine, preko spoznavanja bližnje okolice v širši družbeni prostor. Med številnimi cilji, ki so zapisani v kurikulumu za vrtce, se neposredno dotika družine le eden, in sicer: »Otrok spoznava različne oblike družine in družinske skupnosti.« (Bahovec in Cvetko 2004, 51) Posredno bi na področje izobraževanja za potrebe družine lahko uvrstili tudi oblikovanje prehranskih navad posameznika, sodelovanje otrok pri pospravljanju igralnice in garderobe ter skrb za zdravje posameznika. To so vsebine, ki predstavljajo del vsakdanjega življenja otrok v vrtcu.

4.1.2 Učni načrti za devetletno osnovno šolo

V prvi triadi osnovnošolskega izobraževanja devetletne osnovne šole so vsebine, ki se navezujejo na družinsko življenje integrirane v učni načrt za predmet spoznavanje okolja.

»Spoznavanje okolja združuje procese, postopke in vsebine, s pomočjo katerih spoznavamo svet, v katerem živimo.« (Krncl 2002, 5) Del tega sveta predstavlja posamezniku tudi njegova družina. Med posameznikom, njegovo družino in širšim okoljem potekajo stalne interakcije. Govorimo o medsebojni povezanosti, prepletenosti in celo odvisnosti med posameznimi področji človekovega naravnega in družbenega okolja in dejavnosti. Ločnice so težko opredeljive, zabrisane, se stapljajo. »Predmet spoznavanje okolja je zasnovan tako, da pokaže vso kompleksnost, raznolikost in prepletenost dejavnikov, ki delujejo v človekovem naravnem in družbenem okolju.« (Krncl 2002, 5) Če iz množice tem, ki jih učenci obravnavajo v sklopu spoznavanja okolja, poskušamo izluščiti tiste, pri katerih le-ti pridobijo največ znanj ali bolje rečeno predznanj, ki so potrebna za oblikovanje lastnega družinskega življenja, dobimo naslednje teme. V sliki 4.1 so naštetja osrednja predznanja za menedžment družine.

Slika 4.1 Spoznavanje okolja

<ul style="list-style-type: none"> – človek – posameznik kot enkratno in neponovljivo bitje, – razlike med ljudmi, – predstavitev samega sebe, – prepoznavanje čustev, – človekovo življenje in njegov življenjski cikel, – človek se spreminja, – kdo je otrok in kdo odrasel človek, – kakovost življenja, – vsi ljudje nekaj delajo, – prostočasne aktivnosti, – razlike med delom in prostočasnimi aktivnostmi 	<ul style="list-style-type: none"> – proizvodnja dobrin, potrebnih za življenje, – odpadki in kako zanje poskrbeti, – varovanje okolja, – denar je treba »zaslužiti«, – osnovne vrednosti denarja, – vsak človek ima pravice in dolžnosti, – sporazumi in nesporazumi med ljudmi, – pomen sporazumevanja in dogovarjanja, – interesi in potrebe drugih, – družine so različne, 	<ul style="list-style-type: none"> – člani družine, – odnosi med ljudmi so različni, – enakost med spoloma, – vsi v družini nekaj delamo, – sodelovanje, pomoč in solidarnost med ljudmi, – življenje ljudi v preteklosti je bilo drugačno, – kje so ljudje prebivali v preteklosti in kako so se ljudje v preteklosti prehranjevali.
---	--	--

Vir: povzeto po Krnel 2002, 51–53.

Na ravni prve triade lahko res govorimo bolj o predznanjih, zametkih družinskega menedžmenta, saj učenci le bolj spoznavajo različne oblike in izmenjujejo izkušnje, ki jih imajo iz lastne družine in ožje družbene okolice.

Spoznavanje okolja obsega v celotnem triletju 315 ur, od tega je za pridobivanje naštetih znanj namenjeno 15 do 20 ur.

Posredno se z vzgojnimi vsebinami družinskega menedžmenta učenci v prvi triadi srečujejo tudi pri slovenščini ob prebiranju basni, pravljic in zgodb ter razpravljanju o njihovi vsebini.

V drugi triadi devetletne osnovne šole se vsebine, cilji in dejavnosti spoznavanja okolja razširijo in nadgradijo pri predmetu družba v četrtem in petem razredu. V učnem načrtu za predmet družba je zapisano: « Poudarek in namen predmeta je spoznavanje razmerja med posameznikom, družbo in okoljem. Gre za procesno doživljanje in vrednotenje okolja. Pri tem mislimo na fizično, socialno, emocionalno, kulturno, zgodovinsko in naravno, torej okolje v vseh njegovih sestavinah, medsebojnih interakcijah ter soodvisnostih. » (Bogataj in drugi 2001, 5) Predmetnik predvideva 175 ur družbe v četrtem in petem razredu, od tega je družini namenjenih 35 ur, in sicer v 4. razredu devetletne osnovne šole. Tematski sklop družine zajema naslednja področja (Bogataj in drugi 2001, 9):

- vrste družin, spremembe v družinskem življenju;
- dom, domačija;
- stanovanje;
- načini življenja;
- medsebojni odnosi.

Znanja, ki jih učenci pridobijo na tej stopnji, lahko opredelimo kot temeljna za obravnavana področja družinskega menedžmenta. Med zadanimi operativnimi cilji v sliki 4.2 izpostavimo nekatera:

Slika 4.2 Družba

– prepoznavajo vrste družin,	– določiti lego stanovanjskih prostorov,	– službe in ljudi, ki pomagajo uveljaviti otrokove in človekove pravice,
– spremembe v družinskem življenju (razveza, smrt, novi člani ...),	– poiskati najboljše mesto, prostor za stanovanjsko opremo in utemeljiti izbiro.	– razvijajo občutek odgovornosti do sebe in drugih,
– pomen sodelovanja pri vsakdanjih opravilih med družinskimi in zunaj družinskimi ustanovami,	– vrednotijo ustreznost bivalnih prostorov z vidika različnih potreb ljudi,	– prepoznavajo in vrednotijo različne potrebe (materialne in nematerialne) v družini,
– razumejo smisel povezovanja v družine (ljubezen, varnost, pomoč ...),	– spoznavajo sestavine načina življenja (npr. kultura prehranjevanja, preživljanje prostega časa, šege, navade ...),	– spoznavajo pomembnost razvijanja sodelovanja za življenje v skupnosti,
– pomen sodelovanja,	– različne praznike in njihov pomen,	– različne odvisnosti,
– spoznavajo pojme, dom, domačija, stanovanje,	– razumejo pomen bontona, omike, gostoljubnosti, prostega časa,	– vrste nasilja med otroki, nad otroki,
– različne načine bivanja v Sloveniji danes,	– vrednotijo načine preživljanja prostega časa,	– pridobivajo navade, ki nam pomagajo živeti v skupnosti.
– vrednotijo kakovost bivanja,	– spoznavajo temeljne otrokove in človekove pravice,	
– znajo skicirati tloris stanovanjskega prostora z opremo,		

Vir: povzeto po Bogataj in drugi 2001, 10–12.

V petem in šestem razredu devetletne osnovne šole učenci poslušajo predmet gospodinjstvo, ki je specializiran za potrebe družinskega menedžmenta in predstavlja

osrednji vir osnovnošolskega znanja s tega področja. Ponesrečeno poimenovanje predmeta – gospodinjstvo marsikoga navede na misel, da se pri predmetu zgolj kuha, šiva in pospravlja, kar v stroki imenujemo opravljanje gospodinjskih del. Vendar se učenci pri predmetu seznanijo predvsem z upravljanjem gospodinjstva in viri, ki jih posamezno gospodinjstvo potrebuje za svoje delovanje. »Pri osnovnošolskem predmetu gospodinjstvo se učenci učijo, kakšni naj bodo odnosi in razmerja med psihofizičnimi, emocionalnimi, socialnimi in estetskimi potrebami človeka. Te odnose in razmerja obravnavajo v okviru doma, družine in gospodinjstva, v okviru tržnih možnosti in samooskrbe, s posebnim poudarkom na izobraževanju potrošnikov kot uporabnikov tržnih izdelkov in storitev. Učijo se tudi, kakšna naj bodo razmerja med denarnimi prihodki in izdatki za obleko, stanovanje, hrano in druge dobrine.« (Lap-Drozg in drugi 2003, 7) Vsebina predmeta je razdeljena v 4 module v skupnem obsegu 87,5 ur, od tega 35 v petem razredu in 52,5 v šestem razredu devetletne osnovne šole, kot je povzeto v sliki 4.3.

Slika 4.3 Gospodinjstvo

5. razred (35 ur)	6. razred (52,5 ur)
Modul: Ekonomika gospodinjstva (15 ur) <ul style="list-style-type: none"> – Dom in družina – upravljanje z viri – Prva pomoč pri nesrečah doma – Potrebe – Fizične potrebe – Čas – Denar 	Modul: Bivanje in okolje (10 ur) <ul style="list-style-type: none"> – Ekološko osveščen potrošnik – Proizvodnja in poraba
Modul: Tekstil, oblačenje in obutev (20 ur) <ul style="list-style-type: none"> – Tekstilne surovine – Tkanine, pletenine in vlaknovine – Tekstilije – Plemenitenje blaga – Vrste in namen uporabe blaga – Oblačila – Izbor in nakup tekstilnih izdelkov – Obutev – Načrtovanje nakupa – Dobavitelji. Kje kupovati – Oglasi in zaščita potrošnika – Nega in vzdrževanje tekstilnih izdelkov 	Modul: Hrana in prehrana (42,5 ur) <ul style="list-style-type: none"> – Hrana in prehrana – Označevanje živil – Higiena prehrane – Mehanska in toplotna obdelava živil

Vir: povzeto po Lap-Drozg in drugi 2003, 3–5.

V šestem razredu je približno ena tretjina razpoložljivih ur namenjena praktičnim vajam mehanske in toplotne obdelave živil, sicer pa je predmet zasnovan bolj teoretično.

V *tretji triadi* se posamezne vsebine družinskega menedžmenta pojavljajo v okviru več obveznih predmetov in nekaterih izbirnih predmetov, ki jih učenci izbirajo glede na svoj interes in ponudbo posamezne osnovne šole.

Tako lahko v okviru obveznega predmeta biologija v devetem razredu spoznajo zgradbo in delovanje človeškega telesa ter njegovo razmnoževanje. Učni temi spolovila in razmnoževanje je namenjenih šest ur. V tem času se učenci seznanijo z naslednjimi pojmi:

»Moški in ženski spolni organi, menstrualni cikel, spolne bolezni, higiena spolnih organov, primarni in sekundarni spolni znaki, spolna združitev, osemenitev, oploditev, zarodek, plod, zanositev, nosečnost, porod in načrtovanje družine.« (Verčkovnik 2002, 25) Pri tem želimo opozoriti, da je učna tema razmnoževanje človeka v učnem načrtu za predmet biologija predvidena kot zadnja učna tema in je zato njena izvedba v celoti vprašljiva. V praksi se namreč prepogosto dogaja, da se na koncu osnovnošolskega izobraževanja več časa posveča popravljanju ocen in pripravi na valetu kot jemanju nove snovi.

V okviru predmeta državljanska vzgoja in etika, ki predstavlja novost devetletne osnovne šole v primerjavi s programom osemletne osnovne šole, je družini namenjenih sedem ur v sedmem razredu ter posredno dve do pet ur v osmem razredu v okviru učnih enot generacije in kulture – medsebojno razumevanje in družba prihodnosti ali za kakšno prihodnost gre. Predlagane vsebine so povzete v sliki 4.4.

Učni načrt za državljansko vzgojo in etiko predvideva poleg obveznih tem vsako šolsko leto tudi obravnavo vsaj dveh izbirnih tematskih sklopov. Med izbirnimi temami, navedenimi v učnem načrtu za predmet, so tudi takšne, ki se bolj ali manj tesno dotikajo družinskega menedžmenta:

- odnosi med spoloma,
- oblike odvisnosti, zasvojenosti,
- odnos do težko bolnih in oviranih v razvoju,
- ravnanje z omejenimi naravnimi viri,
- duševno in telesno zdravje,
- biti ali imeti.

Pogojno lahko v seznam virov znanja za potrebe družinskega menedžmenta na ravni formalnega osnovnošolskega izobraževanja vključimo tudi učni načrt za zgodovino, saj se učenci ob spoznavanju posameznih zgodovinskih obdobij, dogodkov in civilizacij srečujejo tudi z informacijami o oblikah in življenju družine v določenem času ter vlogi moških, žensk in otrok v družini in družbi. »Kot samostojni predmet se poučuje od 6. do 9. razreda.« [...] in »v vsebinskem pogledu poudarja raznovrstne vsebine, zlasti o življenju ljudi v različnih zgodovinskih časih (zunanji videz naselij, kultura bivanja in prehranjevanja v mestih in na deželi, delo in tehnologija, oblačila,

družina in vzgoja), o kulturnih, umetniških, znanstvenih in gospodarskih dosežkih posameznih civilizacij.« (Repe 2000, 5)

Slika 4.4 Državljska vzgoja in etika

7. razred	8. razred
<p>Družina</p> <ul style="list-style-type: none"> – Otrok v različnih vrstah družine. Prehodno obdobje med otroštvom in odraslostjo – mladostništvo. – Spreminjanje oblik družinskega življenja. – Družinski cikel. – Odnosi v družini (povezovalni, razdruževalni odnosi). – Pomen družine za zadovoljevanje potreb po varnosti, ljubezni, pripadnosti, zagotavljanje zdravega telesnega razvoja. – Enakopravnost in neenakopravnost v družini. – Pravice in dolžnosti otrok ter staršev v družini. – Povezovalne sile v družinski skupnosti. – Problemi sodobne družine (alkoholizem, nasilje, kaznovanje, odtujenost in spolno nasilje). – Pravica do zasebnosti in družinskega življenja. – Svobodno odločanje pri načrtovanju družine, vloga vzgoje in izobraževanja, zdravstvena preventiva. 	<p>Generacije in kulture – medsebojno razumevanje</p> <ul style="list-style-type: none"> – Mejniki odraščanja, nove pravice in odgovornosti, pridobitev lastnih dokumentov, voziški izpit, zaposlitev, poroka ... – Posebne družbene vloge. Zaveznitva in nasprotja med starejšo in mlajšo generacijo. – Generacijska osamitev, podrejenost generacij. Družba prihodnosti ali za kašno družbo gre. – Spremembe v vsakdanjem življenju (v primerjavi z njihovimi starši, starimi starši) - primeri sprememb. – Primeri zaradi »razsipnega« življenjskega sloga ljudi v razvitih deželah; zaradi izključnega upoštevanja kratkoročnih ekonomskih koristi »velikih« (brez ozira na okoljske »socialne« cene).

Vir: povzeto Justin in drugi 2000, 10–33.

Med 84 izbirnimi predmeti devetletne osnovne šole, objavljenimi na spletni strani Ministrstva za šolstvo in šport (b.l.), zasledimo tri takšne, katerih vsebina se na posameznih področjih dotika vsebin družinskega menedžmenta. To so:

- Sodobna priprava hrane,
- Načini prehranjevanja,
- Verstva in etika.

Morda bi kdo zaradi tradicije ponesrečenega poimenovanja predmeta gospodinjstvo in njegovih predpreteklih vsebin želel v seznam uvrstiti tudi izbirna predmeta klekljanje in vezenje. Na tem mestu želimo poudariti, da omenjena predmeta sodita na področje umetnostne obrti, s sodobno družino in njenim menedžmentom pa nimata stičnih točk.

Izbirni predmet sodobna priprava hrane in njegova nadgradnja, načini prehranjevanja, poglobljata znanje in veščine učencev o sestavi, izboru in obdelavi živil

ter pripravi in strežbi jedi. Ta dejavnost se vsaj v manjši meri še vedno opravlja tudi znotraj družin. Družinskemu menedžmentu se najbolj približa v učnem sklopu prehrana v različnih starostnih obdobjih, kjer je govora o specifičnih potrebah v prehrani dojenčka, malega otroka, šolarja, mladostnika, odraslega, starostnika, športnika in nosečnice. Učni načrt predlaga tudi načrtovanje prehrane v družini, za to pa je nujno potrebno vse znanje zaobjeto v predmetu sodobna priprava hrane.

Slika 4.5 Vsebina predmetov Sodobna priprava hrane in Načini prehranjevanja

Sodobna priprava hrane 35 (32) ur	Načini prehranjevanja 35 (32) ur
– Hranljive snovi v povezavi z zdravjem	– Prehranjenost
– Kakovost živil in jedi.	– Tradicionalni in drugačni načini prehranjevanja
– Priprava zdrave hrane.	– Prehrana v različnih starostnih obdobjih
– Prehranske navade.	– Prehrana v posebnih razmerah

Vir: Nacionalni kurikularni svet 1999a in 1999b.

Pri izbirnem predmetu verstva in etika je v okviru obvezno izbirnih tem po učnem načrtu za ta predmet vprašanjem družine namenjene tri do štiri ure ter prav toliko (3–4 ure) vprašanjem prijateljstva, ljubezni in spolnosti. Vsebine so predstavljene v sliki 4.6.

Slika 4.6 Verstva in etika

Družina (3–4 ure)	Prijateljstvo, ljubezen, spolnost (3–4 ure)
– Družina v življenjskem okolju.	– Pojmovanje prijateljstva, ljubezni in spolnosti v življenjskem okolju.
– Strukture družinskih odnosov in vrednot v različnih verstvih.	– Pogled na ljubezen in spolnost v svetu religij.
– Verske skupnosti in družine; medsebojna podpora in /ali konflikt.	– Simboli, obredi, iniciacije pri urejanju odnosov na področju ljubezni in spolnosti.
– Krščansko pojmovanje družine, njegov razvoj in sodobne razmere.	– Zvestoba kot vrednota v religijah.
– Verske razlike znotraj družine.	

Vir: povzeto po Kerševan in drugi 2001, 23–24.

Poleg tega osnovne šole organizirajo za svoje učence občasna predavanja zunanjih strokovnjakov na aktualne teme, kot so uspešno učenje, medsebojni odnosi, zasvojenost, samopodoba, nasilništvo med vrstniki in druge, med katerimi so včasih tudi vsebine, ki se dotikajo družinskega menedžmenta.

V učne načrte za obvezne predmete devetletne osnovne šole so vključene vsebine družinskega menedžmenta v skupnem obsegu 153,5 do 159,5 ur, kar v povprečju predstavlja približno 17,4 ure letno. Od tega je okvirno 51 do 57 ur namenjenih spoznavanju različnih oblik družine, njihovega načina življenja in medsebojnemu odnosom med družinskimi člani, 42,5 ur prehrani, 20 ur tekstilu in oblačenju, 20 ur ekonomiki gospodinjstva, 10 ur ekološkim temam, 6 ur razmnoževanju človeka ter 4 ure

stanovanju. Glavnina izobraževanja je po pričakovanjih skoncentrirana v okvir gospodinjanskega pouka v 5. in 6. razredu v skupnem obsegu 87,5 ur, kjer se skoraj polovica ur (42,5) nameni prehrani in 20 ur tekstilu in oblačenju. Ostale teme so glede na razpoložljivo število ur obdelane zelo površno in dokaj poenostavljeno – starostni stopnji otrok primerno. Spoznavanje različnih oblik družine in odnosov med družinskimi člani, v prvih štirih razredih pa temelji predvsem na pogovoru in posredovanju izkušenj učencev iz lastnih družin. Po obsegu je predmet gospodinjstvo (87,5 ur) skupaj z državljsko in domovinsko vzgojo ter etiko (70 ur) daleč za ostalimi obveznimi predmeti devetletne osnovne šole in gledano v celoti predstavlja le 1,1 % vseh ur pouka, skupaj z vsemi integriranimi vsebinami pa je izobraževanju za potrebe družine oziroma družinskega menedžmenta v devetletni osnovni šoli namenjenih približno 2 % ur. Na izbirni ravni si učenci lahko izberejo še dodatnih 35 ali 70 ur izobraževanja s področja prehrane in največ šest do osem ur družinskih tem z vidika verstev in etike. Na podlagi teh podatkov lahko trdimo, da program devetletne osnovne šole usposabljanju učencev za družinsko življenje ne posveča zadostne pozornosti, ampak jih pripravlja predvsem na nadaljnji študij in pridobitev poklica v javni sferi.

4.1.3 Učni načrti za poklicne, srednje in visoke šole

Na ravni srednjega poklicnega in tehniškega izobraževanja so vsebine, pomembne za menedžment družine, sestavni del strokovnih predmetov predvsem na zdravstvenih, pedagoških, gostinskih in gospodinjstvenih smereh. Aktualni predmeti posameznih srednjih šol so predstavljeni na slikah 4.7, 4.8, 4.9 in 4.10.

Splošne, klasične in strokovne gimnazije v svojem učnem programu ne predvidevajo izobraževanj za potrebe družinskega menedžmenta, so pa nekatere vsebine integrirane v izbirni del učnega načrta za učni predmet psihologija in obvezni izbirni predmet sociologija.

V okviru psihologije lahko dijakinje in dijaki v poglavju 3.2. Čustva in motivacija ter 3.5. Medosebni odnosi zasledujejo naslednja izbirna cilja:

- »Poglobljajo razumevanje nekaterih čustev in razvijajo sposobnost njihovega uravnavanja: ljubezen, zaljubljenost, ljubosumje [...].
- Razlagajo in ocenjujejo psihološke funkcije družine ter opisujejo in s primeri ponazarjajo načine vzgajanja (vzgojni stili).« (MŠŠ 2008a)

V okviru sociologije je družini namenjeno poglavje 3.8. Družina. »Poglavje obravnava pomen in vlogo družine kot primarne skupine in institucije za posameznika in družbo, dijaki/dijakinje razumejo kompleksnost družinskih oblik ter univerzalnost in spremenljivost oblik in funkcij družine, razumejo pravila oblikovanja družin in načine in vzroke spreminjanja družine v sodobnih družbah.« (MŠŠ 2008b, 15) Od dijakinj in dijakov se pričakuje, da »znajo pojasniti pomen družin za posameznico/posameznika in

družbe, pojasnijo dileme glede univerzalnosti družin in različne principe oblikovanja in funkcij družin in presoditi spremembe družin v sodobnih družbah.« (MŠŠ 2008b, 29) Med posebnimi znanji pa »Primerjalna analiza družinskih oblik v različnih družbah in kulturah; spreminjanje družine v modernih družbah (alternativne družinske skupnosti) in življenjski stili; strukturna in funkcijska dezorganizacija družine: primeri družinske patologije oz. njene disfunkcionalnosti. Urejanje družinskih razmerij: socialno-patološki vidik (dolžnosti in pravice družinskih članov, skrbništvo, problematika razveze zakonske zveze).« (MŠŠ 2008b, 15)

Slika 4.7 Srednja zdravstvena šola

<i>Stari programi:</i>		
Program	Strokovno-teoretični predmet	Obseg predmeta
Tehnik zdravstvene nege	– Zdravstvena nega in prva pomoč	315 ur
	– Zdrava prehrana in dietetika	35 ur
Bolničar – negovalec	– Vzgoja za zdravje in higiena	138 ur
	– Gospodinjstvo, hranoslovje in osnove dietetike	209 ur
	– Pomoč in oskrba	417 ur
Tehnik zdravstvene nege	– Zdravstvena nega in prva pomoč	557 ur
	– Vzgoja za zdravje in socialna medicina s statistiko	138 ur
	– Zdrava prehrana in dietetika	105 ur
<i>Prenovljeni programi izobraževanja občanov:</i>		
Program	Strokovno – teoretični predmet	Obseg predmeta
Bolničar – negovalec	– Pomoč pri življenjskih aktivnostih	/
	– Higiena	/
	– Zdravstvo in socialno varstvo	/
	– Nega in oskrba	/
Zdravstvena nega	Varovanje zdravja	/
Zdravstvena nega	– Življenjske aktivnosti in negovalne intervencije	/
	– Zdravstvene dejavnosti in življenjske aktivnosti v zdravstveni negi otroka in mladostnika	/
	– Zdravstvena nega v geriatrični dejavnosti	/

Vir: povzeto po Srednja zdravstvena šola Slovenj Gradec 2008.

Slika 4.8 Srednja vzgojiteljska šola

Program	Strokovno-teoretični predmet	Obseg predmeta
Predšolska vzgoja	– Psihologija (psihologija otroka)	172 ur
	– Pedagogika	172 ur
	– Higiena z gospodinjstvom	105 ur

Vir: povzeto Srednja vzgojiteljska šola in gimnazija Ljubljana 2008.

Slika 4.9 Srednja šola za gostinstvo in turizem

Program	Strokovno-teoretični predmet	Obseg predmeta
Gostinski tehnik	– Prehrana	277 ur
	– Zdravstvena vzgoja s higienskim minimumom	70 ur
	– Organizacija in ekonomika v podjetju	276 ur
Gostinska dela	– Hrana in pijače	210/175 ur
	– Kuharstvo	700/420 ur
	– Strežba	105/315 ur
Kuhar	– Priprava jedi	495 ur
	– Vzgoja za zdravje (odprti kurikulum)	33 ur
	– Strežba (odprti kurikulum)	66 ur
Živilsko prehranski tehnik	– Osnove živilstva	102 uri
	– Varna hrana	68 ur
	– Tehnologija živil živalskega izvora	198 ur
	– Tehnologija živil rastlinskega izvora	198 ur

Vir: povzeto po Srednja šola za gostinstvo in turizem Novo mesto 2008.

Slika 4.10 Srednja biotehniška šola

Program	Strokovno-teoretični predmet	Obseg predmeta
Pomočnik v biotehnikih in oskrbi (izbirni moduli)	– Temelji živilstva in prehrane	/
	– Čiščenje in urejanje prostorov	/
	– Priprava živil živalskega izvora	/
	– Priprava živil rastlinskega izvora	/
	– Kuhanje in strežba	/
	– Pomoč pri pripravi obrokov	/
	– Pomoč pri strežbi	/
	– Oskrba na domu	/
	– Vzdrževanje in izdelava enostavnih tekstilnih izdelkov	/
– Oblikovanje enostavnih tekstilij	/	
Živilsko prehranski tehnik	– Osnove živilstva	/
	– Predelava živil rastlinskega izvora	/
	– Predelava živil živalskega izvora	/
	– Prehrana in dietetika	/
	– Varna hrana	/

Vir: povzeto po Srednja biotehniška šola Naklo 2007.

Na ravni visokega šolstva ima osrednjo vlogo pri izobraževanju za potrebe menedžmenta družine Pedagoška fakulteta z univerzitetnim dodiplomskim programom dvopredmetnega študija gospodinjstva in biologije. Predmetnik je sestavljen iz predmetov naravoslovnih osnov (matematika, fizika, kemija), temeljnih pedagoških predmetov, predmetov gospodinjstva in predmetov biologije, pri čemer velja za potrebe

menedžmenta družine izpostaviti predvsem nekatere temeljne pedagoške predmete in predmete gospodinjstva v celoti in so predstavljeni na sliki 3.11.

Slika 4.11 Pedagoška fakulteta

Pedagoška fakulteta		
Program	Predmet	Obseg
Profesor/ica gospodinjstva in biologije	– Teorija vzgoje s pedagoško metodologijo	90 ur
	– Psihologija za učitelje	90 ur
	– Sociologija vzgoje	75 ur
	– Ekonomika in organizacija gospodinjstev	90 ur
	– Informatika z računalništvom	75 ur
	– Prebivalstvo in okolje	90 ur
	– Higiena	60 ur
	– Prehrana I	90 ur
	– Prehrana II	120 ur
	– Prehrana III	120 ur
	– Metodologija gospodinjanskega izobraževanja I	105 ur
	– Metodologija gospodinjanskega izobraževanja II	75 ur
	– Kultura bivalnega okolja – stanovanjski del	75 ur
	– Sociološki vidiki družinske ekonomike	45 ur

Vir: povzeto po UL PEF 2008.

Za uspešno vodenje družinskega menedžmenta je zelo koristno poznavanje prava in njegovih določil. Študentje Pravne fakultete v Ljubljani se v času svojega študija podrobno seznanijo s področji prava, ki posegajo v samo jedro družine in njene ureditve in so povzeti v sliki 4.12.

Slika 4.12 Pravna fakulteta

Predmet	Poglavje	Obseg
Diplomirani pravnik	Družinsko pravo	60 ur
	<ul style="list-style-type: none"> – Pravna ureditev zakonske zveze. – Pravna ureditev razmerij med zunajzakonskimi partnerji. – Pravna ureditev istospolnih partnerskih skupnosti. – Pravna ureditev razmerij med starši in otroki. – Pravna ureditev rejništva. – Pravna ureditev skrbništva. – Dejavnosti in pristojnosti javnih organov na področju zakonske zveze in družinskih razmerij. 	
	Dedno pravo	45 ur
	<ul style="list-style-type: none"> – Dedovanje – Varstvo in uveljavljanje pravic do zapuščine 	
	Pravo socialne varnosti	60 ur
	<ul style="list-style-type: none"> – Pokojninsko in invalidsko zavarovanje. – Zdravstveno varstvo in zdravstveno zavarovanje. 	
	Zavarovanje za primer brezposelnosti.	
	Socialno varstvo.	
	Varstvo otroka in družine.	

Vir: povzeto po UL PF 2008.

Bolj posredno se družine in posameznikov znotraj nje dotikajo posamezni člani Ustave ter zakonov delovnega prava in civilnega prava. Z najbolj perečimi vprašanji, težavami in pravicami družin in njenih članov se, poleg samih družin in prava, ukvarjajo centri za socialno delo. Študij na Fakulteti za socialno delo je zato v veliki meri prežet z vsebinami, pomembnimi za menedžment družine. Glavna področja so povzeta na sliki 4.13.

Slika 4.13 Fakulteta za socialno delo

Program	Predmet	Obseg
Diplomirani/a socialni/a delavec/ka	– Pedagogika in andragogika	90 ur
	– Psihologija za socialno delo	120 ur
	– Teorija pomoči socialnega dela	120 ur
	– Socialna politika	75 ur
	– Socialna varnost	105 ur
	– Družinsko pravo	60 ur
	– Socialno delo z družino	120 ur
	– Zasvojenosti I	90 ur
	– Zasvojenosti II	45 ur
	– Osebna pomoč s svetovalnim delom I	90 ur
	– Osebna pomoč s svetovalnim delom II	120 ur
	– Teorije deviantnosti	60 ur
	– Socialno delo s starimi	60 ur
	– Ženske in moški v socialnem delu	45 ur
	– Socialno delo z mladimi (izbirno)	150 ur + 150 ur

Vir: povzeto po UP FSD 2008.

Bolj na teoretični ravni, pa zato nič manj pomembno, k družini in njenemu položaju v družbi pristopajo družboslovci. Na Fakulteti za družbene vede se študentje in njihovi profesorji med drugim ukvarjajo z vprašanji, opredeljenimi v sliki 4.14.

Slika 4.14 Fakulteta za družbene vede

Program	Predmeti	Obseg
Analitska sociologija	– Sociologija spolov in emocij	60 ur
	– Temelji komunikologije	60 ur
	– Sodobne družbe	60 ur
	– Družbeni vidiki zdravja in bolezni	60 ur
	– Sociologija vsakdanjega življenja	60 ur
	– Študije življenjskega poteka	60 ur
	– Sociologija družbenih sprememb	60 ur
	– Ekonomska sociologija	60 ur
	– Ekologija vsakdanjega življenja	60 ur
	– Sociologija družin	60 ur
	– Kritična teorija kulture	60 ur

Vir: povzeto po UL FDV 2008.

Na ravni srednjega poklicnega in tehniškega izobraževanja v Sloveniji ne obstaja noben program, ki bi dijakom ponujal celoten spekter znanj za potrebe menedžmenta družine. Posamezne vsebine, ki so pomembne tudi za menedžment družine (gospodinjstvo, prehrana, psihologija otroka ...) so sestavni del zgolj nekaterih specializiranih programov in so dijakom predstavljena predvsem v smeri pridobitve

poklica v javni sferi, ne pa v smislu pridobivanja znanj, potrebnih za oblikovanje in vodenje lastne družine. Prenos pridobljenih znanj v zasebno sfero je stvar osebne zrelosti vsakega dijaka posebej. Na ravni visokega šolstva se potrebam izobraževanja za menedžment družine z vsebinskega vidika še najbolj približa Pedagoška fakulteta s programom profesor/ica gospodinjstva in biologije, ki edino vključuje tudi predmet Ekonomika in organizacija gospodinjstev kot osrednji predmet menedžmenta družine. Študentke in študentje te smeri si pridobijo znanja še z nekaterih drugih področij, uporabnih za menedžment družine, kot so higiena, kultura bivalnega okolja in psihologija, vendar zelo na splošno. Bolj poglobljena so le znanja s področja prehrane, medtem ko vsebin o medsebojnih odnosih v družini, starševstvu, skrbi za bolne in ostarele ter družinski politiki in zakonodaji v predmetniku ni, se pa te teme pojavljajo med diplomskimi deli študentov in študentk obravnavane smeri. Kljub vsemu ne smemo pozabiti, da gre za izobraževanje profesorjev/ic in ne družinskih menedžerjev in menedžerk. Pojem družina in nekatere zelo specializirane vsebine družinskega menedžmenta so v večjem številu zastopane tudi v predmetnikih Fakultete za socialno delo in Fakultete za družbene vede. Študentkam in študentom omenjenih fakultet so predstavljeni predvsem z vidika analize in dela z drugimi družinami, ne pa s svojo lastno. Velja izpostaviti nekatere predmete, katerih vsebine se da brez večjih težav prenesti in uporabiti tudi v zasebni sferi. V programu diplomiran/-a socialni/a delavec/ka Fakultete za socialno delo so takšni predmeti npr. družinsko pravo, zasvojenosti, socialno delo s starimi, na Fakulteti za družbene vede v programu Analitska sociologija temelji komunikologije, sociologija vsakdanjega življenja, ekologija vsakdanjega življenja in študije življenjskega poteka. Poglobljenega izobraževanja s področja družinske politike in prava so deležni študenti/ke Pravne fakultete. Kljub zelo poglobljenim študijam posameznih vsebin niti na ravni visokošolskega študija ne obstaja celostno izobraževanje za potrebe družinskega menedžmenta. Vsebine so zelo razpršeno dostopne in namenjene zgolj majhnemu deležu mladih, ki se odloči za študij na posamezni smeri.

4.2 Neformalno izobraževanje

4.2.1 Družinska vzgoja in izobraževanje

Vzgoja in izobraževanje otrok za potrebe menedžmenta družin znotraj družin samih je zelo raznoliko in specifično za posamezno družino, poteka pa predvsem z zgledom staršev in njihovimi zahtevami oziroma pričakovanji od otrok. Kultura, tradicija in »družinska zgodovina« močno vplivajo na posredovane vrednote in znanja. S svojim načinom obnašanja, delovanjem, odzivnostjo itd. starši posredno prenašajo na svoje potomce tudi modele razreševanja konfliktnih situacij, odnose do soljudi, načine finančnega »poslovanja« družine in potrošništva, delovne in prehranske navade,

vrednote ... Ti vzorci se zasidrajo globoko v podzavest posameznika in se izrazijo ob nagonsem odzivu na neko situacijo. Običajno potomci povzamejo tako pozitivne kot negativne načine družinskega »poslovanja« in delovanja, v redkih primerih se od posredovanih zgledov povsem odvrnejo in uberejo ravno nasprotno pot.

Z zgodnjim vključevanjem otrok v družbene oblike varstva – vstop otroka v vrtec že pred prvim letom starosti ter trendom vedno večje odsotnosti staršev zaradi delovnih, lahko tudi drugih obveznosti, pa vpliv staršev oziroma družine na oblikovanje otrokove osebnosti slabi. Na drugi strani se krepi vpliv vzgojiteljic in vzgojiteljev ter medijev (televizija, internet ...) in družbe, kjer otroci preživijo največ časa. Iz podatkov več raziskav (Erjavec in Volčič 1999a in 1999b), ki ugotavljajo, da se starši v povprečju aktivno ukvarjajo s svojimi otroki le nekaj minut dnevno (ameriški očetje, matere nekoliko več – okoli pol ure, ter časom, ki ga otroci preživijo pred ekranom in v 60 % otrok presega tri ure dnevno, lahko sklepamo, kdo oziroma kaj igra osrednjo vlogo pri družinski vzgoji otrok.

4.2.2 Šola za zakon v okviru katoliške cerkve

Večinoma vse verske organizacije spodbujajo družinsko življenje svojih pripadnikov, vendar je na našem ozemlju daleč najbolj prepoznaven vpliv katoliške cerkve. Le-ta ima med drugim izoblikovan tudi podroben sistem izobraževanja za menedžment družine. Katoliška cerkev si je že od nekdaj prizadevala vzgajati in izobraževati svoje pripadnike za kakovostno družinsko življenje, seveda v tesni povezavi z versko vzgojo. Tako so za menedžment družine, zakon in gospodinjstvo dekleta vzgajale že uršulinke v 18. stoletju. Na svojih ljudskih in gospodinjskih šolah so jih do obdobja med prvo in drugo svetovno vojno učile različnih ročnih del in jih »poučevale o najvažnejših opravilih in pravilih umnega gospodinjstva.« (Kogoj 2006, 184) Močan upad števila cerkvenih porok, vedno več ločitev in naraščanje števila izvenzakonskih skupnosti je Cerkev v 70-ih, 80-ih in 90-ih letih 20. stoletja navedlo k razmišljanju, da je »družina v krizi« in da potrebuje pomoč. Rešitev »krizne situacije« vidi Cerkev v temeljiti pripravi mladih na sveti zakon in družinsko življenje, z našimi besedami, za menedžment družine v luči vere. Mejniki v bolj zavestnem delu pri pripravi na zakon je pastoralno leto 1969. S tem letom so se v ljubljanski nadškofiji začeli pojavljati prvi tečaji, ki so imeli namen pripraviti mlade fante in dekleta na sveti zakon. Drug pomemben mejnik je leto 1994. To leto je Organizacija združenih narodov, ki povezuje ves svet, razglasila za mednarodno leto družine. Tudi katoliška Cerkev se je pridružila tej pobudi (povzeto po Balažič 2004). Organiziranih je bilo vedno več različnih oblik priprave in pomoči mladim, ki želijo skleniti zakonsko zvezo. Osrednjo vlogo pri pripravi mladih na zakon in družinsko življenje so prevzeli redovniki jezuiti in frančiškani (p. Vital Vider, p. Beno Lavrih, p. Miha Žužek, msgr. Jožef Kvas, p. dr. Christian Gostečnik in drugi). Ker želijo mlade čim bolj celostno pripraviti na zakon in

družinsko življenje so k sodelovanju povabili tudi številne strokovnjake z različnih področij; psihologe, ginekologe, zakonske pare ... Pripravo na zakon delimo na: daljno, bližnjo in neposredno. Daljna priprava deloma sega že v mladinsko pastoralo, neposredna priprava pa se osredotoča na sam sprejem zakramenta svetega zakona. Najobsežnejša in najbolj zanimiva je bližnja priprava na zakon, ki lahko poteka v različnih oblikah.

Tečajji priprave na zakon

»Poznamo župnijske, medžupnijske, področne oziroma dekanijske tečaje, nekaj je tudi tečajev, ki so ustanovljeni na pobudo posameznikov – redovnikov.« (Škodnik 2004, 58). Trajanje tečajev je zelo različno od nekaj dnevnih do enoletnih tečajev, vsebinsko poskušajo zajeti enako tematiko, kar je tudi priporočilo slovenske Sinode. Metodološko so krajši tečajji bolj informativne narave in potekajo v obliki predavanj različnih strokovnjakov (duhovnikov, zdravnikov, psihologov, zakoncev ...), v daljših različicah pa se najde čas tudi za izmenjavo izkušenj, simulacijo in pogovor. Tečajnikom so na voljo tematski vprašalniki ob pomoči katerih lahko svojo pripravo na zakon nadaljujejo in poglobljajo še doma. Teme, s katerimi se zakonski kandidati srečajo na tovrstnih tečajjih priprave na zakon, so naslednje:

Slika 4.15 Tečaji priprave na zakon

Vsebine tečaja priprave na zakon ob koncu tedna v duhovnem središču pri Svetem Jožefu v Ljubljani	Vsebine petdnevnega tečaja priprave na zakon na Krekovem trgu 1 v Ljubljani
<ul style="list-style-type: none"> – Dialog je temelj zakonskega odnosa; Pogovor zakonca med seboj povezuje, omogoča spoznavanje, utrjuje zakonski odnos in velikokrat rešuje človeka iz osebne stiske. – Iz kakšnega zakona svojih staršev prihajava, Kako naju je na skupno življenje pripravljala domača družina in okolje, S katerimi vrednotami vstopava v zakon, Odnos do staršev. – Razlike med moško in žensko naravo na vseh področjih. Kako spoznavava in oblikujeva značaj. – Kako je spolnost v službi ljubezni in rasti zakonskega odnosa, Svetopisemski in antropološki pogled na spolnost. – Odgovorno starševstvo in naravno uravnavanje spočetij, strokovno mnenje o kontracepciji. – Zakaj cerkvena poroka. Zakon kot zakrament, Obred cerkvene poroke. – Vzgoja otrok za vrednote. 	<ul style="list-style-type: none"> – Ljubezen v zakonu je telesna, duševna in duhovna. – Družina za naš čas. – Dva in vendar eno telo: razlika med moško in žensko naravo ter njuno usklajevanje. – Pogovor z zakonskim parom. – Zdravnik govori. – Otroci v krščanski družini. – O čem se morava pred poroko še pogovoriti. – Zakaj se tudi cerkveno poročamo.

Vir: Balažič 2004, 51–53.

Šola za zakon

Traja vsaj eno leto v manjših zaključenih skupinah, ki se srečujejo enkrat mesečno. Namenjena je parom. Temelji na pogovoru o bistvenih vprašanjih za skupno hojo in poznejše življenje poročenih, ki jih Vider (1998, 15–16) deli v 14 sklopov in so predstavljena v sliki 4.16.

Slika 4.16 Šola za zakon

- Kako sva se našla, Najini začetki, Prehojena obdobja, Kje sva trenutno.
  - Kako odkrivava, da sva takšna, kakršna sva, in tako različna, sposobna za trajno življenje v dvoje.
  - Iz kakšnega zakona svojih staršev prihajava, Kako naju je na zakon pripravljala dom, šola, Cerkev in javnost, Kakšen naj bi bil najin zakon.
  - Kako naj bi se pogovarjala, da bi razumela in sprejela notranji svet drug drugega, Kako drug drugega poslušava.
  - Kakšne razlike opazava med najino moško in žensko naravo na vseh področjih, Kako spoznavava in oblikujeva značaja.
  - Kako usklajujeva različnosti, kako poravnava nesporedne in spore.
  - Najin odnos do obojih staršev, Pravičen odnos do enih in drugih, Najine različne potrebe v stikih z njimi.
  - Najin pogled na svet in vrednote, Domača verska vzgoja, Verovanje v dvoje.
  - Kako bo spolnost v službi ljubezni, Najino vrednotenje ljubezni in vzori.
  - Kakšna je najina želja po otrocih – koliko otrok, kdaj in zakaj – kaj če otrok ne bo.
  - Kaj je odgovorno starševstvo, Kakšno uravnavanje spočetij, Jasen pogled na splav.
  - Kako bova vzgajala otroke, Za kakšne vrednote in kako, Vloga obeh.
  - Zakaj se bova poročila cerkveno, Zakon kot zakrament, Odnos do duhovnika in župnije.
  - Najin odnos do tvarnih dobrin, Služba – dom, Žena v službi ali doma, Stanovanje, Gradnja hiše, pri starših ali sama.
-

Vir: Vider 1998, 15–16.

Vikendi in duhovne vaje za zaročence

Gre za intenzivno in duhovno poglobljeno pripravo na zakon. Krajšim predavanjem voditelja na posamezne teme sledijo meditacija in pogovor o temi v paru ter se zaključijo s prenosom ugotovitev in izkušenj posameznega para soudeležencem in molitvijo. Takšna priprava običajno traja od tri do pet zaporednih dni, čas pa je namenjen izključno pripravi in v največji možni meri izključuje moteče elemente vsakodnevnega življenja.

E-priprava na zakon

»E-priprava na zakon je razmeroma nova oblika priprave na zakon v slovenskem prostoru. Nastala je na pobudo mladih ustvarjalcev portala www.iskreni.net leta 2004. Dve leti je delovala pod okriljem Šole za zakon p. Bena Lavriha, leta 2006 pa se je osamosvojila v samostojno pripravo.« (Kržišnik 2008, 29) Kot zatrjuje njen duhovni vodja Lojze Kržišnik, gre za sodobno, dinamično in odgovorno obliko priprave na zakon, ki omogoča udeležbo parom, ki jim način življenja ne omogoča sodelovanja v

daljši pripravi. E-priprava temelji na t. i. vrstniški vzgoji, kot osnovno komunikacijsko sredstvo pa uporablja internet. »Skupine vodijo mladi zakonci, ki so bliže izkušnji mladih parov, starejši zakonci (in duhovnik) pa sodelujejo na skupnih koncih tednov kot gostje.« (Kržišnik 2008, 30)

Po sklenitvi zakonske zveze lahko zakonci nadaljujejo in poglobljajo pridobljena spoznanja na skupinah in duhovnih vajah za zakonce.

Osebno spremljanje in svetovanje zaročencem

»V nekaterih okoliščinah in iz posebnih razlogov (želja zaročencev) je upravičeno osebno spremljanje enega ali več parov zaročencev v času priprave na zakon. Program priprave mora biti prilagojen razmeram in potrebam para. [...] Svetovanje opravlja usposobljen svetovalc, h kateremu napotimo enega ali oba zaročenca.« (Škodnik 2004, 60)

Katoliška cerkev ponuja kandidatom za družinsko življenje – bodočim »menedžerjem družin« širok spekter izobraževanj, ki se razlikujejo po obsegu in obliki, vsebinsko pa so si zelo podobna. Veliko pozornost posveča medsebojnim odnosom med partnerjema in zakonu, ki ga pojmuje kot temelj družine. Vsebine so močno podkrepljene z verskimi nauki katoliške cerkve. in v določenih točkah (svetost in nerazdružljivost zakonske zveze ...) konzervativne. Z vključevanjem predavanj strokovnjakov iz bolj specifičnih področij (ginekologija, psihologija) poskušajo slediti sodobnim trendom in povečati strokovnost posredovanih informacij. Velik poudarek je na zgledu in izkušnjah, zato se v okviru programov veliko časa posveča pogovoru tako med seboj kot z »izkušenimi« zakonci.

4.2.3 Materinska šola, priprava na porod

Rojevanje, materinstvo oz. starševstvo danes ni več samo po sebi umevna stvar. Ženske rojevajo v porodnišnicah, stran od družine, pogosto le enkrat ali dvakrat v življenju. Otroci in mladostniki tako ne morejo imeti domače izkušnje porajanja novega življenja. Za vsako žensko oziroma par, ki prvič pričakuje otroka, je ta dogodek izrednega pomena, saj je povezan s številnimi dvomi in vprašanji. Razvoj medicine in priporočil na področju porodniškega varstva, rojevanja in nege novorojenčka je bil po drugi svetovni vojni tako intenziven in korenit, da so nam dobronamerni nasveti naših mam in babic prej v oviro kot v korist. Številni miti in tabuji, povezani z življenjem nosečnice, porodnice in otročnice še danes »grenijo« življenje številnim ženskam po celem svetu. Na pobudo ginekologov in pediatrov, ki so prišli do spoznanja, da je zapletov in zdravstvenih ter psihičnih težav tako pri nosečnicah in otročnicah kot samih novorojenčkih bistveno manj, če so bodoče matere ustrezno izobražene in pripravljene na rojstvo in nego novorojenčka, predvsem je mnogo lažji sam porod, so se oblikovale in razvile številne materinske šole in predavanja za zdravo nosečnost, pripravo na

porod, dojenje in nego novorojenčka. Prednostno vlogo pri organizaciji tovrstnih izobraževanj imajo zdravstveni domovi in porodnišnice. Tečajji so namenjeni tako bodočim mamicam kot njihovim partnerjem, saj je prisotnost partnerjev pri porodu in njihovo aktivno očetovstvo zelo zaželeno. V ljubljanskem Kliničnem centru se bodoči starši lahko vpišejo v:

- tečaj za zgodnjo nosečnost,
- telovadbo za nosečnice,
- tečaj predporodne priprave,
- tečaj za bodoče očete,
- šolo za starše.

Ne glede na organiziranost šole za bodoče starše vse obravnavajo enake vsebine. Tako vam bodo v vsaki šoli za starše razložili bistvene stvari o temah, predstavljenih v sliki 4.17.

Slika 4.17 Materinska šola, priprava na porod

-
- razvoju ploda, zdravem načinu življenja, tveganjih v nosečnosti,
  - pripravah na odhod v porodnišnico, dokumentih in potrebščinah, ki jih morate vzeti, začetnih znakov in fazah poroda, dihalnih vajah, sprostitvi, porodni bolečini, sodelovanju partnerja pri porodu,
  - psihološki pripravi na prihod novega člana,
  - negi novorojenčka, kako ga kopati, umivati, negovati, oblačiti, pa o opremi novorojenčka in preprečevanju poškodb v zgodnjem obdobju,
  - prehrani in dojenju, tehnikah dojenja, dodatkih v prehrani in prilagojeni prehrani,
  - zobozdravstveni vzgoji, o zdravju zob v času nosečnosti in po porodu, razvoju zobkov pri otroku,
  - rabi kontracepcije po porodu, katera je primerna kontracepcija v poporodnem obdobju,
  - osnovah pravnega in socialnega varstva v času nosečnosti in poporodnem obdobju, o pravicah in obveznostih ter o institucijah, ki nudijo svetovanje oziroma pomoč,
  - redni telesni vadbi, ki je po 12. tednu nosečnosti priporočljiva, saj bo izboljšala vaše počutje in olajšala porod.
-

Vir: povzeto po ZDL 2008.

Šola za »bodoče« starše predstavlja najbolj celostno obliko izobraževanja za potrebe bodočih staršev. Brezplačni tečajji priprave na porod, ki so najbolj razširjeni po zdravstvenih domovih, niso tako obsežni, vseeno pa podajo osnovne informacije o nosečnosti, porodu in negi novorojenčka. Na področjih, kot je npr. telovadba za nosečnice in matere po porodu, sprostitvene masaže, laktacija in dojenje, svoje usluge in

izobraževanja ponujajo tudi številni športni in wellness centri, društva za podporo dojenju in naraven začetek življenja in drugi.

4.2.4 Šola za starše

Prve šole za starše v Sloveniji, namenjene širši populaciji, so se začele oblikovati kmalu po osamosvojitvi Slovenije leta 1991, najprej v bolj katoliških krogih (škofijska klasična gimnazija – 1994) nato pa tudi pod okriljem svetovalnih družinskih centrov in lokalnih akcijskih skupin za preprečevanje zasvojenosti. Družinski center mir pod naslovom »Dovolimo si biti starši« takole opredeli namen in poslanstvo šole za starše (Ferčak b. l.):

Starševstvo je najpomembnejši in najtežji poklic, za katerega staršev ne usposablja nobena šola ali fakulteta. Starši nemalokrat ne vedo, kako se spoprijeti z vzgojnimi težavami ob svojih odraščajočih otrocih oz. mladostnikih, kako otrokom oz. mladostnikom postavljati zdrave meje, ne da bi to sprožalo nasilje in podobno. Zato smo izoblikovali program, katerega temeljni namen je »usposobiti« starše za odgovorno starševstvo in za aktivno reševanje problemov v družini brez uporabe fizičnega, spolnega in/ali čustvenega nasilja. Predvsem pa verjamemo, da je starševstvo položeno že v naravo človeka, težava je le v tem, da si tega zaradi različnih vzrokov ne upamo živeti.

Da so tovrstna izobraževanja potrebna in koristna, kažejo podatki o udeležbi staršev na šolah za starše in njihovi pozitivni odzivi, predvsem pa porast števila organiziranih šol za starše po vsej Sloveniji. »Samo v Mestni občini Ljubljana je v tekočem šolskem letu 2008/2009 organiziranih kar 22 šol za starše predšolskih otrok, 33 šol za starše osnovnošolcev, ena šola za starše otrok s posebnimi potrebami, pet šol za starše srednješolcev in štiri šole za starše zasvojenih otrok. Predavanja in delavnice za starše potekajo najpogosteje v prostorih vrtcev, šol in šolskih centrov, po župnijah in sedežih organizatorjev po vsej Sloveniji. Večina šol za starše poteka v obliki sklopa štiri do sedem predavanj priznanih strokovnjakov s področij psihologije in pedagogike v prostorih vrtcev in šol. Obsežnejši je projekt Aktivno starševstvo (16 predavanj) frančiškanskega družinskega inštituta na Prešernovem trgu 4 v Ljubljani.« (MOL 2008) Glavni pobudniki in organizatorji šol za starše so Frančiškanski družinski inštitut, Zavod sv. Ignacija za izobraževanje in raziskovanje – inštitut za družine, Družinski center Mir, svetovalni centri za otroke, mladostnike in starše, Družinski inštitut Krog, LAS- lokalna akcijska skupina za preprečevanje zasvojenosti (Celje, Škofja Loka ...), Mestna zveza prijateljev mladine Ljubljana, Društvo projekt človek, Društvo vezi, Inštitut za razvijanje osebne kakovosti, Inštitut za mediacijo Concordia, društvo za pomoč zasvojenecem in njihovim svojcem in drugi. Teme, ki jih obravnavajo šole za starše, so aktualne za sodobne starše, njihov izbor pa temelji predvsem na izkušnjah strokovnjakov, kje pri vzgoji se najpogosteje zaplete, in pobudah staršev. Izhajajo torej iz problemov in zagat, s katerimi se pri vzgoji otrok srečujejo starši. Najpogostejše teme so naštetje v sliki 4.18.

Slika 4.18 Šola za starše

– biti dovolj dober starš, odgovorno starševstvo	– razlike med otroki
– partnerski odnosi, poznavanje sebe, razumevanje drugih,	– sodelovanje staršev z vzgojno varstvenimi organizacijami in šolami
– medkulturni dialog	– prva pomoč pri zastrupitvah,
– vzgoja z avtoriteto, postavljanje meja	– motnje hranjenja, psihosocialne motnje
– komunikacija v družini, z otrokom, med staršema	– napotki za varno mladost, razumevanje mladostnika
– čustvena inteligenca; prepoznavanje in izkazovanje čustev, čustveno opismenjevanje; tesnoba, depresija, zavist, sovražnost, osamljenost, upanje	– samopodoba, samostojnost, krepitev osebnosti otroka
– vrednote družine, priprava otroka na življenje	– zaljubljenost in spolno zorenje
– značilnosti uspešnih družin	– nasilje med mladimi
– navajanje na čistočo in red	– samomorilnost med mladimi
– najpogostejši vzgojni problemi	– učne težave, vzroki za šolski neuspeh, izostajanje od pouka,
– klasične vzgojne napake	– bolan otrok, otroci s posebnimi potrebami, drugačni otroci
– reševanje sporov	– odhod od doma
– premagovanje stresa v družini	
– preprečevanje zasvojenosti, droga, zasvojenost z računalnikom, TV, igre na srečo ...	

Vir: povzeto po MOL 2008.

Kot je razvidno iz naštetih tem, so le te zelo konkretne, osredotočene na posamezna vprašanja, ki se pojavljajo staršem v različnih starostnih obdobjih njihovih otrok, zajemajo tako otroke same kot odnose v družini in njihovo povezovanje s širšo okolico (prijatelji, vzgojno-varstveni zavodi ...) Na razširjenost šol za starše poleg dejstva, da izobraževanje za starševstvo ni vključeno v noben program formalnega izobraževanja, verjetno vpliva tudi izreden pomen, ki ga v sodobnem času pripisujemo otrokom in njihovi vzgoji, ter strokovnost predavateljev in aktualnost tem.

4.2.5 Predavanja, tečaji, delavnic ...

Znanja in spretnosti, ki jih potrebujemo za številna druga področja družinskega življenja, poleg starševstva, si lahko pridobimo in izpopolnimo na različnih predavanjih, tečajih, delavnicah ... Najbolj razširjeni in obiskani so kuharski tečaji, sledijo jim tečaji šivanja, ročnih del in ustvarjalne delavnice. Za bolnike, invalide, zasvojenca in njihove svojce ter svojce ostarelih so izrednega pomena srečanja in strokovna predavanja o življenju s pomoči potrebnim sorodnikom, premagovanju bolezni ali zasvojenosti in čustvenimi ter drugimi težavami, ki spremljajo z boleznijo, invalidnostjo ali

zasvojenostjo obremenjene družine. Vedno večje je tudi povpraševanje in ponudba po izobraževanju na področju medsebojnih odnosov, osebnostne rasti in duhovni obnovi posameznika. Še vedno so aktualna bolj specializirana izobraževanja na teme, kot so vrtnarjenje, ekološko pridelovanje hrane, urejanje okolice doma, obrezovanje sadnega drevja, skrb za sobne in balkonske rastline, skrb za hišne ljubljence, zdrav način življenja ... Vse te in še številne druge dejavnosti bolj ali manj neposredno vplivajo oziroma sooblikujejo družinsko življenje posameznika. Spekter organizatorjev tovrstnih izobraževanj je izredno obsežen od ljudskih univerz, šole čustvene inteligence, duhovnih središč, različnih društev, združenj bolnikov in njihovih svojcev, rehabilitacijskih centrov, domov za ostarele, zdravstvenih domov, zvez, župnij, kmetijskih zadrug, zasebnikov ...

4.2.6 Vpliv medijev

V sodobni informacijski družbi ne moremo mimo medijev in vpliva, ki ga imajo le-ti na mišljenje in obnašanje ljudi. Medijem posvečamo pozornost predvsem doma, v svojem prostem času, zato je tudi njihov vpliv najprej zaznati prav v krogu družine. Mediji (množični tisk, strokovna literatura, radio, televizija, računalnik) predstavljajo »okno v svet«, »omogočajo množično komuniciranje, seznanjajo občinstvo z dogodki in jih interpretirajo, omogočajo prenos znanj iz ene generacije na drugo in zabavajo, razvedrijo oziroma sproščajo občinstvo. Spremljanje elektronskih medijev (televizija, video, računalnik) predstavlja zelo pogost način preživljanja prostega časa v družinah in služijo celo kot 'varuška' za otroke, ko želijo starši v miru opraviti kakšno delo. Rezultati raziskave Mladi in mediji so pokazali, da »slovenski otroci v povprečju največji del svojega prostega časa (35,6 %) redno namenjajo spremljanju elektronskih medijev. [...] Mlajši otroci (7–10 let) gledajo televizijo v povprečju 4,1 do 4,5 ur na dan. Po desetem letu gledanje televizije upade. Tako slovenski učenci predmetne stopnje (11–14 let) gledajo televizijo od 3,2 do 2,5 uri na dan.« (Erjavec in Volčič 1999a, 133) Raziskava je pokazala, da je gledanje televizije zelo priljubljeno tudi pri odraslih, le da ti gledajo televizijo bolj v pozno popoldanskih in večernih urah in le redko skupaj s svojimi otroki. Pri tem se moramo zavedati, da: «1. mediji konstruirajo družbeno resničnost in je ne zrcalijo, 2. mediji delujejo znotraj zakonskega, ekonomskega in političnega ogrodja, 3. posamezniki subjektivno interpretirajo sporočila medijev (povzeto po Erjavec in Volčič 1999b, 10). Za namen naloge se osredotočamo na informacijsko funkcijo medijev, in sicer na vprašanje, kakšne oziroma katere informacije o družini in družinskem življenju nam posredujejo mediji oziroma kaj se o družinskem življenju iz medijev lahko naučijo mladi.

Televizija in radio

Televizija posveča družini malo resne pozornosti. V obliki kontaktnih oddaj, okroglih miz, prispevkov ... se občasno osredotoča zgolj na posamezne probleme s katerimi se srečujejo nekatere družine. Rednih televizijskih oddaj z namenom izobraževanja za potrebe družinskega menedžmenta na sporedu tako rekoč ni. Zasledimo lahko le nekoliko bolj lahkotne zabavno-izobraževalne oddaje tipa resničnostnih šovov (Oprah šov, Varuška na pomoč! ...). Na drugi strani je družina in družinsko življenje izredno priljubljena filmska tema. S stopnjevanjem dramatičnosti, tragičnosti ali komičnosti dogodkov iz družinskega življenja ustvarja neko presežno, pretirano, holivudsko podobo družinskega življenja, polno ljubezenskih romanc in prevar, neizmernega trpljenja ali ironične komičnosti, ki pa je pogosto zelo daleč od realnega vsakodnevnega družinskega življenja. S sliko, besedo in zgodbo je televizija zelo učinkovit posrednik informacij in vrednot, saj gledalec pri gledanju filma nima občutka, da bi se izobraževal, ampak posredovane vsebine občuti kot izkušnjo nekoga (filmskega junaka) kot zgled. Poleg filmov so učinkoviti tudi številni televizijski oglasi, ki spodbujajo družine k potrošništvu in posledično k potrošniški vzgoji.

Med najbolj poslušanimi radijskimi postajami je izobraževalnim vsebinam za posamezna področja družinskega menedžmenta namenjene nekoliko več pozornosti. Aktualne 'družinske' teme so najpogosteje predstavljene v obliki kontaktnih oddaj in pogovorov s strokovnjaki posameznih področij (psihologi, zdravniki, finančniki, kuharji ...), ki v obliki nasvetov in odgovorov na vprašanja poslušalcev občinstvu posredujejo številne koristne informacije. Prednosti tovrstnih oddaj so naslednje:

- kontaktnost – poslušalci lahko v oddaji sodelujejo z vprašanji, s čimer se poveča aktualnost vsebin;
- dostopnost – radio lahko poslušamo skorajda povsod;
- radio lahko poslušamo tudi ob drugem delu (vožnja, rutinska opravila ...), kar za druge medije ne velja.

Nekaj primerov radijskih oddaj z vsebinami družinskega menedžmenta:

- Šola za starše – Radio Ognjišče (vsako tretjo soboto),
- Za življenje – Radio Ognjišče (sobota),
- Kuhajmo s sestro Nikolino – Radio Ognjišče (sreda),
- Zdrava hrana – Radio Ognjišče (petek),
- Med štirimi stenami – Slovenija 1 (ponedeljek),
- Radio Koper svetuje – nasveti potrošnikom (torek),
- mesečna oddaja na Radiu Kranj (četrtek).

Tiskani mediji

Med prispevki slovenskih dnevnikov (Delo, Slovenske novice, Večer, Dnevnik ...) se pojem družine in družinskega življenja redkeje pojavlja, še najpogosteje v povezavi s poročili o družinskih tragedijah. So pa »družinske« vsebine tako informativnega kot delno tudi izobraževalnega značaja pogosto sestavni del prilog, kjer je dovolj prostora tudi za nekoliko obširnejše prispevke. Najpogosteje gre za priporočila strokovnjakov različnih strok (pedagogi, psihologi, zdravniki, finančniki ...) namenjena staršem. Še več informacij in zgledov družinskega življenja lahko pridobimo iz številnih bolj ali manj na posamezna področja družinskega menedžmenta specializiranih revij. Nekaj jih je navedenih v sliki 4.19.

Večina omenjenih časnikov in revij ima svoja spletna mesta in povezave, kjer prav tako lahko dostopamo do posameznih vsebin. Članki, uporabni kot zgled družinskega menedžmenta, se v obliki prispevkov strokovnjakov in intervjujev z znanimi osebnostmi kot starši pojavljajo v številnih časnikih in občinskih glasilih. Obstajajo t. i. posebne izdaje, kjer se določeni temi posveti posebna pozornost. Družini je bilo na ta način posvečenih kar nekaj člankov v letu 2007/2008, saj je bilo to leto proglašeno za pastoralno leto družine. Največja pozornost se trenutno posveča »največjemu bogastvu« družin – otrokom. Razvoj otroka, njegova vzgoja, zdravstvene težave, odnosi v družini, z vrstniki, mejniki kot rojstvo, vstop v vrtec, vstop v šolo ... sodijo med najaktualnejše družinske teme. Sledijo jim članki o skrbi matere za svoje zdravje in lep videz ter članki, ki vzpodbujajo očete k bolj intenzivnemu očetovstvu. Tako kot televizija, pogosto tudi tiskani mediji, zlasti nekatere revije, z izborom prispevkov skušajo prikazati bralcu idealno podobo družinskega življenja oziroma menedžmenta družine. Analize družinskih revij jasno odražajo trende v razvoju družinskega menedžmenta in odnose do in med spoloma na ravni družine. Le-ti so v zadnjem času usmerjeni v povečevanje vloge materinstva za otrokov razvoj na eni strani, na drugi strani pa ženske spodbujajo h karierizmu na delovnem mestu (Vezovnik 2008, 124–167). »Podoba ženske iz portretov Naše žene in podoba matere iz strokovnih rubrik ustvarjata kontradiktorno sliko. Liki podjetnih, poklicno uspešnih žensk konstruirajo zgodbo o sodobni ženski, ki medtem ko živi lastno življenje, zmore dovolj časa in energije za družino. Žrtev, ki jo družba v tej novi konstelaciji javne podobe ženske dopušča, je gospodinjsko delo. [...] Žrtev, ki je sodeč po portretih uspešnih žensk družba ne dopušča, niti v obliki diskurza o žrtvovanju ne, je materinstvo. Ženska ima lahko svojo poklicno pot, toda ključ do njene izpolnitve kot ženske je še vedno materinstvo.« (Hrženjak in drugi 2002, 49–50) Podobo matere kot žrtve, ki se ji v gubah na obrazu in že skoraj zanemarjenem zunanjem videzu vidi požrtvovalnost v skrbi za družino, so zamenjale vitke, urejene, poslovno uspešne matere v idealni telesni kondiciji.

Slika 4.19 Tiskani mediji

<p>Na področju nosečnosti, vzgoje otrok in starševstva:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Nosečnost – posebna izdaja revije – Moj malček – revija za skrbne starše – Mama – revija za nosečnice in starše, – Super mami – revija za sodobne mamice, – Otrok in družina – revija, – Otroci – revija za starše, – Vzgoja – revija za učitelje, vzgojitelje in starše, – Jana – slovenska družinska revija, – Družina in dom (did) – dvomesečnik Mohorjeve družbe Celovec, – Naša kateheza – glasilo slovenskih katehetov, katehistinj in staršev, – Naša družina – priloga katoliškega tednika Družina, – GG+ redna priloga časopisa Gorenjski glas; Starši & otroci – Za starše – priloga otroških revij Cicido in Ciciban, – Naša žena – revija ... 	<p>Zdravstveni nasveti in priporočila za vse družinske člane se zbirajo v revijah in prilogah časnikov, kot so:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Zdravje – revija – Viva – revija – ABC zdravja – revija – Moje zdravje – priloga časnikov Dnevnik in Direkt – GG+ redna priloga časopisa Gorenjski glas; Zdravje & lepota <p>Bolniki, invalidi, zasvojenosti, starostniki in njihovi svojci lahko posežejo po glasilih društev, ki se ukvarjajo s posamezno boleznijo ali invalidnostjo (diabetes, rak, osteoporoza, ...), zasvojenostjo (anonimni alkoholiki, skupine za pomoč mladim v boju z drogami ...)</p> <ul style="list-style-type: none"> – Hospic – glasilo slovenskega društva Hospic – Kakovostna starost – revija za gerantologijo in medgeneracijsko sožitje – GG+ redna priloga časopisa Gorenjski glas; Upokojenski glas
<p>O gradnji in urejanju doma, vrta, okolice doma in stanovanjski opremi govorijo revije in priloge časnikov kot so:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Pri nas doma – revija, – Ambient – revija, – Lisa moje stanovanje – revija, – Naš dom kultura bivanja – revija, – Delo in dom – priloga Dela in Slovenskih novic, – Moj mali svet – revija za ljubitelje domov, vrtov, narave cvetja in malih živali, – Rože in vrt – revija ... 	<p>Omeniti velja še nekatera zelo pomembna področja družinskega življenja, na katere se osredotoča manjše število medijev, so pa njihove vsebine razpršene tudi po do sedaj omenjenih revijah in prilogah časnikov ter drugih medijih.</p> <ul style="list-style-type: none"> – Pet zvezdic – kulinarika, – Dober tek – kulinarika, – Moje finance – revija časnika Finance za upravljanje osebnega premoženja, – VIP – glasilo zveze potrošnikov – GG+ redna priloga časopisa Gorenjski glas; Na potep – na izlet z družino

Sledi nosečnosti in porodov na telesu (strije, odvečni kilogrami, krčne žile) so skorajda sramotne. Močno se spodbuja potrošništvo in promocija kozmetičnih preparatov in posegov za lep videz in zdravje žensk in drugih družinskih članov. »Z analizo količine in vsebine kozmetičnih oglasov v reviji Glamur, letnik 2001, lahko vsekakor potrdimo izhodiščno tezo, da opravljajo ženske revije v sodobni družbi

funkcijo discipliniranja ženskega telesa in s tem subjektivizacije za potrošniško družbo podob značilnega modusa ženskosti.« (Hrženjak in drugi 2002, 29) Zelo dvoumne so številne razprave o aktivnem očetovstvu in enakopravni delitvi dela med očetom in materjo. Očete se spodbuja k enakopravni vključenosti v nego in vzgojo otrok že v času nosečnosti partnerke, sodelovanja pri porodu in seveda po rojstvu, ob- enem pa kot ugotavlja skupina avtoric raziskave Diskurzi o očetovstvu v slovenskem družinskem tisku 1949–2004, se pri tem za matere ves čas uporablja besedo 'mora', za očete pa 'lahko'. (povzeto po Vezovnik 2008, 124–167)

Strokovna literatura

S preprostim pregledom števila izdanih knjižnih enot strokovne literature v določenem časovnem obdobju po posameznih področjih družinskega menedžmenta dobimo nazorno sliko o aktualnosti posameznih področij in razvojnih trendih v menedžmentu družine skozi čas. Tako so bili pred prvo svetovno vojno na Slovenskem aktualni predvsem kmetijski nasveti, ki jih med časom med obema svetovnima vojnama počasi izpodrinejo nasveti za skrbne gospodinje o čiščenju stanovanja, vzdrževanju perila ... Z emancipacijo žensk in njihovim vstopom na trg dela se je na tovrstni literaturi začel hitro nabirati prah, vzdržale so le nekatere kuharske knjige. Danes police v knjižnicah polnijo vedno nova strokovna dela o vzgoji in negi otrok, skrbi za svoje zdravje, prehrano, spolno življenje in medsebojne odnose. Počasi v ospredje že prodira strokovna literatura za vzgojo potrošnikov in družinske finance. Te trende potrjujejo tudi medijske in druge raziskave (Rener in drugi 2006, Hrženjak in drugi 2002). Rener in drugi (2006) tako ugotavljajo: »V Sloveniji smo od sredine devetdesetih let naprej priča poplavi knjig, priročnikov, specializiranih revij za nosečnice oz. bodoče »skrbne starše«, ki vsebujejo pozive, nasvete, kako (še nerojenemu) otroku omogočiti čim boljše pogoje za življenje in vsestranski razvoj.«

Elektronski mediji

Med najbolj priljubljene slovenske spletne strani in forume, kjer lahko dobimo nasvete in odgovore na številna vprašanja, ki se nam zastavljajo v vsakdanjem družinskem življenju, prosimo za nasvet ali izmenjamo svoje izkušnje, prav zagotovo sodijo:

Slika 4.20 Spletne strani

– www.iskreni.net ,	– www.kulinarika.net	– Spletne strani centrov za socialno delo, društev, združenj, centrov, skupin, zavodov, inštitutov i.dr., ki se ukvarjajo s posameznimi področji ali problematiko družinskega življenja.
– www.ona-on.net	– www.web-kulinarika.si	
– www.mami.najdi.si	– www.okusno.com	
– www.ringaraja.net	– www.finance.si	
– www.med.over.net	– www.uvp.gov.si	
– www.banbino.si	– www.mddsz.gov.si	
– www.E-starš	– e-uprava.gov.si/e-uprava	
– www.Starsi.si	– www.dz-rs.si	
– www.rkc.si	– http://www.mamazofa.org/	
– www.zakonskosvetovanje.com	– http://www.zdruzenje-sezam.si/	
– www.cdk.si		

Prednost spleta pred drugimi mediji je predvsem ta, da lahko od doma kadarkoli pridemo do različnih informacij, ki jih potrebujemo, ali sami sodelujemo na forumih in blogih. Informacije se redno posodabljaajo in dopolnjujejo, žal pa lahko naletimo tudi na številne dezinformacije. Ker so spletne strani mnogoštevilne in se večinoma tudi hitro spreminjajo, težko govorimo o nekih skupnih značilnostih in usmeritvah. Koliko in katere informacije bomo pridobili preko spleta, je odvisno od interesa in računalniške pismenosti vsakega posameznika. Zagotovo pa je to eden najenostavnejših dostopov do najširšega kroga informacij iz vseh področij družinskega menedžmenta. Aktualen je v vseh starostnih obdobjih in primeren za vse, ki so zaradi različnih vzrokov (matere z majhnimi otroki, bolniki ...) vezani na dom in se drugih oblik izobraževanja ne morejo posluževati.

5 USPOSOBLJENOST MLADIH ZA DRUŽINSKI MENEDŽMENT

5.1 Vzorec

Osrednji namen ankete je bil ugotoviti usposobljenost mladih v Sloveniji za menedžment družine. Ciljno populacijo so predstavljali starši s predšolskimi otroki (v nadaljevanju starši), katerih otroci so bili na dan raziskave vključeni v enega od petih naključno izbranih vzgojno-varstvenih zavodov. Pri izvedbi ankete so sodelovali:

- Javni vzgojno-varstveni zavod vrtec Smedela – Koper,
- Javni vzgojno-izobraževalni zavod vrtec Mavrica – Vojnik,
- Javni vzgojno-izobraževalni zavod vrtec Mojca – Ljubljana,
- Javni vzgojno-izobraževalni zavod vrtec Škofja Loka – Škofja Loka,
- Katoliški vrtec Sončni žarek – Škofja Loka.

Razdeljenih je bilo 450 anketnih vprašalnikov. V javnih zavodih so nanje odgovarjali starši otrok prvega starostnega obdobja (1 do 3 leta), v zasebnem pa tudi starejših (do pet let). Vrnjenih je bilo 155 izpolnjenih vprašalnikov, kar predstavlja 34,4 % odzivnost. Anketni vprašalnik je bil anonimen.

1. vprašanje: Spol

90 % vrnjenih vprašalnikov so izpolnile matere in 10 % očetje. Križne analize odgovorov glede na spol zaradi neuravnoteženega vzorca niso smiselne. Pri analizi posameznih vprašalnikov je bilo zaznati nekoliko večjo odločnost očetov pri odgovarjanju na vprašanja tipa Likartove ocenjevalne lestvice. Očetje so pogosteje izbirali skrajne vrednosti 1 in 5, matere pa so večkrat izbirale tudi srednje vrednosti (2,3 in 4)

2. vprašanje: Izobrazba

Rezultati ankete kažejo visoko stopnjo izobraženosti, v našem primeru predvsem mater, saj ima 53,3 % anketiranih dokončano vsaj višjo izobrazbo, 2,6 % anketiranih pa je šolanje zaključilo z osnovno šolo. Križne analize izobrazbe starša in števila otrok v družini niso pokazale, da bi višja stopnja izobrazbe starša in posledično daljši čas šolanja statistično značilno vplivala na manjše število otrok v družini. Deloma to velja le pri odločitvah za veliko družino s tremi ali več otroki, vendar tudi tukaj izrazito izstopajo starši s končano 4-letno srednjo šolo, ki se v 48,7 % odločajo samo za enega otroka. Izrazito pa daljši čas izobraževanja vpliva na kasnejše odločanje mladih za starševstvo, kar je razvidno iz tabele 1 »mediana starosti ob rojstvu prvega otroka glede na izobrazbo«. Tako je bila povprečna starost staršev z dokončano osnovno ali poklicno šolo ob rojstvu prvega otroka med 20 in 24 let. Starši, ki so zaključili srednje, višje, visoko ali univerzitetno izobraževanje so se za prvega otroka odločali pri starosti med

25 in 29 let. Pri starših, ki so se odločili za podiplomski študij, se je rojstvo prvega otroka v večini primerov odmaknilo v trideseta leta. Te številke nazorno kažejo, da se mladi (v našem primeru predvsem ženske) za starševstvo v večini primerov odločajo po končanem šolanju.

Tabela 5.1 Izobrazba

Končana stopnja izobrazbe	Delež staršev s končano izobrazbo	Povprečno število otrok v družini	Delež družin s tremi ali več otroki (%)	Mediana starosti ob rojstvu prvega otroka glede na izobrazbo (delež)
Osnovna šola	2,6 %	2,2	50,0 %	20–24 let (50 %)
Srednja poklicna	18,8 %	1,8	30,9 %	20–24 let (48,3 %)
Štiriletna srednja	25,3 %	1,7	15,4 %	25–29 let (56,4 %)
Višja, visoka, univerzitetna	48,7 %	2,1	26,7 %	25–29 let (43,2 %)
Magisterij, doktorat	4,6 %	1,6	14,3 %	30–34 let (42,9 %)

3. vprašanje: Trenutni poklicni status

Rezultati ankete kažejo na izredno visoko zaposlenost staršev za poln delovni čas, saj tako dela skoraj 67 % anketiranih staršev. To presega Eurostatove (v Kanjuo Mrčela in Černigoj Sadar 2005) podatke o delovni aktivnosti žensk v Sloveniji za leto 2003 (57,6 %) in se skoraj izenači z delovno aktivnostjo moških (67,4 %) v tem letu. Anketa potrjuje ugotovitve raziskave Starši med delom in družino (Kanjuo Mrčela in Černigoj Sadar 2005), da je starševstvo v Sloveniji povezano z večjo stopnjo delovne aktivnosti tako mater kot očetov, kar je zlasti v primeru mater v nasprotju z večino evropskih držav. Še več, rezultati naše raziskave nakazujejo, da se delovna aktivnost staršev še dodatno povečuje s številom otrok v družini, saj je delež staršev, ki so zaposleni za skrajšan delovni čas najmanjši prav v skupini staršev s tremi in več otroki. Za skrajšan delovni čas, do katerega imajo starši pravico po Zakonu o starševskem varstvu in družinskih prejemkih, se je odločilo 13 % anketiranih, od tega polovica staršev s po enim otrokom. Predvidevamo, da otrok in skrb zanj v večini teh primerov ni glavni razlog za skrajšano obliko zaposlitve, ampak je v ozadju diskriminacija žensk, iskalk prve zaposlitve po končanem študiju zaradi potencialne nosečnosti in starševstva. Da na trgu delovne sile obstaja diskriminacija žensk zaradi starševstva nakazujejo podatki anketiranih, da je delež velikih družin (s tremi in več otroki) največji prav med brezposelnimi (33,3 %), ki aktivno iščejo zaposlitev, in samozaposlenimi (33,3 %) starši. Obenem se pojavlja vprašanje učinkovitosti Zakona o starševskem varstvu in družinskih prejemkih, ki staršem sicer ponuja vrsto pravic za lažje usklajevanje poklicnega in družinskega življenja, v realnosti pa ostajajo neizkoriščene.

Tabela 5.2 Poklicni status

Poklicni status	Delež staršev	najpogostejše število otrok v družini (delež)	Delež družin s tremi ali več otroki (%)
Zaposlen/a za poln delovni čas	66,9 %	2 (44,7 %)	22,4 %
Zaposlen/a za skrajšan delovni čas	13,0 %	1 (50 %)	20,0 %
Samozaposlen/a	5,8 %	2 (44,4 %)	33,3 %
Ni zaposlen/a	11,7 %	2 (44,4 %)	33,3 %
Študent/ka	1,3 %	/	/
Invalidsko upokojen/a	0,6 %	/	/

*Vprašanje 4: Starost ob rojstvu prvega otroka***Tabela 5.3** Starost ob rojstvu prvega otroka

Starost ob rojstvu prvega otroka	delež staršev
19 let in manj	2,6 %
Od 20 do 24 let	29,4 %
Od 25 do 29 let	43,8 %
Od 30 do 34 let	19,0 %
35 let in več	5,2 %

Rezultati ankete se ujemajo z uradnimi statističnimi podatki o povprečni starosti mater (ki v našem primeru predstavljajo 90 % vzorca) v Sloveniji ob rojstvu prvega otroka, ki je v letu 2004 znašala 27,5 let, ne podpirajo pa podatkov o strmem naraščanju te starosti oziroma o odlašanju staršev z rojevanjem otrok na trideseta leta. V našem primeru to velja le za najvišje izobražene starše. Kljub 10 % očetov vključenih v vzorec, katerih povprečna starost ob rojstvu prvega otroka je praviloma višja kot pri materah, je bilo ob rojstvu prvega otroka mlajših od 25 let 32 % anketiranih staršev, starejših od 29 pa 24,2 %.

*Vprašanje 5: Število otrok v družini***Tabela 5.4** Število otrok v družini

Število otrok	Rezultati ankete	Rezultati ob popisu leta 2002 ob izključitvi parov brez otrok
1	31,8 %	48,5 %
2	42,2 %	42,5 %
3	18,8 %	7,5 %
4 in več	5,2 %	1,5 %

Rezultati ankete kažejo na večjo rodnost otrok v družinah z otroki v primerjavi s podatki ob popisu leta 2002. Večji je zlasti delež velikih družin s tremi in več otroki, manjši pa delež družin z edinci, medtem ko je delež družin z dvema otrokoma skoraj enak. Na podlagi teh podatkov ne moremo sklepati na splošno večjo rodnost, ki jo uradne statistike v Sloveniji sicer zaznavajo v zadnjih letih, saj so zaradi primerljivosti podatkov iz popisnih podatkov izločeni pari brez otrok, ki tudi v naši anketi niso zajeti. Lahko pa ti podatki nakazujejo predvsem na uspešnost družinske zakonodaje in politike pri spodbujanju oblikovanja številčnejših družin.

Vprašanje 6: Tip družine, v kateri živite

Tabela 5.5 Tip družine v povezavi s trenutnim zaposlitvenim statusom

Tip družine	Delež	Polno zaposleni in samozaposleni	Brezposelni in zaposleni za skrajšan delovni čas
Enostarševska	6,5 %	50,0 %	50 %
Jedrna	78,6 %	76,0 %	20,7 %
Razširjena	14,9 %	65,2 %	34,8 %

Večina anketiranih živi v jedrni obliki družine (78,6 %), sledijo jim razširjene družine (14,9 %), v enostarševskih družinah pa živi 6,5 % anketiranih. Križna analiza tipa družine in poklicnega statusa je pokazala, da je za poln delovni čas zaposlenih 76 % staršev iz jedrnih družin, sledijo jim razširjene družine s 65,2 %, starši samohranilci/ke pa so polno zaposleni v 50 %. Prav med slednjimi je največji delež brezposelnosti (30 %), in zaposlenosti za skrajšan delovni čas (20 %). Ti podatki kažejo na tesno povezanost enostarševskih družin s šibkejšim socialnim položajem na eni strani, na drugi strani rezultati podpirajo trend oziroma normo dvokariernih jedrnih družin. Zaradi slednjega bi morda lahko pričakovali večji delež brezposelnosti oziroma šibkejši socialni položaj staršev, ki vztrajajo v razširjenih družinah, ne pa pri enostarševskih družinah, kot se je izkazalo v anketi.

5.2 Rezultati ankete

Vprašanje 7: Najpogostejši načini usklajevanja poklicnega in zasebnega življenja s potrebami družine

Tabela 5.6 Najpogostejši načini usklajevanja poklicnega in zasebnega življenja s potrebami družine (možnih več odgovorov)

Način usklajevanja	Delež (%)
Vključevanje starih staršev (in širši krog sorodnikov, prijateljev)	48,3
Prenos pretežno ženskega dela v družini na institucije (vzgojno-varstveni zavodi, čistilni servisi ...)	8,6
Vrnitev h klasičnim družinskim vlogam (oče zagotavlja finančno varnost družine, mati skrbi za vse ostalo)	6,6
Zaposlitev za skrajšan delovni čas in druge oblike fleksibilnega delovnika (izmensko delo)	11,9
Enakopravna delitev dela med družinske člane	65,6

Podatek, da 65,6 % staršev usklajuje svoje poklicno in zasebno življenje s potrebami družine z enakopravno delitvijo dela med družinskimi člani, predvsem med partnerjema, kaže na povečano vključevanje očetov v družinski menedžment, še vedno pa glavni menedžerji družin ostajajo ženske. Enakopravno delitev dela med partnerjema bi pričakovali vsaj v vseh jedrnih družinah, ki jih je v našem vzorcu 78,6 %. Kot kažejo podatki, se znaten delež mater po pomoč raje obrne k starim staršem oziroma širšemu krogu sorodnikov, kot na svoje partnerje, čeprav ne živijo v skupnem gospodinjstvu. Stari starši se v menedžment družine vključujejo skoraj v polovici primerov (48,3 %), najpogosteje kot pomočniki. Verjetno je ob tako velikem deležu vključenosti pomemben tudi njihov vpliv na sam menedžment družine. Presenetljiv je podatek, da se za pomoč s strani različnih institucij (vzgojno varstveni zavodi, čistilni servisi ...) odloča samo 8,6 % staršev, saj smo anketo izvajali v vrtcih, ki so vzgojno-varstveni zavodi in bi torej pričakovali 100 % delež. Razlog za to je lahko v sami formulaciji vprašanja, kjer starši pod pojmom vzgojno-varstveni zavodi niso prepoznali tudi vrtca ali pa jih je motila kombinacija s čistilnimi servisi. Dobljenega rezultata zato ne moremo interpretirati, lahko le ugibamo, da se do 8,6 % staršev poleg vrtca pri usklajevanju poklicnega in zasebnega življenja s potrebami družine poslužuje tudi drugih oblik institucionalne pomoči. Z gotovostjo pa lahko trdimo, da vrnitev h klasičnim družinskim vlogam (oče zagotavlja finančno varnost družine, mati skrbi za vse ostalo) s 6,6 % med starši ni priljubljena. Za dobrih 20 % očetov, ki so sodelovali v naši raziskavi, lahko sklepamo, da se v družinski menedžment sicer vključujejo, vendar v manjši meri (delitev dela ni enakopravna). Križna analiza načinov usklajevanja s tipom družine ni pokazala nobene povezave, preseneča pa podatek, da so enakopravno

delitev dela med družinske člane navajale tudi enostarševske družine, kar napeljuje na misel, da se v menedžment enostarševske družine vsaj občasno vključuje še kakšna odrasla oseba, čeprav o nekem trajnejšem partnerstvu ne moremo govoriti.

Vprašanji 8 in 12: Usposobljenost staršev za menedžment družine na začetku oblikovanja lastne družine in danes ter pomen, ki ga pripisujejo posameznim področjem menedžmenta družine za kvalitetno družinsko življenje

Tabela 5.7 Usposobljenost anketiranih za izbrana področja menedžmenta družine in pomen, ki mu ga pripisujejo

Izbrano področje menedžmenta družine	Na začetku		Danes		Napredek	Pomen	
	aritmetična sredina	mediana	aritmetična sredina	mediana	Δ	aritmetična sredina	mediana
Medsebojni odnosi v družini	3,35	3	4,06	4	0,71	4,69	5
Starševstvo	2,99	3	4,14	4	1,15	4,59	5
Skrb za bolne in ostarele	2,94	3	3,42	4	0,48	3,80	4
Upravljanje z viri: družinske finance, čas, energija ...)	3,27	3	3,95	4	0,68	4,16	4
Opravljanje gospodinjskih del; kuhanje, čiščenje, perilo	3,77	4	4,24	4	0,47	3,81	4
Usklajevanje družinskega in poklicnega življenja	3,28	3	3,92	4	0,64	4,24	5
Poznavanje družinske politike in zakonodaje na ravni države	2,40	2	3,30	3	0,90	3,42	4

Starši so svojo usposobljenost za izbrana področja menedžmenta družine na začetku oblikovanja lastne družine v večini primerov ocenili z oceno 3 (niti usposobljen/a, niti neusposobljen/a). Usposobljene (ocena 4) so se čutili le za opravljanje gospodinjskih del, najšibkejša (ocena 2) pa je bila njihov usposobljenost na področju poznavanje družinske politike in zakonodaje. V času od prvih začetkov oblikovanja lastne družine pa do danes so po lastni oceni na večini izbranih področij napredovali do ocene 4, kar pomeni, da se počutijo usposobljene za menedžment družine, niso pa še strokovnjaki (ocena 5). Največji napredek je bil zabeležen na področju starševstva (za 1,15 ocene) in z njim povezane družinske politike in zakonodaje (0,90 ocene). Najmanjši napredek od prvih začetkov oblikovanja lastne družine je zabeležen na področju opravljanja gospodinjskih del (0,47 ocene) – na tem področju so se počutili dokaj suverene že pred pričetkom samostojnega družinskega življenja, in na področju skrbi za bolne in ostarele (0,48 ocene) – glede na starostno skupino anketiranih predvidevamo, da tovrstnih znanj še niso potrebovali v večji meri. Neodločni ostajajo zgolj na področju poznavanja družinske politike in zakonodaje na ravni države kljub opaznemu napredku in mnenju,

da je poznavanje področja pomembno za kvalitetno družinsko življenje. Pomembna so jim tudi področja skrbi za bolne in ostarele, upravljanje z viri (družinske finance, čas, energija ...) in tudi opravljanje gospodinjskih del (kuhanje, čiščenje, perilo ...). Kot izredno pomembne za kvalitetno družinsko življenje izpostavljajo obvladovanje medsebojnih odnosov v družini, starševstvo in usklajevanje družinskega in poklicnega življenja. Kljub velikemu pomenu, ki ga anketiranci pripisujejo izbranim področjem družinskega menedžmenta, njihov napredek od začetkov oblikovanja lastne družine do danes ni niti približno tako velik, saj so v povprečju napredovali za manj kot eno oceno. Tudi za izboljšanje medsebojnih odnosov v družini, področje, ki mu pripisujejo največji pomen, v času skupnega življenja niso naredili kaj dosti, saj so v povprečju napredovali zgolj za 0,71 točke. Ti rezultati kažejo na to, da je za samo kvaliteto menedžmenta družine ključna predhodna priprava mladih na družinsko življenje in manj lastne izkušnje.

Vprašanje 9: Kje ste pridobili znanja, potrebna za menedžment družine?

Večina (92,8 %) anketiranih staršev je osnovno znanje iz menedžmenta družine pridobila doma ob vzgoji in zgledu lastnih staršev. Več kot polovica jih je znanja dopolnila s prebiranjem strokovne literature (53,3 %) in preko medijev (52,6 %), v nekoliko manjšem obsegu so se udeležili specializiranih predavanj s posameznih področij, kot je na primer priprava na porod oz. materinska šola (37,5 %), šola za starše (16,4 %), šola za zakon (15,1 %) in druga predavanja in tečaji s področij družinskega menedžmenta (27 %). Formalni izobraževalni sistem jih v času šolanja skorajda ni pripravljaj na družinsko življenje. Med predmeti, ki jih navajajo kot uporabne za družinski menedžment, najpogosteje navajajo psihologijo, sociologijo, pedagogiko in gospodinjstvo, izjemoma tudi družbeno moralna vzgoja (DMV), matematika, finance, ekonomija, delovno in socialno pravo, menedžment in zdravstvena nega. Veliko pogosteje kot posamezne učne predmete navajajo starši kot pomemben vir informacij za potrebe družinskega menedžmenta izkušnje, bodisi lastne bodisi izkušnje prijateljev in znancev ter lasten interes za pridobitev tovrstnih znanj. Ko zbrane podatke uredimo v skupine glede na nosilca izobraževanja, dobimo bolj nazorno sliko virov informacij za potrebe menedžmenta. Ugotovimo, da so bili anketirani starši pri pridobivanju potrebnih informacij za menedžment družine v 31,9 % prepuščeni sami sebi in v 31,7 % lastnemu interesu za vključevanje v neformalne oblike izobraževanja. Kot vir informacij sledijo starši s 26,1 % deležem in formalni sistem izobraževanja z 10,3 %. Gledano iz tega zornega kota so anketirani starši od svojih staršev dejansko prejeli dobro četrtino oziroma jim je bilo skupaj s formalnim sistemom izobraževanja posredovanih 36,4 % ali dobra tretjina znanj, potrebnih za menedžment družine. Manjkajoči dve tretjini potrebnih znanj in informacij so si morali pridobiti sami preko literature, medijev in neformalnih oblik izobraževanja.

Tabela 5.8 Kje ste pridobili znanja, potrebna za menedžmenta družine

Kje?	Delež (%)
Doma (vzgoja, zgled staršev)	92,8
Strokovna literatura	53,3
Mediji (članki, oddaje, internet ...)	52,6
V materinski šoli in pripravi na porod	37,5
Predavanja, tečaji	27,0
V verski skupnosti (cerkev)	17,1
V šoli za starše	16,4
V šoli za zakon	15,1
Na dodiplomskem študiju	13,8
V srednji šoli	11,8
V osnovni šoli	9,2
drugo	7,9
Na podiplomskem študiju	2,0
skupaj	356, 5

Skupine glede na nosilce izobraževanja (Vsota deležev enot v skupini/ vsota vseh deležev X 100)	Delež skupine
Sam (strokovna literatura, mediji, drugo)	31,9
Neformalno izobraževanje(materinska šola in priprava na porod, predavanja, tečaji, šola za starše, šola za zakon, verska skupnost)	31,7
Starši	26,1
Formalno izobraževanje (osnovna in srednja šola, do- in podiplomski študij)	10,3

Vprašanje 10: Kdaj je po vašem mnenju najprimernejši čas za bolj intenzivno usposabljanje mladih za družinsko življenje?

Večina anketiranih staršev (71,2 %) je mnenja, da je potrebno mlade usposabljati za življenje ves čas, najbolj intenzivno pa naj bi bilo to usposabljanje v zgodnji mladosti med 20 in 25 letom starosti (15 %) ter pozni adolescenci med 16 in 19 letom (10,5 %) – to je v času srednješolskega in dodiplomskega študija.

Otroštvo in zgodnja adolescenca do 15 leta starosti, torej čas osnovnošolskega izobraževanja, po mnenju staršev nista najprimernejši obdobji za bolj intenzivno pripravo mladih na družinsko življenje. Ocenjujejo, da otroci v tej starosti še niso dovolj zreli za resnejšo pripravo na družinsko življenje. Še manj primerna se jim zdi vzgoja za družinsko življenje v pozni mladosti, po 25 letu starosti, ko večina odraslih že izoblikuje svoj pogled na svet in bi tovrstno vzgojo lahko dojemali kot vtikanje staršev v lastne

zadeve. Obdobje pozne mladosti je primerno le še za samovzgojo mladih odraslih in nabiranje življenjskih izkušenj.

Tabela 5.9 Kdaj je po vašem mnenju najprimernejši čas za bolj intenzivno usposabljanje mladih za družinsko življenje?

Najprimernejši čas	Delež (%)
Ves čas	71,2
V zgodnji mladosti med 20 in 25 letom	15,0
V pozni adolescenci med 16 in 19 letom	10,5
V otroštvu do 10 let starosti	8,5
V zgodnji adolescenci med 11 in 15 letom	8,5
V pozni mladosti med 26 in 30 letom	4,6
drugo	1,3
Usposabljanje ni potrebno	0,7
Skupine glede na stopnjo formalnega izobraževanja	
Osnovna šola (do 15 let)	17
Dodiplomski študij (16 – 25 let)	25,5
Podiplomski študij po 26 let in več)	4,6

Vprašanje 11. Kje naj bi se po vašem mnenju mladi usposabljali za družinsko življenje?

Usposabljanje mladih za družinsko življenje je po mnenju anketiranih staršev v prvi vrsti njihova naloga. Kar dobrih 90 % staršev meni, da je dom oziroma lastna družina najprimernejši kraj za pripravo mladih na družinsko življenje. Pri tem izpostavljajo zlasti pomen lastnega zgleda in posredovanja ter pridobivanja izkušenj. Skoraj 42 % staršev se pri domači vzgoji in izobraževanju za menedžment družine opira (ali celo prelaga to odgovornost) na »pomoč« medijev, predvsem televizije in interneta, ki imata v preživljanju prostega časa otrok in mladostnikov, pa tudi staršev samih, pogosto zelo pomembno vlogo. Doma pridobljeno znanje naj bi po mnenju staršev mladi nadgradili na specializiranih neformalnih oblikah izobraževanja, kot so šola za zakon, šola za starše, priprava na porod ... (48,8 %) in neformalnih tečajih (30 %) ter s prebiranjem strokovne literature (40,5 %).

Da bi moralo biti izobraževanje za menedžment družine sestavni del obveznega ali vsaj izbirnega programa formalnega osnovnošolskega izobraževanja, meni dobrih 47 % anketiranih staršev. Preko 48 % anketiranih staršev bi želelo vsebine družinskega menedžmenta vključiti v obvezne ali izbirne srednješolske programe izobraževanja. Ko zbrane podatke uredimo v skupine glede na nosilca izobraževanja, dobimo bolj nazorno

sliko, kdo oziroma kje naj bi po mnenju staršev mladi pridobili znanja, potrebna za menedžment družine.

Tabela 5.10 Kje naj bi se po vašem mnenju mladi usposabljali za družinsko življenje?

Kje?	Delež (%)
Doma, v lastni družini	94,1
Šola za zakon, šola za starše, priprava na porod ...	48,4
Preko medijev; revije, časopisi, TV, radio, internet ...	41,8
Strokovna literatura	40,5
Neformalni tečaji – predavanja	30,7
V osnovni šoli – obvezni program	28,8
V srednji šoli – obvezni program	26,1
V vrtcu	24,8
V srednji šoli – izbirni program	22,2
V okviru verskih organizacij	21,6
V osnovni šoli – izbirni program	18,3
Drugo	5,9
Tovrstno usposabljanje ni potrebno	0,7
skupaj	403,9

Skupine glede na nosilce izobraževanja (Vsota deležev enot v skupini/ vsota vseh deležev X 100)	Delež skupine (%)
Sam (strokovna literatura, mediji, drugo)	21,8
Neformalno izobraževanje (materinska šola in priprava na porod, predavanja, tečaji, šola za starše, šola za zakon, verska skupnost)	24,9
Starši	23,3
Formalno izobraževanje (vrtec, osnovna in srednja šola)	29,8
Tovrstno izobraževanje ni potrebno	0,2

Anketirani starši menijo, da naj bi mladi od doma pridobili slabo četrtno (23,3 %) znanj, potrebnih za menedžment družine. Ta znanja naj bi dopolnjevali predvsem v času formalnega izobraževanja v vrtcu, osnovni in srednji šoli (29,8 %) ter nadgradili z neformalnimi oblikami izobraževanja (24,9 %). Dobro petino (21,8 %) potrebnih znanj naj bi si pridobili sami s prebiranjem strokovne literature, preko medijev in drugo. Tako bi dobili dokaj uravnotežen izobraževalni model s štirimi ključnimi viri informacij: starši, formalno izobraževanje, neformalno izobraževanje in strokovna literatura in mediji.

Tabela 5.11 Kje ste (izkušnje) in kje naj bi (pričakovanja) mladi pridobili znanja potrebna za menedžment družine?

Vir informacij	Izkušnje anketirancev	Pričakovanja anketirancev
Sam (strokovna literatura, mediji, drugo)	31,9 %	21,8 %
Neformalno izobraževanje (materinska šola in priprava na porod, predavanja, tečaji, šola za starše, šola za zakon, verska skupnost)	31,7 %	24,9 %
Starši	26,1 %	23,3 %
Formalno izobraževanje (vrtec, osnovna in srednja šola)	10,3 %	29,8 %
Tovrstno izobraževanje ni potrebno	/	0,2 %

Ko primerjamo izkušnje in pričakovanja anketiranih staršev glede vira znanj potrebnih za menedžment družine, vidimo velik razkorak na področju formalnega izobraževanja. Anketirani starši pričakujejo od formalnega sistema izobraževanja primarno vlogo pri usposabljanju mladih za menedžment družine, sami pa so iz tega vira dobili najmanj informacij. Menijo, da bi del informacij, ki so jih kasneje pridobili sami in preko neformalnih izobraževanj, mladim lahko oziroma bi moral posredovati že obvezen formalni sistem izobraževanja. Formalni sistem izobraževanja naj bi torej pripravljaj mlade tudi na zasebno življenje in menedžment družine in ne zgolj na opravljanje poklica.

Tabela 5.12 Stališča

Trditev	aritmetična sredina	mediana
Današnji mladi niso usposobljeni za družinsko življenje.	2,85	3
Domača vzgoja za družinsko življenje je pomanjkljiva in včasih celo negativna (zastarela, slabi zgledi in drugo).	2,90	3
Za družinsko življenje je potrebno v enaki meri izobraževati dekleta in fante.	4,46	5
Kakovost družinskega življenja je odvisna predvsem od usposobljenosti žensk.	2,20	2
Usposobljenost za vodenje in upravljanje družine pozitivno vpliva na kakovost družinskega življenja.	4,06	4
Poklicna kariera partnerke je v veliki meri odvisna od sodelovanja partnerja pri vodenju družine na vseh področjih.	3,99	4
Celostno izobraževanje za potrebe družinskega življenja bi moralo biti sestavni del izobraževanja srednjih šol.	3,65	4

Na lestvici od 1 (popolno nestrinjanje) do 5 (popolno strinjanje) smo ugotavljali stališča staršev do nekaterih aktualnih vprašanj s področja izobraževanja za menedžment družine. Anketirani starši so se popolnoma strinjali z izjavo, da je za družinsko življenje potrebno v enaki meri izobraževati tako dekleta kot fante. Da so (bi morali biti) moški enakovredni menedžerji družin ženskam potrjuje tudi nestrinjanje anketiranih z izjavo, da je kakovost družinskega življenja odvisna predvsem od usposobljenosti žensk. Znatno delež neopredeljenih odgovorov (niti strinjanje niti nestrinjanje) – 29,4 % in strinjanje anketiranih z izjavo, da je poklicna kariera partnerke v veliki meri odvisna od sodelovanja partnerja pri vodenju družine na vseh področjih, jasno kaže, da v praksi temu ni vedno tako. Starši se strinjajo, da usposobljenost za vodenje in upravljanje družine pozitivno vpliva na kakovost družinskega življenja ter da bi zato morale biti celostno izobraževanje za potrebe družinskega življenja sestavni del izobraževanja srednjih šol. Srednješolsko izobraževanje na eni strani obiskujejo skoraj vsi mladi v Sloveniji, na drugi strani je to po mnenju staršev eden od najprimernejših obdobj za bolj intenzivno izobraževanje mladih za potrebe menedžmenta družine. Velika neodločnost staršev glede prve trditve da »današnji mladi niso usposobljeni za družinsko življenje« kaže na to, da domača vzgoja, ki predstavlja temelje izobraževanja za menedžment družine, posreduje mladim sicer neka osnovna znanja, da pa za kvalitetno družinsko življenje tega znanja ni dovolj oziroma je le-to močno odvisno od izkušenj posameznika iz lastne družine, na kar jasno kaže visoka stopnja razpršenosti odgovorov pri drugi trditvi, da »domača vzgoja za družinsko življenje je pomanjkljiva in včasih celo negativna (zastarela, slabi zgledi in drugo).«

5.3 Interpretacija

Rezultati ankete kažejo, da so glavni menedžerji družin, zajetih v vzorec, še vedno ženske. Le-te so večinoma visoko izobražene in imajo poleg družine tudi poklicno kariero. Raziskava je pokazala, da se moški v družinah s predšolskimi otroki dokaj intenzivno in enakovredno (65,6 %) vključujejo v menedžment družine, vendar bi glede na izredno visoko stopnjo delovne aktivnosti žensk in prevladujočim številom jedrnih družin v vzorcu pričakovali, da bo ta delež še višji. Glede na enotno mnenje anketiranih, da je za menedžment družine potrebno enakovredno izobraževati tako dekleta kot fante in nestrinjanje z izjavo, da je kakovost družinskega življenja odvisna predvsem od usposobljenosti žensk, kažejo na to, da vsaj na idejni ravni moški prevzemajo odgovornost za družinsko življenje tudi nase in da jim na drugi strani partnerice to vlogo tudi priznavajo.

Vpliv razširjene družine, predvsem starih staršev, je kljub težnji mladih po nuklearnosti in neodvisnosti lastne družine še vedno močan, saj se v sam menedžment družine in delitev dela vključujejo skoraj v polovici primerov, tudi če ne živijo v skupnem gospodinjstvu in s tem omogočajo mladim staršem, da se le-ti bolje prilagajajo

zahtevam trga dela. Prav usklajevanje družinskega in poklicnega življenja je poleg kvalitetnih medsebojnih odnosov v družini in odgovornega starševstva ena od osrednjih vrednot družin s predšolskimi otroki. Družinske finance, gospodinjska opravila, poznavanje družinske politike in zakonodaje ter skrb za bolne in ostarele so po mnenju anketiranih prav tako zelo pomembna, a na drugem mestu. Da mlade družine svoje poslanstvo jemljejo resno in odgovorno, izkazuje potreba anketiranih po dodatnem izobraževanju s področja menedžmenta družin in strinjanje z izjavo, da usposobljenost za vodenje in upravljanje družine pozitivno vpliva na kakovost družinskega življenja. Čutijo se odgovorne (94,1 %) za prenos teh znanj na svoje potomce, na drugi strani pa se zavedajo, da je družinska vzgoja lahko tudi pomanjkljiva in včasih celo negativna. Menijo, da mladi lahko dobijo od doma približno eno četrtno znanj, potrebnih za uspešen menedžment družine. Ostale tri četrtine naj bi mladi pridobili v času formalnega izobraževanja, neformalnih izobraževanj in samoiniciativno s prebiranjem strokovne literature ter preko medijev. Največji delež (ena tretjina) usposabljanja mladih za menedžment družine bi po mnenju anketiranih staršev moral zagotavljati formalni sistem izobraževanja, zlasti srednje in osnovne šole, kjer pa so sami občutili velik deficit tovrstnih informacij. Obstoječi formalni izobraževalni sistem v Sloveniji družini in pripravi mladih na družinsko življenje ne posveča potrebne pozornosti. Anketirani starši so bili primorani s strani doma posredovana znanja (26,1 %) nadgrajevati sami preko medijev in prebiranja strokovne literature (31,9 %) in z udeleževanjem neformalnih oblik izobraževanja (31,7 %). Rezultat takšne domače samovzgoje in izobraževanja za menedžment družine je lahko zelo raznolik - individualen, gledano v povprečju pa povprečen – mladi se ob sklepanju partnerske zveze ne počutijo niti usposobljene niti neusposobljene za vodenje družinskega menedžmenta. Dokaj dobro so podkovani predvsem na področju opravljanja gospodinjskih del, na po mnenju anketiranih staršev za menedžment družine ključnih področjih kot so medsebojni odnosi, starševstvo in finance, pa je njihovo »predznanje« dokaj šibko. V času samostojnega družinskega življenja so anketiranci na vseh obravnavanih področjih menedžmenta družine sicer napredovali, najbolj na področju starševstva in z njim povezane družinske zakonodaje, vendar je bil ta napredek majhen. Gledano v povprečju so svoje znanje izboljšali za manj kot eno oceno. Ti rezultati nazorno kažejo, da je za uspešen menedžment družine ključna predhodna priprava mladih na družinsko življenje in ne učenje na lastnih izkušnjah in napakah.

6 SKLEP

Človek je socialno bitje in je od nekdanj živel v neki obliki skupnosti. Oblika, funkcije in vrednote skupnosti so se skozi zgodovino neprenehoma spreminjale in se prilagajale trenutnemu času, kraju in predvsem življenjskim pogojem in širšim družbenim razmeram. Ena najpogostejših oblik človeške skupnosti je družina in je značilna tudi za Slovenijo. Gre za najbolj osnovno (nuklearno) obliko skupnosti, ki jo je zaradi svoje diferencirane pojavnosti zelo težko enoznačno definirati. Za vse družine je značilno, da so člani na nek način medsebojno povezani in da v širši družbi opravljajo določene funkcije. Te funkcije so bile in ostajajo izrednega pomena za širšo skupnost, zato se je pripravi mladih na družinsko življenje od nekdanj posvečala velika pozornost, preko ritualov, tradicije, vzgoje in izobraževanja iz roda v rod.

Kot kažejo rezultati raziskave usposabljanje mladih za menedžment družine še danes poteka v prvi vrsti znotraj družin, preko vzgoje in zgledov. Vendar za uspešen menedžment družine ta znanja ne zadoščajo več. Družbene spremembe in razvoj se danes odvija tako hitro, da prenos znanj iz generacije v generacijo ni več možen, saj prej zastari. Ule in Kuhar celo ugotavljata, da so «tovrstne izkušnje nemalokrat nekompatibilne z zahtevami in značilnostmi sodobne družine.» (2003, 49, 54) Izkušnje in znanja, ki jih mladi preko staršev pridobijo doma, predstavlja po oceni anketirancev četrtino znanj, potrebnih za uspešen menedžment družine. Te izkušnje so poleg tega zelo različne od družine do družine, individualne in so podvržene številnim vplivom (družinska tradicija težave, s katerimi se srečuje matična družina, vpliv medijev, nazorska usmerjenost staršev ...). 'Domača' priprava na družinsko življenje po rezultatih raziskave daje povprečen rezultat – mladi se ne čutijo niti usposobljene niti neusposobljene za lasten menedžment družine, kar vse potrjuje hipotezo, da za uspešen menedžment lastne družine v sodobnem času izkušnje naših staršev ne zadoščajo več. Potrebno se je dodatno izobraževati. Zainteresirani mladi so se zato prisiljeni izobraževati drugje. Potreba anketiranih staršev po dodatnem izobraževanju za menedžment družine se kaže v poseganju visokega deleža anketirancev po strokovni literaturi (preko 53 %) in iskanju potrebnih informacij v medijih (skoraj 53 %) ter obiskovanju različnih predavanj, tečajev, šol za starše, šol za zakon. Na te načine so anketiranci pridobili skoraj (65 %) svojega znanja o menedžmentu družine.

Formalni izobraževalni sistem je kot vir informacij za potrebe družinskega menedžmenta med anketiranimi redko omenjen (od 9,2 % do 13, 8 %). Podrobnejša analiza formalnih učnih programov je pokazala, da se usposabljanju za menedžment družine v slovenskih šolah posveča zelo malo pozornosti. Le-ta v programu devetletne osnovne šole sicer nakaže kar nekaj pomembnih iztočnic za študij menedžmenta družine, vendar se vanj ne pogloblja. Z izjemo področij prehrane, tekstila in deloma ekologije in ekonomike, s katerimi se učenci in učenke seznanijo pri gospodinjskem

pouku v 5. in 6. razredu, o kakšnem izobraževanju za potrebe menedžmenta družine ne moremo govoriti. Predmet gospodinjstvo ima zanemarljivih 87,5 ur (v osemletki 105 ur) od skupno 7907,5 ur pouka, same teme pa so prilagojene relativno nizki starostni stopnji otrok. Vse do uvedbe devetletne osnovne šole je bil predmet gospodinjstvo kategoriziran kot vzgojni predmet in je služil kot podlaga za nadaljnji študij na gostinskih in tekstilnih šolah. V programu devetletne osnovne šole so se te vsebine premaknile v izbirne predmete npr. sodobna priprava hrane, preostale vsebine v okviru gospodinjskega pouka pa se dejansko osredotočajo na družino in njen menedžment. Predmet gospodinjstvo (program osemletne osnovne šole) je bil kot vir informacij med anketiranimi omenjen petkrat. Na ravni poklicnega, srednjega, višjega in visokega izobraževanja se posamezne vsebine, pomembne za menedžment družine, pojavljajo v številnih programih, največ na Pedagoški in Pravni fakulteti ter Fakulteti za socialno delo in Fakulteti za družbene vede, vendar so izrazito usmerjene v pridobitev poklica v javni sferi. Izobraževanje je usmerjeno v delo z drugimi družinami in njihovimi težavami (sociala, zdravstvo, pravo ...), ne pa s svojo lastno in njenim menedžmentom. Tako analiza formalnih učnih programov kot rezultati ankete potrjujejo drugo hipotezo, da je formalni sistem izobraževanja na področju izobraževanja mladih za potrebe menedžmenta družin pomanjkljiv.

Podrobnejša analiza neformalnih oblik izobraževanja za menedžment družine potrjuje tretjo hipotezo naloge, da celostno izobraževanje za potrebe menedžmenta družine ne obstaja niti na neformalni ravni izobraževanja - znanja so razdrobljena. Ponudba neformalnih izobraževanj za posamezna področja družinskega menedžmenta v Sloveniji je široka, analiza posameznih programov pa je pokazala, da se večina le-teh osredotoča zgolj na eno ali dve področji družinskega menedžmenta ali so nazorsko ozko usmerjena. Še največ ključnih vprašanj menedžmenta družine obravnavajo katoliški programi priprave na zakon, ki zaradi svoje verske note ostajajo nezanimivi za večino mladih, in duhovne univerze, kjer je treba predavanja plačati. Ponudniki izobraževanj so zelo različni in skoncentrirani v mestnih središčih. Razdrobljenost virov znanj za potrebe menedžmenta družine potrjuje tudi razpršenost odgovorov anketiranih na vprašanje, kje so pridobili znanja potrebna za menedžment družine. Gledano v povprečju je to tako: «večino doma, ob zgledu staršev, prebiranju strokovne literature in medijev, nekaj malega v šoli, potem še tečaj ali dva iz izbranega področja.» To 'izbrano področje' je najpogosteje starševstvo (priprava na porod in šola za starše), kar se odraža tudi v največjem napredku na tem področju (1,2 ocene) od oblikovanja lastne družine.

Pri opredelitvi in analizi ključnih področij menedžmenta družine smo izpostavili 7 najbolj aktualnih področij delovanja menedžmenta družine: medsebojni odnosi, reprodukcija in starševstvo, skrb za bolne in ostarele, upravljanje z viri, opravljanje gospodinjskih del, usklajevanje družinskega in poklicnega življenja ter poznavanje družinske zakonodaje. To še zdaleč niso vsa področja delovanja družinskega

menedžmenta. Družine se tekom razvoja srečujejo še s številnimi drugimi pomembnimi nalogami od reševanja stanovanjskega problema, morebitnih zdravstvenih težav, lastno preskrbo, preživljanjem prostega časa in tako dalje, vendar so ta področja mnogo bolj specifična. Ugotovili smo, da s prehodom osrednjega pomena družine iz ekonomske skupnosti na socialno-emotivno skupnost v ospredje stopijo predvsem družinski odnosi. V prvi vrsti so to odnosi med partnerjema, nato med starši in otroki in nenazadnje z ožjim in širšim krogom sorodnikov, družbo ter posledično menedžment le-teh. Da so odnosi med člani družine (predvsem partnerjema) ključni za delovanje le-te in da je menedžmentu odnosov v družini potrebno nameniti prav posebno pozornost, opozarjajo v prvi vrsti številni psihologi in družinski terapevti (Lukas 1993, Gostečnik 2003, Merrill in Merrill 2003, Kompan Erzar 2006, Chapman 2008). Tudi rezultati naše raziskave so skoraj 100 % potrdili hipotezo, da je za kakovostno družinsko življenje ključnega pomena uspešen menedžment medsebojnih odnosov v družini. Anketiranci so temu področju pripisali največji pomen, vedno večjo pozornost mu namenjajo tudi »družinski« mediji. Iz programov neformalnih oblik izobraževanja je razvidno, da so se pomembnosti področja prve zavedle katoliške organizacije za pripravo mladih na zakon, sledile so jim družinski terapevti in psihologi ter šole za starše, v zadnjem času se s področjem medsebojnih odnosov v družini najbolj intenzivno ukvarjajo šole čustvene inteligence in duhovne univerze.

Od odnosov v družini je odvisno tudi delovanje družine in njenih posameznikov v družbi, predvsem vplivajo na samo delitev dela v družini in usklajevanje le-tega z delom v javni sferi. Rezultati raziskave s 65,5 % primerov potrjujejo hipotezo, da je za usklajevanje poklicnega in zasebnega življenja s potrebami družine pri starših s predšolskimi otroki odločilna delitev dela med partnerjema, vendar je glede na visok delež jedrnih družin zajetih v anketo (78,8 %) ta delež pod pričakovanji. Izredno pomembno vlogo pri tem imajo v Sloveniji še vedno stari starši oz. člani razširjene družine, saj se v delitev dela (in verjetno tudi sam menedžment družine) vključujejo skoraj v polovici primerov. Glede na statistične podatke o vključenosti predšolskih otrok v vzgojno varstvene organizacije lahko sklepamo, da tudi institucionalna podpora mladim družinam vsaj pri varstvu otrok ni zanemarljiva, čeprav je starši v anketi niso opredelili.

Rezultati raziskave kažejo, da so ženske kljub izredno visoki stopnji delovne aktivnosti še vedno glavni menedžerji svojih družin (hipoteza 6), da so jim pri tem partnerji vedno bolj enakopravni in se glede na izjave anketiranih v deležu 65,5 % tudi že povsem enakovredno vključujejo v delitev dela in sam menedžment družine. Želja po enakovrednem izobraževanju tako deklet kot fantov za potrebe menedžmenta družine in pomen, ki ga tako ženske kot moški pripisujejo tej usposobljenosti, vzbujajo upe, da se bo ta delež v prihodnosti še povečeval. V kolikšni meri se moški zgolj selektivno

vključujejo v menedžment družine in katere naloge prevzemajo, iz rezultatov ankete ne moremo opredeliti.

Kljub vsem spremembam in trendom v družbi ostaja zasebno življenje posameznika za njegov razvoj osrednjega pomena. Vrednote, kot so družina, ljubezen, partnerstvo, delo, ostajajo na prvem mestu. Sledenje in izživljanje teh vrednot je danes v marsičem drugačno kot pred leti. Izkušnje in zgledi prednikov nam tako pri udejanjanju lastnega profesionalnega kot družinskega življenja ne zadoščajo več. Tako kot moramo profesionalizirati svoje delo, če želimo preživeti na trgu dela, tako smo prisiljeni profesionalizirati tudi svoje zasebno in družinsko življenje, če želimo obstati. Prepuščanje zasebnega, še bolj družinskega življenja naključjem, trenutnemu navdihu in preživelim idejam je neodgovorno in boleče ter vodi v propad tako posameznika kot njegove družine. Za pripravo posameznika na njegovo profesionalno delo obstajajo obsežni izobraževalni sistemi, v katerih se mladi po več let izobražujejo in usposablajo za opravljanje poklica, na ravni družine je usposabljanje mladih za menedžment družine še vedno bolj ali manj prepuščeno družinam in posameznikom samim. Učimo se na izkušnjah naših staršev, prijateljev in znancev ter na lastnih napakah, kar pogosto vodi v razočaranja in posledično razpad družin. To pušča hude osebne, socialne in ne nazadnje tudi družbene posledice, ki se odražajo na vseh področjih človekovega delovanja. Moteni družinskimi odnosi se pojavljajo kot skupni imenovalec največjega števila negativnih pojavov, problemov in težav v družbi. Katoliška cerkev je ob drastičnem upadu cerkvenih porok spoznala, da ni dovolj samo s prstom kazati na mlade in jim žugati, ampak da je potrebno mladim pomagati in jih predvsem naučiti živeti kvalitetno družinsko življenje, saj je od tega odvisen tudi njen lasten obstoj. Podobno velja za širšo družbo. Celovita priprava mladih na družinsko življenje bi zato morala biti sestavni del formalnega izobraževalnega sistema vsaj v osnovni in srednji šoli. Da med mladimi obstaja potreba po tovrstnem izobraževanju, kažejo podatki o vedno večji ponudbi in udeležbi mladih na različnih izobraževanjih s posameznih področij družinskega menedžmenta na ravni neformalnega izobraževanja in iskanje potrebnih informacij na specializiranih spletnih straneh, revijah in v strokovni literaturi. Na podlagi opravljene raziskave lahko navedemo nekaj iztočnic za oblikovanje celostnega programa izobraževanja za menedžment družine.

- Ključna področja menedžmenta družine so: medsebojni odnosi v družini, starševstvo, usklajevanje poklicnega in zasebnega življenja s potrebami družine, upravljanje z viri (družinske finance, čas, energija ...), opravljanje gospodinjskih del (kuhanje, čiščenje, perilo ...), skrb za bolne in ostarele, poznavanje družinske politike in zakonodaje na ravni države.
- Posebno pozornost je med drugim potrebno nameniti vzpostavljanju profesionalnega pristopa do družine in poučevanju menedžerskih veščin, kot so

ravnanje z ljudmi (menedžment človeških virov), vodenje in pogajanja, ekonomika družine (menedžment virov), finančni menedžment družine, strateški menedžment, »družinska politika in pravo, psihologija ...

- Izobraževanje otrok in mladostnikov za menedžment družine naj bi potekalo ves čas, najintenzivneje pa v starosti med 16 in 25 letom. V tem obdobju je iskanje in vzpostavljanje partnerskih odnosov najbolj intenzivno. Mladi so za to že dovolj sposobni, zreli in motivirani, na drugi strani so večinoma še pripravljene oblikovati svojo osebnost.
- V osnovni šoli bi morali pripravi na družinsko življenje posvetiti veliko večjo pozornost in tovrstnemu izobraževanju nameniti odločno večje število ur.
- Pri oblikovanju celostnega programa izobraževanja za menedžment družine velja upoštevati nivojske aplikacije funkcij menedžmenta družine po Lap-Drozgovi (2001, 46-47). Tako bi izobraževanje za izvajanje »družinskih funkcij« (gospodinjska opravila, kuhanje, potrošniška vzgoja, osnove ekonomike in ekologije, osebna higiena, skrb za zdravje družinskih članov, nega otroka, bolnika, starostnika na domu ...) sodilo že v čas osnovnošolskega izobraževanja – druga in tretja triada. Višje nivojske aplikacije: vodenje, organiziranje, koordiniranje in upravljanje glede na zahtevnost bolj sodijo v čas tretje triade osnovnošolskega ter srednjega in visokega izobraževanja.

Posebno pozornost je potrebno nameniti tudi specifičnim področjem družinskega menedžmenta, kot so medsebojni odnosi, starševstvo, organizacija in delitev dela. Časovno so glede na razvoj in interes mladih te vsebine najbolj aktualne v času srednješolskega izobraževanja, ko se že iščejo in oblikujejo prve resnejše partnerske zveze.

LITERATURA

- Balažič, Klemen. 2004. *Priprava na zakon v Sloveniji kot vzgoja za družinske vrednote*. Diplomatska naloga, Univerza v Ljubljani, Teološka fakulteta.
- Bergant, Milica. 1981. *Družina–zakon–ljubezen na razpotjih*. Ljubljana: Zavod SR Slovenije za šolstvo.
- Brody, Gene H. 1998. Sibling relationship quality: Its causes and consequences. *Annual Review of Psychology*, 49, 1-24
- Chapman, Gary. 2008. *Pet jezikov ljubezni*. Ljubljana: Tuma.
- Chinnchilla, Nuria in Leon Consuelo. 2005. *Female ambition: How to reconcile work and family*. New York: Palgrave Macmillan.
- Černigoj Sadar, Nevenka. 1995. Nekatere značilnosti kvalitete življenja v različnih družinskih skupnostih. V *Družine: različne-enakopravne*, ur. Tanja Renner, Vika Potočnik, Vera Kozmik, 107–119. Ljubljana: Vitrum.
- Drew Eileen, Ruth Emerek in Evelyn Mahon, ur. 1998. *Women, work and the family in Europe*. London, New York: Routledge.
- Dunn, Judy. 1983. Sibling relationships in early childhood. *Child Development*, 54, 787-811
- Dunn, Judy. 2003. Sibling relationships. V *Blackwell handbook of childhood social development* 223-239. Oxford. Blackwell Publishing.
- Erjavec, Karmen in Zala Volčič. 1999a. *Odraščanje z mediji. Rezultati raziskave »Mladi in mediji«*. Ljubljana: Zveza prijateljev mladine.
- Erjavec, Karmen in Zala Volčič. 1999b. Research on media education. *Zbornik raziskav o medijskih vplivih na otroke*. Ljubljana: Poletna šola Media education/Vzgoja za medije: Zavod za odprto družbo in Fakulteta za družbene vede.
- Firestone, Robert.W. 1990. *Compassionate child – rearing*. New York. Plenum Press
- Frankl, Viktor Emil. 1947. *Ärztliche Seelsorge*. 4. izd. Wien: F. Deuticke.
- Giddens, Anthony. 1995. *Modernity and self-identity: Self and society in the late modern age*. Cambridge: Polity.
- Gostečnik, Christian. 1999. *Srečal sem svojo družino*. Ljubljana: Brat Frančišek in Frančiškanski družinski center.
- Gostečnik, Christian. 2003. *Srečal sem svojo družino II*. Ljubljana: Brat Frančišek in Frančiškanski družinski center.
- Haralambos, Michael in Martin Holborn. 1999. *Sociologija: teme in pogledi*. Ljubljana: DZS.
- Houston, Diane M., ur. 2005. *Work-life balance in the 21st century*. New York: Palgrave Macmillan.
- Hrženjak, Majda, Ksenija H. Vidmar, Zalka Drglin, Valerija Vendramin, Jerca Legan in Urša Smukavc. 2002. *Njena (re)kreacija. Ženske revije v Sloveniji*. Ljubljana: Mirovni inštitut.

- Hrženjak, Majda. 2007. *Nevidno delo*. Ljubljana: Mirovni inštitut, Inštitut za sodobne družbene in politične študije.
- Kavčič, Tina in Maja Zupančič. 2006. *Osebnost otrok in njihovi medsebojni odnosi v družini*. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete.
- Keilman, Nico. 2003. *Demographic and social implications of low fertility for family structures in Europe*. Strasbourg: Council of Europe.
- Kogoj, Marija Jasna. 2006. *Uršulinke in njihovo vzgojno poslanstvo*. Ljubljana: Družina.
- Kompan Erzar, Katarina. 2006. *Ljubezen umije spomin*. Ljubljana, Celje: Frančiškanski družinski inštitut in Celjska Mohorjeva družba.
- Kompan Erzar, Lia Katarina. 2003. *Skrita moč družine*. Ljubljana: Brat Frančišek in Frančiškanski družinski inštitut.
- Kržišnik, Štefan. 2008. E-priprava na zakon. *Naša Kateheza*, 21: 29–30.
- Lap-Drozg, Marija. 1999. *Specialna didaktika gospodinjskega izobraževanja, II del*. Študijsko gradivo za študente IV. letnika Pedagoške fakultete.
- Lap-Drozg, Marija. 2001. *Ekonomika gospodinjstva in družinski management*. Ljubljana: Združenje za ekonomiko gospodinjstva Slovenije.
- Lasch, Christopher. 1979. *The culture of narcissism: American life in the age of diminishing expectations*. New York: Warner Books.
- Leach, Edmund Ronald. 1967. *A runaway world?* New York: Oxford University Press
- Lukas, Elisabeth. 1993. *Družina in smisel*. Celje: Mohorjeva družba.
- Merrill, Roger A. in Rebecca R. Merrill. 2003. *Life matters. Creating a dynamic balance of work, family, time, & money*. New York: McGraw-Hill
- McCartney, Kathleen, Monica J.Harris, in Frank Bernieri . 1990 Growing up and growing apart: A developmental metaanalysis of twin studies. *Psychological Bulletin*, 107, 226-237.
- McHale, Susan.M., Kimberly A. Updegraff, Heather Helms-Erikson, in Ann C.Crouter. 2001. Sibling influences on gender development in middle childhood and early adolescence: A longitudinal study. *Development Psychology*, 37, 115-125.
- Murdock, George Peter. 1976. *Social structure*. New York: The Free Press; London: Collier-Macmillan.
- Musek, Janek. 1995. *Ljubezen, družina, vrednote*. Ljubljana: Educy.
- Parsons, Talcott in Robert Freed Bales. 1955. *Family, socialization and interaction process*. Glencoe (Ill.): Free Press.
- Pike, Alison. 2003. Behavioral genetics, shared and nonshared environment. V *Blackwell handbook of childhood social development*, ur. P. K. Smith in C. H. Hart, 27–43. Oxford: Blackwell.
- Plomin, Robert. 2000. Behavioural genetics in 21st century. *International Journal of Behavioral Development*, 24, 30-34

- Renner, Tanja. 2006a. Težave s pojmom družine. V *Družine in družinsko življenje v Sloveniji*, 13-26. Koper. Univerza na Primorskem, Znanstveno raziskovalno središče, založba Annales: Zgodovinsko društvo za južno Primorsko.
- Renner, Tanja. 2006b. Odraščati v družinah. V *Družine in družinsko življenje v Sloveniji*, 13-26. Koper. Univerza na Primorskem, Znanstveno raziskovalno središče, založba Annales: Zgodovinsko društvo za južno Primorsko.
- Renner, Tanja, Mateja Sedmak, Alenka Švab in Mojca Urek. 2006. *Družine in družinsko življenje v Sloveniji*. Koper. Univerza na Primorskem, Znanstveno raziskovalno središče, založba Annales: Zgodovinsko društvo za južno Primorsko.
- Renner, Tanja. 2008. Spodleteli projekt? Novo očetovstvo v evropski politični in ekonomski zgodovini. V *Novo očetovstvo v Sloveniji*, 14–32. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Severe, Sal. 2000. *Ljubezen ni dovolj. Preprosta načela dobre vzgoje*. Tržič: Učila.
- Slovar slovenskega knjižnega jezika*. 1994. Ljubljana: DZS.
- Snoj, Marko. 1997. *Slovenski etimološki slovar*. Ljubljana: Mladinska knjiga
- Stern, Daniel N. 1998. *The birth of a mother: how the motherhood experience changes you for ever*. New York: Basic Books.
- Škodnik, Marija. 2004. *Priprava na zakon*. Diplomsko naloga, Univerza v Ljubljani, Teološka fakulteta.
- Švab, Alenka. 2001. *Družina: od modernosti k postmodernosti*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Švab, Alenka. 2006. Družinske spremembe. V *Družine in družinsko življenje v Sloveniji*, 63-88. Koper. Univerza na Primorskem, Znanstveno raziskovalno središče, založba Annales: Zgodovinsko društvo za južno Primorsko.
- Tavčar, Mitja I. 1998. *Obvladajmo čas*. Ljubljana: Novi Forum.
- Tavčar, Mitja I. 2000. *Razsežnosti managementa: skripta za podiplomski študij*. Koper: Visoka šola za management; Maribor: Ekonomsko-poslovna fakulteta, Inštitut za razvoj managementa.
- Tobian, Phyllis O. Ziman. 1998. *Motherhood optional psychological journey*. Northvale, New Jersey, London: Jason Aronson.
- Torkar, Matej. 2006. Učni izzivi starševstva. *Andragoška spoznanja* 12 (3): 30–40.
- Tracy, Brian. 2002. *100 zlatih zakonov poslovne uspešnosti*. Bled: Vernar consulting.
- Turk, Ivan. 1981. *Od ekonomske gospodinjstva do ekonomske združenega dela*. Ljubljana: Univerzum.
- Ule, Mirjana in Metka Kuhar. 2003. *Mladi, družina, starševstvo: sprememba življenjskih potekov v pozni moderni*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Vezovnik, Andreja. 2008. Diskurzi o očetovstvu v slovenskem družinskem tisku 1949–2004. V *Novo očetovstvo v Sloveniji*, 124–167. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Vider, Vital. 1998. *Šola za zakon*. Ljubljana: Salve.

Young, Michael Dunlop in Peter Willmott. 1961. *Family and kinship in East London*. Harmondsworth: Penguin.

Zalokar Divjak, Zdenka. 2008. *Otroci, mladostniki, starši*. Krško: Gora.

Zalokar Divjak, Zdenka. 1998. *Vzgoja za smisel življenja*. Ljubljana: Educy.

VIRI

Bahovec, Eva D. in Igor Cvetko. 2004. *Kurikulum za vrtce: predšolska vzgoja v vrtcih*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport in Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

Bogataj, Janez, Meta Budnar, Olga Janša-Zorn, Tanja Rener, Maja Umek, Marjeta Zabukovec in Darinka Kos. 2001. *Učni načrt: program osnovnošolskega izobraževanja. Družba*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport: Zavod RS za šolstvo.

Drglin, Zalka in Valerija Vandramin. 2007. *Sodelovanje očetov v družinskem življenju*. Zaključno poročilo raziskave. Vlada RS, Urad za enake možnosti. [Http://www.uem.gov.si/fileadmin/uem.gov.si/pageuploads/PARIPorocilo.pdf](http://www.uem.gov.si/fileadmin/uem.gov.si/pageuploads/PARIPorocilo.pdf) (september 2008).

Ferčak, Kornelija. B. l. *Šola za starše. Dovolimo si biti starši*. [Http://dcm.rkc.si/?id=14&fmod=1](http://dcm.rkc.si/?id=14&fmod=1) (september 2008).

Justin, Janez, Jana Bezenšek, Janez Juhant, Andreja Barle in Nika Schlamberger. 2000. *Učni načrt: program osnovnošolskega izobraževanja. Državlјanska vzgoja in etika*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport: Zavod RS za šolstvo.

Kanjuo Mrčela, Aleksandra in Nevenka Černigoj Sadar. 2005. *Starši med delom in družino*. Zaključno poročilo raziskave. Ljubljana: Vlada RS, Urad za enake možnosti, Fakulteta za družbene vede. [Http://www.uem.gov.si/fileadmin/uem.gov.si/pageuploads/ocetovstvo_raz_por_starsevstvo.pdf](http://www.uem.gov.si/fileadmin/uem.gov.si/pageuploads/ocetovstvo_raz_por_starsevstvo.pdf) (september 2008).

Kerševan, Marko, Drago Ocvirk, Zdenko Kodelja in Andreja Barle. 2001. *Učni načrt. Izbirni predmet: program osnovnošolskega izobraževanja. Verstva in etika*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport: Zavod RS za šolstvo.

Krnel, Dušan. 2002. *Učni načrt: program osnovnošolskega izobraževanja. Spoznavanje okolja*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport: Zavod RS za šolstvo.

Lap-Drozg, Marija, Verena Koch, Irena Simčič, Petra Orešič in Irena Fijavž. 2003. *Učni načrt: program osnovnošolskega izobraževanja. Gospodinjstvo*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport: Zavod RS za šolstvo.

MDDSZ – Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve. B. l. *Certifikat Družini prijazno podjetje*. [Http://www.mddsz.gov.si/si/delovna_podrocja/druzina/cdpp/](http://www.mddsz.gov.si/si/delovna_podrocja/druzina/cdpp/) (marec 2009).

MOL – Mestna občina Ljubljana. 2008. *Šola za starše*. [Http://www.ljubljana.si/si/mescani/starse/default.html](http://www.ljubljana.si/si/mescani/starse/default.html) (oktober 2008).

MŠŠ – Ministrstvo za šolstvo in šport. B. l. *Izbirni predmeti v devetletni osnovni šoli*. [Http://www.mss.gov.si/si/delovna_podrocja/osnovnosolsko_izobrazevanje/program_ osnovne_sole/izbirni_predmeti_v_devetletni_osnovni_soli/](http://www.mss.gov.si/si/delovna_podrocja/osnovnosolsko_izobrazevanje/program_ osnovne_sole/izbirni_predmeti_v_devetletni_osnovni_soli/) (avgust 2008).

- MŠŠ – Ministrstvo za šolstvo in šport. 2008a. *Učni načrt. Psihologija. Gimnazija*. [Http://www.mss.gov.si/fileadmin/mss.gov.si/pageuploads/podrocje/ss/programi/2008/Gimnazije/UN_PSIHOLOGIJA_gimn_70_ur.pdf](http://www.mss.gov.si/fileadmin/mss.gov.si/pageuploads/podrocje/ss/programi/2008/Gimnazije/UN_PSIHOLOGIJA_gimn_70_ur.pdf) (avgust 2008).
- MŠŠ – Ministrstvo za šolstvo in šport. 2008b. *Učni načrt. Sociologija. Gimnazija*. http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2008/programi/media/pdf/un_gimnazija/un_sociologija_gimn.pdf (avgust 2008).
- Nacionalni kurikularni svet. 1999a. *Učni načrt za izbirni predmet. Prehrana: Sodobna priprava hrane*. [Http://www.zrss.si/pdf/GOS_sodobna.pdf](http://www.zrss.si/pdf/GOS_sodobna.pdf) (avgust 2008).
- Nacionalni kurikularni svet. 1999b. *Učni načrt za izbirni predmet. Prehrana: Načini prehranjevanja*. [Http://www.zrss.si/pdf/GOS_nacin_preh.pdf](http://www.zrss.si/pdf/GOS_nacin_preh.pdf) (avgust 2008).
- Nowotny, H., Fux, B., Pinnelli, A. (2004): *Fecondita e nuove forme di unione in Europa*. Milano: Sapere.
- Renner, Tanja, Alenka Švab, Tjaša Žakelj in Živa Humer. 2005. *Perspektive novega očetovstva v Sloveniji: vpliv mehanizma očetovskega dopusta na aktivno očetovstvo*. Zaključno poročilo raziskave. Vlada RS, Urad za enake možnosti, Fakulteta za družbene vede, [Http://www.uem.gov.si/fileadmin/uem.gov.si/pageuploads/ocetovstvo_raz_por_ocetovstvo.pdf](http://www.uem.gov.si/fileadmin/uem.gov.si/pageuploads/ocetovstvo_raz_por_ocetovstvo.pdf) (oktober 2008).
- Repe, Božo. 2000. *Učni načrt: program osnovnošolskega izobraževanja. Zgodovina*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport: Zavod RS za šolstvo.
- Resolucija o nacionalnem programu za enake možnosti žensk in moških 2005–2013 (ReNPEMZM). 2005. *Uradni list RS*, št. 100/2005.
- Srednja biotehnična šola Naklo. 2007. *Programi*. [Http://www.bc-naklo.si](http://www.bc-naklo.si) (november 2008).
- Srednja šola za gostinstvo in turizem Novo mesto. 2008. *Predstavitev programov*. [Http://www.ssgt-nm.si/](http://www.ssgt-nm.si/) (november 2008).
- Srednja vzgojiteljska šola in gimnazija Ljubljana. 2008. *Predmetnik*. [Http://www2.arnes.si/~ssljvzg2s/index1.htm](http://www2.arnes.si/~ssljvzg2s/index1.htm) (november 2008).
- Srednja zdravstvena šola Slovenj Gradec. 2008. *Izobraževanje občanov*. [Http://www.sc-sg.net/zdravstvena/public/0809/brosura.pdf](http://www.sc-sg.net/zdravstvena/public/0809/brosura.pdf) (november 2008).
- Stanovanjski zakon (SZ-1). Ur.l. RS, št. 69/2003
- UL FDV – Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede. 2008. *Predmetnik za program I. stopnje – Analitska sociologija*. [Http://www.fdv.uni-lj.si/predmeti/po_programu.asp?id=28&b=0809](http://www.fdv.uni-lj.si/predmeti/po_programu.asp?id=28&b=0809) (november 2008).
- UL FSD – Univerza v Ljubljani, Fakulteta za socialno delo. 2008. *Univerzitetni študijski program Socialno delo*. [Http://www.fsd.uni-lj.si/dodiplomski_studij/studijski_program/univerzitetni_studijski_program_pred_2009/](http://www.fsd.uni-lj.si/dodiplomski_studij/studijski_program/univerzitetni_studijski_program_pred_2009/) (november 2008).
- UL PEF – Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta. 2008. *Študijski program biologija–gospodinjstvo. Dodiplomski študij*. [Http://www.pf.uni-lj.si/media/dodiplomski.studijski.program.2008.09.pdf](http://www.pf.uni-lj.si/media/dodiplomski.studijski.program.2008.09.pdf) (november 2008).

Literatura

- UL PF – Univerza v Ljubljani, Pravna fakulteta. 2008. *Študijski program*.
[Http://www.pf.uni-lj.si/media/dodiplomski.studijski.program.2008.09.pdf](http://www.pf.uni-lj.si/media/dodiplomski.studijski.program.2008.09.pdf)
(november 2008).
- Verčkovnik, Tatjana. 2002. *Učni načrt: program osnovnošolskega izobraževanja. Biologija*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Zakon o delovnih razmerjih (ZDR). 2002. *Uradni list RS*, št. 42/2002.
- Zakon o dohodnini (ZDoh-1). 2004. *Uradni list RS*, št. 54/2004.
- Zakon o enakih možnostih žensk in moških (ZEMŽM). 2002. *Uradni list RS*, št. 59/2002.
- Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih (ZŠVDP). 2003. *Uradni list RS*, št. 110/03.
- Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (ZZZDR). 1976. *Uradni list RS*, št. 15/1976.
- Zakon o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju (ZZVZZ). 1992. *Uradni list RS*, št. 9/1992.
- ZDL – Zdravstveni dom Ljubljana. 2008. *Šola za starše (materinska šola)*.
[Http://www.zd-lj.si/zdlj/content/view/407/471/](http://www.zd-lj.si/zdlj/content/view/407/471/) (november 2008).

PRILOGA

ANKETNI VPRAŠALNIK

Spoštovani!

Sem Mojca Bukovnik, študentka podiplomskega študija na Fakulteti za management v Kopru. Za svojo magistrsko nalogo z naslovom Izobraževanje za menedžment družine, zbiram podatke o tem, katera znanja so po vašem mnenju potrebna za uspešno vodenje družine, kje ste jih pridobili in kdaj je po vašem mnenju najprimernejši čas in kraj za izobraževanje in usposabljanje mladih za družinsko življenje, če je le to sploh potrebno. Vljudno vas prosim za sodelovanje v tej anketi, ki je povsem anonimna. Zbrane podatke bom namenila izključno za namen magistrske naloge. Za Vaše sodelovanje se Vam najlepše zahvaljujem.

S spoštovanjem,

Mojca Bukovnik

Anketo rešite tako, da izbrani odgovor označite s križcem.

1. Spol: O Ženski O Moški

2. Izobrazba:

- O Osnovna šola
- O Srednja poklicna šola
- O 4 letna srednja šola
- O Višja, visoka ali univerzitetna izobrazbe
- O magisterij, doktorat

3. Trenutni poklicni status:

- O Zaposlen/a za poln delovni čas
- O Zaposlen/a za skrajšan delovni čas
- O samozaposlen/a (kmet, obrtnik,...)
- O nisem zaposlen/a
- O drugo _____

4. Starost ob rojstvu vašega prvega otroka: _____

5. Število otrok v družini: _____

6. Tip družine, v kateri živite:

- O Enostarševska družina (en starš in otrok/otroci, ki živita v istem gospodinjstvu)
- O Jedrna družina (oba starša + otroci, ki živijo v istem gospodinjstvu)
- O Razširjena družina (jedrna družina + stari starši, sorodniki in podobno, ki živijo v istem gospodinjstvu)
- O Drugo: _____

7. Prosim, da v spodnjem seznamu označite najpogostejše načine usklajevanja poklicnega in zasebnega življenja s potrebami družine.

- O Vključevanje starih staršev (in širšega kroga sorodnikov, prijateljev).
- O Prenos pretežno ženskega dela v družini na institucije (vzgojno varstveni zavodi, čistilni servisi .)
- O Vrnitev h klasičnim družinskim vlogam (oče zagotavlja finančno varnost družine, mati skrbi za vse ostalo).
- O Zaposlitev za skrajšan delovni čas in druge oblike fleksibilnega delovnika (izmensko delo).
- O Enakopravna delitev dela med družinske člane.

8. V tabeli na petstopenjski lestvici ocenite vašo usposobljenost za menedžment (vodenje, upravljanje) družine na začetku oblikovanja lastne družine - levi stolpci in danes – desni stolpci.

NA ZAČETKU DANES

Usposobljenost za izbrana področja menedžmenta družine	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
	zelo neusposobljen/a zelo usposobljen/a					zelo neusposobljen/a zelo usposobljen/a				
Medsebojni odnosi v družini	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
Starševstvo	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
Skrb za bolne in ostarele	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
Upravljanje z viri: družinske finance, čas, energija...	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
Opravljanje gospodinjskih del; kuhanje, čiščenje, perilo..	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
Usklajevanje družinskega in poklicnega življenja	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
Poznavanje družinske politike in zakonodaje na ravni države	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5

9. Kje ste pridobili znanja, potrebna za menedžment (vodenje, upravljanje) družine?

O doma (vzgoja, zgled staršev)

O v verski skupnosti (cerkev)

O v osnovni šoli pri predmetih _____

O v srednji šoli pri predmetih _____

O na dodiplomskem študiju pri predmetih _____

O na podiplomskem študiju pri predmetih _____

O v šoli za zakon

O v materinski šoli in pripravi na porod

O v šoli za starše

O predavanja, tečaji

O strokovna literatura

O mediji (članki, oddaje, internet...)

O drugo _____

<p>10. Kdaj je po vašem mnenju najprimernejši čas za bolj intenzivno usposabljanje mladih za družinsko življenje?</p> <p>☐ v otroštvu do 10 let starosti</p> <p>☐ v zgodnji adolescenci med 11 in 15 letom</p> <p>☐ v pozni adolescenci med 16 in 19 letom</p> <p>☐ v zgodnji mladosti med 20 in 25 letom</p> <p>☐ v pozni mladosti med 26 in 30 letom</p> <p>☐ ves čas</p> <p>☐ usposabljanje ni potrebno</p> <p>☐ drugo _____</p>	<p>11. Kje naj bi se po vašem mnenju mladi usposabljali za družinsko življenje?</p> <p>☐ doma, v lastni družini</p> <p>☐ v vrtcu</p> <p>☐ v osnovni šoli – obvezni program</p> <p>☐ v osnovni šoli – izbirni program</p> <p>☐ v srednji šoli – obvezni program</p> <p>☐ v srednji šoli – izbirni program</p> <p>☐ neformalni tečaji, predavanja</p> <p>☐ šola za zakon, šola za starše, priprava porod...</p> <p>☐ v okviru verskih organizacij</p> <p>☐ preko medijev; revije, časopisi, tv, radio, internet...</p> <p>☐ strokovna literatura</p> <p>☐ tovrstno usposabljanje ni potrebno</p> <p>☐ drugo _____</p>
--	--

12. V tabeli na petstopenjski lestvici ocenite pomen obvladovanja izbranih področij menedžmenta družine za kvalitetno družinsko življenje. Obkrožite izbrano oceno na lestvici od 1 do 5, pri čemer 1 pomeni nepomembno, 5 pa zelo pomembno.

Obvladovanje področja	1	2	3	4	5
	Zelo nepomembno				zelo pomembno
Medsebojni odnosi	1	2	3	4	5
Starševstvo	1	2	3	4	5
Skrb za bolne in ostarele	1	2	3	4	5
Upravljanje z viri: družinske finance, čas, energija...	1	2	3	4	5
Opravljanje gospodinjskih del; kuhanje, čiščenje...	1	2	3	4	5

Usklajevanje družinskega in poklicnega življenja	1	2	3	4	5
Poznavanje družinske politike in zakonodaje na ravni države	1	2	3	4	5
Drugo: _____	1	2	3	4	5

13. Obkrožite prosim, v kolikšni meri se strinjate s spodnjimi trditvami. Ocenite jih na lestvici od 1 (popolno nestrinjanje) do 5 (popolno strinjanje)...

Trditev	1	2	3	4	5
	Popolno nestrinjanje			popolno strinjanje	
Današnji mladi niso usposobljeni za družinsko življenje.	1	2	3	4	5
Domača vzgoja za družinsko življenje je pomanjkljiva in včasih celo negativna (zastarela, slabi zgledi in drugo)	1	2	3	4	5
Za družinsko življenje je potrebno v enaki meri izobraževati dekleta in fante.	1	2	3	4	5
Kakovost družinskega življenja je odvisna predvsem od usposobljenosti žensk.	1	2	3	4	5
Usposobljenost za vodenje in upravljanje družine pozitivno vpliva na kakovost družinskega življenja.	1	2	3	4	5
Poklicna kariera partnerke je v veliki meri odvisna od sodelovanja partnerja pri vodenju družine na vseh področjih.	1	2	3	4	5
Celostno izobraževanje za potrebe družinskega življenja bi moralo biti sestavni del formalnega izobraževanja srednjih šol.	1	2	3	4	5